

วารสาร มมร ขศสุนทรปริทรรศน์
(Journal of MBU Yotsunthon Review)
ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

ISSN: 3057-0360 (Online)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพปก: เจดีย์มหาชนะชัย

เจดีย์มหาชนะชัย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2539 ในโอกาสเป็นปีมหามงคลกาญจนาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เป็นวาระอันเป็นมงคลสูงสุด ที่เกิดจากศรัทธาอันแรงกล้าของสาธุชนใฝ่กุศล โดยดัดแปลงจากแบบพระเจดีย์วัดสมเด็จพระญาณสังวร จังหวัดชลบุรี เป็นเจดีย์ทรง 8 เหลี่ยม รูปแบบระฆังคว่ำ สูง 45 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางฐานเจดีย์ 25 เมตร 3 ชั้น เมื่อ พ.ศ.2543 ได้ยกจัดทรงค่าประดับยอดเจดีย์สร้างเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ.2549 เจดีย์มหาชนะชัยมีความงดงามโดดเด่นเป็นสง่าเปล่งประกายสีขาวนวล ท่ามกลางแมกไม้เขียวขจี ถือเป็นอีกหนึ่งพุทธสถานสำคัญของวัดพระพุทธรูปยืน ยังประโยชน์สูงสุดในพระพุทธรูปศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 ชั้น

ชั้นที่ 1 เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี และจัดห้องสมุดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการจัดแสดงเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวอีสานครั้งอดีต และเป็นห้องสมุดสำหรับค้นคว้าพระธรรมวินัย พระไตรปิฎก

ชั้นที่ 2 ประดิษฐานหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือนบูรพาจารย์ พระอรุณสังข์

ชั้นที่ 3 ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

เจดีย์มหาชนะชัย ตั้งอยู่ ณ วัดพระพุทธรูปยืน บ้านนอกยาง ตำบลหัวเมือง อำเภอมหาชัย จังหวัดยโสธร

(<http://www.m-culture.in.th/album/162474/>)

วารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ

174 หมู่ 3 ถนนวารีราชเดช ตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมืองโยธธ จังหวัดโยธธ 35000

ขอบเขตการตีพิมพ์

วารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์ เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับผิดชอบ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความหนังสือ สาขาวิชาพุทธศาสนา ศาสนาต่างๆ ปรัชญา วัฒนธรรม ภาษา การศึกษา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ตลอดทั้งบทความสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ ของนักวิจัย นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษายุคใหม่ ศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์ โดยเน้นศาสนา ปรัชญา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่ปรึกษา

พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.

พระราชวชิรญาณเมธี, ผศ.ดร.

พระมหาจรัญชุต ปโยโค, ผศ.

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาวิรุช วิโรจโน, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ

บรรณาธิการ

ดร.กัณฑ์ ศรีหล้า

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระมหานพรัตน์ ขนติธมโม
นายเอกพงศ์ พัฒนากุล
นายวัชรพงษ์ โสภากจร

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงส์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคตาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.จินฉวี ปะโคทั้ง	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ กุลบุญญา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เพชรวัฒน์ เส้นทอง	นักวิชาการอิสระ

นโยบายการประเมินบทความ

ต้นฉบับที่ตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ ได้รับการตรวจสอบมาตรฐาน กลั่นกรองคุณภาพทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชา ไม่น้อยกว่า 3 คน และสงวนสิทธิ์ตามกฎหมายไทย การจะนำไปเผยแพร่จะต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น อนึ่งผลงานวิจัยหรือบทความวิชาการที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนมิใช่ความคิดเห็นของผู้จัดทำ จึงมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร มมร ยศสุนทรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

กำหนดเผยแพร่

กำหนดออกเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) และฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

บทบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ได้ดำเนินการจัดทำวารสารวิชาการในชื่อ วารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์ (Journal of MBU Yotsunthon Review) เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งวารสารเล่มนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 1 โดยมีกำหนดออกตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถาบัน โดยมีความประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพวารสารให้เข้าสู่ฐานข้อมูล TCI และให้เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ โดยเปิดรับตีพิมพ์บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ สาขาวิชาพุทธศาสนา ศาสนาต่าง ๆ ปรัชญา วัฒนธรรม ภาษา การศึกษา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ตลอดทั้งบทความสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ให้ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน อนึ่งการพิจารณาตรวจสอบผลงานทางวิชาการหากมีข้อเสนอแนะที่ต้องปรับแก้ไขให้กับเจ้าของผลงาน ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งให้เจ้าของผลงานปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และความคิดเห็นจากบทความวิชาการหรือรายงานการวิจัยแต่ละเรื่องที่น่าเสนอในวารสารฉบับนี้เป็นความเห็นจากผู้เขียน กองบรรณาธิการมีหน้าที่จัดพิมพ์และเผยแพร่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการแก่สังคมเท่านั้น

กองบรรณาธิการวารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาอ่านประเมินและพิจารณากลับกรองบทความ รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผลงานทางวิชาการให้มีคุณภาพก่อนตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่อไป

ดร.กนต์ ศรีหาล้า

บรรณาธิการ

สารบัญ

ที่	เรื่อง	หน้า
1	การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง : กรณีศึกษาโรงเรียนปัญญาคมประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด (The Development of an Innovative School Administration Model Using the DIDS Model to Strengthen Learning Capacity in the Context of a Medium-Sized School: A Case Study of Panjakham Prachasan School, Phanom Phrai District, Roi Et Province) ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ.....	1
2	การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร (The Development of Thai Word Pronunciation Skills in Reading Among Secodary 1 Students at Srithamwitthaya School, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Yasothon Province) พระธนากร ธีรวโร, พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, พระธนากร ธีรวโร, พระสุริยันต์ เมธิโก	19
3	การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร (The Developing reading and spelling skills of second-grade students Ban Nong Pao School, Mueang District Yasothon Province) กัลยา เพชรโก, พีรพงษ์ แสนสิ่ง, วรเชษฐ์ ไทอิน.....	37
4	การอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร (The Word Decoding Skills of Fourth-Grade Students through the Use of Skill Exercises to Enhance Pronunciation at Ban Nong Nae School, Nong Nae School Subdistrict, Kut Chum District, Yasothon Province) พระสุริยันต์ เมธิโก, พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, พระธนากร ธีรวโร.....	55

5	<p>การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำยุคศตวรรษที่ 21 (The Construction of Social Space by Mor Lam Artists in the 21st Century)</p> <p>เบญจวรรณ ถวิลไพร, พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, วรเชษฐ์ โทอิน.....</p>	69
6	<p>การใช้พื้นที่ทางศาสนาเป็นเวทีทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนเมือง (The Utilization of Religious Spaces as Political Arenas by Interest Groups in Urban Communities)</p> <p>วันทนา สำคัญยิ่ง, นรยา มุละชีวะ, วิชชุธร แสนวงษ์.....</p>	85
7	<p>มุมมองสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์ไทย: พื้นที่วัฒนธรรมกับการผลิตซ้ำอำนาจและความชอบธรรม (Songkran in Thai Political Perspective: Cultural Space and the Reproduction of Power and Legitimacy)</p> <p>พระครูเมธีธรรมบัณฑิต, วรเชษฐ์ โทอิน, รพีภัทร มั่นจิต.....</p>	99
8	<p>รัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์: การเมืองของปัญหาสำนักสงฆ์บุกรุกป่าอุทยาน (State, Religion, and Conservation: The Politics of the Problem of Monasteries Encroaching on National Parks)</p> <p>พิชิต กันยารวรรณ, พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, วรเชษฐ์ โทอิน.....</p>	119
9	<p>หลักเกณฑ์และวิธีส่งต้นฉบับการเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มมร ยศสุนทรปริทรรศน์</p>	138

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้าง
ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง : กรณีศึกษา
โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

The Development of an Innovative School Administration Model Using the DIDS
Model to Strengthen Learning Capacity in the Context of a Medium-Sized School:
A Case Study of Panjakham Prachasan School, Phanom Phrai District, Roi Et Province

ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ
โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์
Sapanan Chuntavithet
Panchakham Prachasan School
e-mail : nsapanan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง : กรณีศึกษาโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม 2) พัฒนาและออกแบบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model และ 3) ศึกษาแนวทางการนำรูปแบบไปใช้และประเมินผลในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 100 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการกำหนดทิศทางเชิงนวัตกรรมและวิสัยทัศน์การเรียนรู้ ด้านภาวะผู้นำและการบริหารแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาครูและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร ขณะที่ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และด้านเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านระบบข้อมูล สารสนเทศ ทรัพยากร และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับน้อย ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า โรงเรียนมีความพร้อมด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความมุ่งมั่นของบุคลากร แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านระบบข้อมูล การใช้เทคโนโลยี ทรัพยากร และเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ DIDS Model ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ Design,

Implementation, Development และ Sharing เพื่อใช้เป็นกรอบในการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดกลาง และมุ่งสู่การสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม, DIDS Model, ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้, โรงเรียนขนาดกลาง, การวิจัยและพัฒนา

Abstract

This research, entitled “The Development of an Innovative School Administration Model Using the DIDS Model to Strengthen Learning Capacity in the Context of a Medium-Sized School: A Case Study of Panjakham Prachasan School, Phanom Phrai District, Roi Et Province”, aimed to 1) investigate the current conditions, problems, needs, and supporting factors related to innovative school administration; 2) develop and design an innovative school administration model using the DIDS Model; and 3) examine guidelines for implementation and evaluation in terms of appropriateness, feasibility, and usefulness. The study employed a research and development approach using mixed methods. The quantitative sample consisted of 100 respondents, while the qualitative data were obtained from 15 key informants. Research instruments included a questionnaire and an in-depth interview form. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, whereas qualitative data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that the overall components of the innovative school administration model were at a moderate level. Three components were rated at a high level: direction setting for learning innovation and learning vision, leadership and participatory administration, and teacher development with collaborative learning among personnel. Meanwhile, the learning management process and learning environment, as well as external collaboration networks, were rated at a moderate level. The component of information systems, resources, and continuous development was rated at a low level. Qualitative findings indicated that the school had strengths in vision, leadership, and personnel commitment; however, it still faced major limitations in information systems, technology use, resource support, and systematic collaboration networks. Based on these findings, the researcher developed the DIDS Model consisting of four dimensions: Design, Implementation, Development, and Sharing. The model serves as a framework for innovative school administration

suitable to the context of medium-sized schools and aims to strengthen learning capacity in a sustainable manner.

Keywords: innovative school administration, DIDS Model, learning capacity strengthening, medium-sized school, research and development

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มิได้มุ่งเพียงการขยายโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงการศึกษาเท่านั้น หากแต่ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะในการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีคุณภาพ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดหลักการสำคัญไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และการจัดการศึกษาต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542, หน้า 5–6) หลักการดังกล่าวสะท้อนว่า คุณภาพของผู้เรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงมิติเดียว แต่สัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาครู การใช้ข้อมูลสารสนเทศ การนิเทศภายใน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันจึงต้องเปลี่ยนผ่านจากการบริหารแบบเน้นงานประจำ ไปสู่การบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม ที่มุ่งออกแบบระบบงานใหม่ ใช้วิธีการใหม่ และเชื่อมโยงกระบวนการบริหารทุกด้านเข้ากับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในทางทฤษฎีงานวิชาการร่วมสมัยเสนอชัดว่า โรงเรียนที่จะยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน ต้องมีคุณลักษณะของ “School as Learning Organization” กล่าวคือ มีวิสัยทัศน์ร่วม มุ่งการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของครู ทำงานแบบทีม ใช้การสะท้อนผล และเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน (Kools & Stoll, 2016, pp. 3, 10–15) นอกจากนี้ OECD ยังชี้ว่า instructional leadership ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการทำงานร่วมกันของครูและบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน (OECD, 2016, p. 4) ส่วน Harris (2023) สรุปว่าภาวะผู้นำโรงเรียนที่มีประสิทธิผลส่งผลเชิงบวกต่อการเรียนการสอนและผลลัพธ์ผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ (Alma Harris & David Hopkins, 2023, pp. 1–15) สำหรับบริบทการศึกษาของไทย นักวิชาการจำนวนหนึ่งชี้ตรงกันว่า การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลและยุคเปลี่ยนผ่านจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมทางการบริหาร การมีส่วนร่วม และการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเพื่อยกระดับคุณภาพ 4 ฝ่ายของงานโรงเรียน (เพชรสุศักดิ์สกุล และคณะ, 2566, หน้า 147–158) ขณะทำงานของ อรุณา ไกล่ฝน และคณะ (2566) พบว่า

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนโดยตรง (อรอุมา ไกล่ฝน และคณะ 2566, หน้า 79–91) รวมทั้งการศึกษาของ ประทีป ไชยเมือง และคณะ (2566) ที่เสนอว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาต้องประกอบด้วยวิสัยทัศน์ การสร้างทีม การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อนวัตกรรม และนวัตกรรมการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเชื่อมโยงการบริหารงานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานทั่วไป เข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศ การทำงานแบบเครือข่าย และการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (ประทีป ไชยเมือง และคณะ, 2566, หน้า 120–137) และ Kools & Stoll (2016) เสนอว่าโรงเรียนในยุคใหม่จำเป็นต้องพัฒนาไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” เพราะโรงเรียนต้องสามารถเรียนรู้จากบริบทภายนอก ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และสร้างนวัตกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง หากโรงเรียนขาดคุณลักษณะดังกล่าว การปฏิรูปหรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษามักไม่สามารถยืนระยะได้ในระยะยาว (Kools & Stoll, 2016, pp. 12–13) นอกจากนี้ องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ OECD ยังชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำแบบกระจาย มีความสัมพันธ์กับการร่วมมือกันของครู บรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน และคุณภาพของกระบวนการเรียนรู้โดยรวม (OECD, 2016, pp. 35–36, 141–144) รวมทั้ง การศึกษาของ ประทีป ไชยเมือง และคณะ (2566) ยังสะท้อนมุมมองว่าภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าเสี่ยง การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การแสดงบทบาทหน้าที่ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการศึกษาได้จริง (ประทีป ไชยเมือง และคณะ, 2566, หน้า 120–137) ส่วนงานของ อติกานต์ ทองมาก และคณะ (2566) ได้เสนอจากงานพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ว่าการพัฒนารูปแบบทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพควรเริ่มจากการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ นำไปสู่การออกแบบรูปแบบ และตรวจสอบคุณภาพในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ก่อนนำไปใช้จริง (อติกานต์ ทองมาก และคณะ, 2566, หน้า 160-175) แม้งานวิจัยเดิมทั้งไทยและต่างประเทศจะมีองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม องค์กรแห่งการเรียนรู้ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนารูปแบบทางการศึกษา แต่ยังมีช่องว่างอย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก งานเดิมส่วนมากศึกษา องค์ประกอบบางด้านแยกส่วน เช่น ภาวะผู้นำทางวิชาการ หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ยังมีงานไม่มากที่บูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้เข้าเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมหนึ่งเดียว ที่ออกแบบเพื่อยกระดับ “ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้” โดยตรง (อรอุมา ไกล่ฝน และคณะ, 2566, 79-91)

ประการที่สอง งานจำนวนมากยังมุ่งศึกษาระดับความคิดเห็นหรือความสัมพันธ์เชิงสถิติ มากกว่าการสร้างนวัตกรรมเชิงรูปแบบ (model innovation) ที่ผ่านกระบวนการออกแบบทดลองใช้ และประเมินในสถานศึกษาจริง โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนขนาดกลางระดับประถมศึกษาในพื้นที่ชนบท (จันจิรา สุจา และสมใจ สืบเสาะ, 2566, 76-89)

ประการที่สาม เอกสาร PA ที่แนบมาแม้จะมี DIDS Model ใช้ในงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยตีความ DIDS เป็น Design, Implementation, Development, Sharing และเชื่อมกับ PDCA อย่างชัดเจน แต่ยังไม่ได้ขยายสู่การเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมระดับทั้งโรงเรียนที่เชื่อมงานวิชาการ การบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ ชุมชน เครือข่าย และการพัฒนาวิชาชีพเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ, 2569, หน้า 1-10)

ประการที่สี่ ระบบ PA ต้องการผลลัพธ์เชิงประจักษ์ต่อผู้เรียน ครู และสถานศึกษา แต่ยังมีงานวิจัยน้อยที่ออกแบบรูปแบบการบริหารโดยอิง logic ของ PA อย่างตรงตัว กล่าวคือ เริ่มจากปัญหาจริงของโรงเรียน ออกแบบรูปแบบให้สอดคล้องกับ tasks-outcomes-indicators และประเมินว่าโมเดลดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้จริงหรือไม่ (ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ, 2569, หน้า 1-10)

เมื่อพิจารณาร่วมกับเอกสาร PA ของโรงเรียนปัญญาคามประชาสรรค์ จะเห็นว่าโรงเรียนมีโจทย์เชิงระบบที่ชัดเจน ได้แก่ การยกระดับงานวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning การนิเทศภายใน การพัฒนานวัตกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ตลอดจนการสร้างระบบดูแลและสารสนเทศเพื่อช่วยเหลือผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนา DIDS Model ในงานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในอย่างน้อย 4 มิติ ดังนี้ มิติแรก คือ ความสำคัญเชิงนโยบายและวิชาชีพ เพราะสอดคล้องกับระบบ PA ที่ต้องการหลักฐานเชิงผลลัพธ์จากการบริหารจริง มิใช่เพียงข้อเสนอเชิงเอกสาร มิติที่สอง คือ ความสำคัญเชิงวิชาการ เพราะงานนี้จะสร้างรูปแบบการบริหารเชิงนวัตกรรมที่ผสมผสานผู้ผู้นำทางวิชาการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมแบบกระจายอำนาจ และระบบสนับสนุนอย่างยั่งยืนเข้าด้วยกัน มิติที่สาม คือ ความสำคัญเชิงบริบท เพราะเป็นการพัฒนารูปแบบจากปัญหาจริงของโรงเรียนขนาดกลางในพื้นที่ชนบท ซึ่งต้องเผชิญข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว และทุนทางสังคมของผู้เรียน และมิติที่สี่ คือ ความสำคัญเชิงผลลัพธ์ เพราะหากรูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์จริง ย่อมสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

นอกจากนี้ เอกสาร PA ฉบับเดียวกันยังระบุบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้อย่างครบถ้วนทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์และนวัตกรรม การบริหารงานชุมชนและเครือข่าย และการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ พร้อมเน้นว่า การพัฒนางานตามระบบ PA ต้องแสดงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน ครู และสถานศึกษา มิใช่

เน้นเพียงเอกสารประกอบการประเมิน (ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ, 2569, หน้า 9–10) ประเด็นนี้ทำให้เห็นชัดว่าโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ มีความจำเป็นต้องมีรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม ที่สามารถเชื่อมโยงพันธกิจของโรงเรียน ปัญหาจริงของผู้เรียน และเกณฑ์การปฏิบัติงานตาม ว PA เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เมื่อพิจารณาในบริบทของโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่าปัญหาและความท้าทายของโรงเรียนมีลักษณะเฉพาะที่ต้องการระบบบริหารที่เหมาะสมกับบริบทจริง เอกสารแบบข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA 1/บส) ของผู้บริหารสถานศึกษาระบุว่า โรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดกลาง เปิดสอนระดับอนุบาล 2 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 120 คน และมีครูรวมบุคลากรทางการศึกษา 14 คน อีกทั้งข้อมูลจากครูและผู้ปกครองยังสะท้อนว่า ผู้เรียนจำนวนหนึ่งมาจากครอบครัวเปราะบาง มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ อาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย และเผชิญปัญหาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เกม และโทรศัพท์มากเกินไป ซึ่งล้วนส่งผลต่อพฤติกรรม ความสนใจในการเรียน และคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง (ทรัพย์อนันต์ จันทวิเทศ, 2569, หน้า, 10) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความใหม่ในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เพราะจะพัฒนา DIDS Model ฉบับโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ จากฐานข้อมูลปัญหาจริงของโรงเรียนขนาดกลาง และยกระดับจากกรอบ PA เดิมที่เน้นระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไปสู่ “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียน” ซึ่งตอบทั้งพันธกิจสถานศึกษาและเกณฑ์ ว PA ได้พร้อมกัน

จากเหตุผลทั้งหมดข้างต้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ มีทั้งปัญหาเชิงบริบท, ความต้องการเชิงพัฒนา, และ ฐานงานเชิงนโยบาย/วิชาชีพ ที่พร้อมต่อการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมของตนเอง งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง” จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ ในเชิงทฤษฎี งานวิจัยจะช่วยบูรณาการแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม การบริหารแบบมีส่วนร่วม และระบบสนับสนุนอย่างยั่งยืนให้เป็นรูปแบบการบริหารที่ชัดเจน ส่วนในเชิงปฏิบัติ งานวิจัยจะช่วยให้โรงเรียนมีนวัตกรรมการบริหารที่ตอบโจทย์สภาพจริงของผู้เรียน ครู ชุมชน และมาตรฐานการประเมินตามระบบ PA ได้อย่างเป็นรูปธรรม (Kools & Stoll, 2016, pp. 12–13; OECD, 2016, pp. 35–36) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมของโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและออกแบบ DIDS Model ในฐานะรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดกลาง และทดลองใช้ประเมินผลในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และผลต่อความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารของสถานศึกษาและต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในบริบทจริงของโรงเรียนไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อพัฒนาและออกแบบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model ในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และผลต่อความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดกลาง

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) และคณะผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี ในพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด และขอบเขตการวิจัย ประกอบด้วย (1) การสำรวจปัญหาและพื้นที่การวิจัย (2) ขอบเขตด้านเนื้อหา (3) ขอบเขตด้านตัวแปร (4) ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา (population) และกลุ่มเป้าหมาย (target group) ในการวิจัย และ (5) ขอบเขตด้านเวลา มีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทบทวนวรรณกรรม (literature review) ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการทำวิจัย พร้อมทั้งนำไปตีความ (interpretation) วิเคราะห์ (analyze) สังเคราะห์ (synthetic) และประยุกต์ใช้ (apply) ในการสร้างเครื่องมือวิจัยและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้ (1) แนวคิดการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม (2) ทฤษฎีนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงในองค์กร (3) แนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการ และภาวะผู้นำเพื่อการเรียนรู้ (4) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา (5) แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และ (6) แนวคิดกับบริบทโรงเรียนขนาดกลางและการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรตาม และผลลัพธ์

2.1 ตัวแปรอิสระ (independent variables)

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model ประกอบด้วย (1) การพัฒนาความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ (2) การบริหารเชิงนวัตกรรม (3) การมีส่วนร่วมแบบกระจายพลัง และ (4) ระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน

2.2 ตัวแปรตาม

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะที่สังเกตได้ของตัวแปรตาม (dependent variables) ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วยองค์ประกอบ (1) การพัฒนาความเข้มแข็ง

ด้านการเรียนรู้ (2) การบริหารเชิงนวัตกรรม (3) ความสามารถจัดการเรียนรู้ของครู และ (4) ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

2.3 ผลลัพธ์

ผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 อย่าง คือ (1) ความเหมาะสมของรูปแบบ (2) ความเป็นไปได้ของรูปแบบ (3) ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ และ (4) ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดกลาง

3. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากรที่ใช้ศึกษา (population)

ประชากร (population) ที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการศึกษาจากประชากรทั้งหมด (census) ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ (1) คณะกรรมการสถานศึกษา (2) ครูและบุคลากรทางการศึกษา (3) นักเรียน และ (4) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก จำนวน 163 คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) มีขั้นตอนการดำเนิน 4 ขั้นตอน คือ ระยะที่ 1 ขั้นตอนศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (research phase analysis) ระยะที่ 2 ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนา รูปแบบ (development phase design & development) ระยะที่ 3 ขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบ (implementation phase) และระยะที่ 4 ขั้นตอนการประเมินและปรับปรุง (evaluation phase) มีรายละเอียด

2. กลุ่มเป้าหมาย (target group)

ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยและพัฒนา (research & development) มีขั้นตอนการดำเนิน 4 ระยะ (research 1, development 1, research 2, development 2) และกำหนดขนาดของกลุ่มเป้าหมาย (target group) ที่ใช้ศึกษาตามขนาดตารางของ Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan. (1970, อ้างถึงใน อีรวุฒิ เอกะกุล, 2543) กำหนดศึกษาวิจัย จำนวน 4 กลุ่ม จำนวน 100 คน ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยตลอดโครงการวิจัย โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

กลุ่มที่	ประชากร	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการได้มา
กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการสถานศึกษา	9	7	เลือกแบบเจาะจง
กลุ่มที่ 2 ครูและบุคลากรทางการศึกษา	14	13	เลือกแบบเจาะจง
กลุ่มที่ 3 นักเรียน	120	60	สุ่มแบบง่าย
กลุ่มที่ 4 ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก	20	20	เลือกแบบเจาะจง
รวม	163	100	เลือก/สุ่มแบบง่าย

ตารางที่ 1.1 ประชากร กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการได้มา

ขั้นตอนการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) และคณะผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี (research methodology) ในพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด และขอบเขตการวิจัยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 (research 1) ขั้นตอนศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (database) เป็นการศึกษาสถานการณ์ที่เป็นสภาพปัจจุบัน (current condition) และความต้องการจำเป็น (need assessment) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) จำนวน 100 ชุด

2. ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกแบบเจาะจงใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (qualitative data) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ (1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) และ (2) กลุ่มผู้มีประสบการณ์ตรงกับประเด็นที่ศึกษาวิจัย เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน รายละเอียดดังตารางที่ 1.2

กลุ่มที่	ประชากร	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการเก็บข้อมูล
กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการสถานศึกษา	9	7	การสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มที่ 2 ครูและบุคลากรทางการศึกษา	14	13	การสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มที่ 4 ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก	20	10	การสัมภาษณ์เชิงลึก
รวม	43	30	ตรวจสอบแบบสามเส้า

ตารางที่ 1.2 ประชากร กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการเก็บข้อมูล

3. ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสามเส้า (triangulation data) (ด้านเนื้อหา-ด้านบุคคล-ด้านเวลา) ตีความ (interpretation) วิเคราะห์ (analyze) สังเคราะห์ (synthetic) ข้อมูลแล้วจะนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง จากการวิเคราะห์เอกสารข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล

4. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นพบประเด็นสำคัญที่สะท้อนนัยยะว่า “ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมของโรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์ มีความสอดคล้องกับภาระงานและประเด็นท้าทายที่กำหนดไว้ในเอกสาร (PA)” โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง โรงเรียนมีความจำเป็นเร่งด่วน (need assessment) ในการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีขั้นตอนชัดเจน โดยเฉพาะการนำรูปแบบ DIDS Model มาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ดำเนินงาน และพัฒนาอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสภาพปัจจุบันยังขาดกลไกการบริหารที่เชื่อมโยงข้อมูลผู้เรียน ครู และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ครอบคลุมรายบุคคล โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว และพฤติกรรมการใช้สื่อ

ประเด็นที่สอง ในด้านการจัดการเรียนรู้ ครูมีความต้องการพัฒนาทักษะการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก และการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องการระบบนิเทศ ติดตาม และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่สาม ในขณะเดียวกันโรงเรียนมีความจำเป็น (need) ในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการตัดสินใจ ตลอดจนการสร้างร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนทรัพยากรและร่วมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

5. ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานจากระยะที่ 1 มาเป็นฐานข้อมูล และประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบ DIDS Model ต่อไปในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 (development 1)

ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนา เป็นขั้นตอนการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลางเป็นพื้นฐาน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์ที่เป็นสภาพปัจจุบัน (current condition) และความต้องการจำเป็น (need assessment) ในระยะที่ 1 มาเป็นฐานข้อมูลร่วมกับการสร้างรูปแบบ DIDS Model ผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญ/ผู้มีประสบการณ์ตรงกับบริบทที่ศึกษาวิจัยจำนวน 7 คน ในการระดมสมอง (brainstorming) สร้างรูปแบบ DIDS Model วิพากษ์ประเด็นโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ/ผู้มีประสบการณ์ตรง มีรายละเอียดดังนี้

ก. เกณฑ์คัดเข้า (inclusion criteria) งานวิจัย

- 1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปทางด้านการศึกษา/การบริหารการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
- 2) มีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา หรือนวัตกรรมทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 3) มีผลงานหรือประสบการณ์เชิงประจักษ์ด้านการพัฒนาการศึกษา/รูปแบบการบริหาร
- 4) เป็นผู้ได้รับการยอมรับในวิชาชีพ และมีประสบการณ์สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนขนาดกลาง
- 5) สมัยครใจและสามารถเข้าร่วมการระดมสมองและสนทนากลุ่มได้ครบกระบวนการ

ข. เกณฑ์คัดออก (exclusion criteria) จากการวิจัย

- 1) คุณสมบัติไม่เป็นไปตามเกณฑ์คัดเข้า
- 2) ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบตามขั้นตอน
- 3) มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์
- 4) ไม่ยินยอมเข้าร่วม หรือถอนตัวระหว่างการวิจัย
- 5) ให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่เหมาะสม

ระยะที่ 3 (research 2)

ขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบ (implementation phase) ขั้นตอนการศึกษาผลลัพธ์การใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง ใช้วิธีการประเมินแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 13 คน โดยพิจารณาจากการตัดสินใจจากลักษณะของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยอาศัยความรอบรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ตรง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543)

ระยะที่ 4 (development 2)

ขั้นตอนการประเมินและปรับปรุง (evaluation phase) การยืนยันรูปแบบ (model) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง ใช้วิธีการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purpose selection) จำนวน 5 คน โดยพิจารณาจากการตัดสินใจจากลักษณะของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยอาศัยความรอบรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543) รวมทั้งการสร้างคู่มือ “DIDS Smart Small School Model” รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาต่อไป

ข. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data)

ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกแบบเจาะจงใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (qualitative data) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ (1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) และ (2) กลุ่มผู้มีประสบการณ์ตรงกับประเด็นที่ศึกษาวิจัย เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน รายละเอียดดังตารางที่ 1.3

กลุ่มที่	ประชากร	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการเก็บข้อมูล
กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการสถานศึกษา	9	5	การสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มที่ 2 ครูและบุคลากรทางการศึกษา	14	5	การสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มที่ 4 ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก	20	5	การสัมภาษณ์เชิงลึก
รวม	43	15	ตรวจสอบแบบสามเส้า

ตารางที่ 1.3 ประชากร กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการเก็บข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนปัญญาคามประชาสรรค์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model ประกอบด้วย 6 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดทิศทางเชิงนวัตกรรมและวิสัยทัศน์การเรียนรู้ ด้านภาวะผู้นำและการบริหารแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาครูและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ ($\bar{X} = 4.10$) ส่วนด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.35$) และด้านเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากภายนอก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.34$) ขณะที่ด้านระบบข้อมูล สารสนเทศ ทรัพยากร และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ($\bar{X} = 2.27$) อยู่ในระดับน้อย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า โรงเรียนมีความพร้อมเชิงเจตนาธรรมและมีศักยภาพพื้นฐานในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ โดยผู้บริหารมีความตั้งใจ ครูมีความมุ่งมั่น และชุมชนให้การยอมรับบทบาทของโรงเรียน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังมีข้อจำกัดสำคัญในด้านการสื่อสารภายในองค์กร การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ภาระงานครู ระบบข้อมูลสารสนเทศ ทรัพยากร สนับสนุน และความร่วมมือกับภาคภายนอกที่ยังไม่ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังสะท้อนตรงกันว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนมุ่งไปที่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การส่งเสริมภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม การพัฒนาครูและการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศและทรัพยากร รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกให้เข้มแข็งขึ้น โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความร่วมมือของครูและบุคลากร วัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมต่อการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยน ตลอดจนการสนับสนุนจากชุมชนและภาคีเครือข่าย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาและออกแบบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดกลาง

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดกลางควรประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดทิศทางเชิงนวัตกรรมและวิสัยทัศน์การเรียนรู้ (2) ภาวะผู้นำและการบริหารแบบมีส่วนร่วม (3) การขับเคลื่อนการพัฒนาครูและกระบวนการเรียนรู้ และ (4) ระบบ

สนับสนุนรวมทั้งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวควรมีลักษณะยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดกลาง มีขั้นตอนดำเนินงานที่ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อยกระดับความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model ในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และผลต่อความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดกลาง

จากข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า การนำรูปแบบ DIDS Model ไปใช้ควรเริ่มจากการศึกษาบริบทและปัญหาจริงของโรงเรียน สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเป้าหมายและขั้นตอนของรูปแบบ กำหนดกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจนตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นควรมีความเหมาะสมกับบริบทจริง มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารและการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ในระยะยาว

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์มีจุดแข็งค่อนข้างชัดเจนในด้านการกำหนดทิศทางเชิงนวัตกรรมและวิสัยทัศน์การเรียนรู้ ด้านภาวะผู้นำและการบริหารแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาครูและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร ซึ่งทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. 0.70) เท่ากันทั้งหมด ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า โรงเรียนมีความพร้อมเชิงนโยบายและเชิงบุคลากรในระดับที่ดี กล่าวคือ ผู้บริหารมีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน ครูและบุคลากรมีแนวโน้มเปิดรับการเปลี่ยนแปลง และองค์กรมีวัฒนธรรมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันพอสมควร ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพยังสนับสนุนผลดังกล่าวอย่างสอดคล้อง โดยชี้ว่าโรงเรียนมีความพร้อมเชิงเจตนาธรรม ผู้บริหารมีความตั้งใจ ครูมีความมุ่งมั่น และชุมชนให้การยอมรับในบทบาทของโรงเรียน ซึ่งล้วนเป็นทุนพื้นฐานของการพัฒนาสถานศึกษาเชิงนวัตกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของเกียรติศักดิ์ ชัยยามะ (2568) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาวิถีใหม่โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมของโรงเรียนทาเหนือวิทยา” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการบริหารโรงเรียน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาและบริหารหลักสูตรวิถีใหม่ 2) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อิงบริบท 3) การวัดและประเมินผลแนวใหม่ 4) การพัฒนาและส่งเสริมครูด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 5) การประสานความร่วมมือและสร้างภาคีเครือข่าย และ 6) การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม 2. ความต้องการจำเป็นสูงสุดคือกลยุทธ์ด้านการบริหารโรงเรียน รองลงมาคือกลยุทธ์ด้านการพัฒนาครู และน้อยที่สุดคือกลยุทธ์ด้านการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ โดยมีภาพรวม

ดัชนี $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.58 ส่วนแนวทางการบริหารโรงเรียน มี 9 องค์ประกอบ 3. รูปแบบการบริหารโรงเรียน ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์การวัดและประเมินผล ระบบสนับสนุน ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และการให้ข้อมูลย้อนกลับ และมีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารโรงเรียน ได้แก่ สมรรถนะการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด พฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด และความคิดเห็นของผู้ปกครองอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5. ผลประเมินผลรับรองรูปแบบการบริหารโรงเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และขยายผลไปโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 38 โรงเรียน

ในด้านการพัฒนาครูและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร แม้ผลการวิจัยจะพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. 0.70) แต่เมื่อพิจารณารายละเอียด กลับพบประเด็นสาระสำคัญว่า การส่งเสริมให้ครูใช้ข้อมูลหรือผลการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนมี “วัฒนธรรมการพัฒนา” อยู่แล้วในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถยกระดับสู่ “วัฒนธรรมการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์” ได้อย่างเต็มที่ การพัฒนาครูในอนาคตจึงควรไม่หยุดอยู่เพียงการอบรมหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั่วไป แต่ควรส่งเสริมให้ครูสามารถใช้ข้อมูลผลการเรียนรู้ ผลการประเมิน และผลการวิจัยมาเป็นฐานในการตัดสินใจและปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ อดาวัลย์ สโมทาน และคณะ (2568) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2” ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการทำงาน เป็นทีมและมีส่วนร่วม ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการจัดการอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการตัดสินใจในการแก้ปัญหา ด้านการให้กำลังใจเชิงบวก และด้านการจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอ 2) แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายคุณภาพ พบว่า ควรมีการนำเอาแนวทางไปใช้กำหนดเป็นองค์ประกอบของร่างรูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการและสนับสนุนการสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา อันประกอบด้วย หลักการและเหตุผลวัตถุประสงค์ เป้าหมาย รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายคุณภาพ และ 3) ความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายคุณภาพ พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

ข้อค้นพบที่มีนัยสำคัญมากที่สุดของการวิจัยครั้งนี้ คือ ด้านระบบข้อมูล สารสนเทศ ทรัพยากร และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับน้อย และเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 2.27$,

S.D. 0.85) ในบรรดาทุกด้าน โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการบริหารงานและการจัดการเรียนรู้ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้โรงเรียนจะมีความพร้อมในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และการพัฒนาครู แต่หากยังขาดระบบข้อมูลที่ถูกต้อง ทันสมัย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง รวมทั้งขาดทรัพยากรและระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการบริหารและการเรียนรู้อย่างไม่อาจบรรลุผลได้อย่างเต็มศักยภาพ กล่าวได้ว่า “ข้อจำกัดเชิงระบบ” เป็นปัจจัยจุดรั้งสำคัญของโรงเรียนในบริบทการพัฒนาแบบ DIDS Model ครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สิทธิศักดิ์ คงสุวรรณ (2568) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบนวัตกรรมทางการบริหารเพื่อยกระดับสถานศึกษาและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลเมืองดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.54) สภาพพึงประสงค์ ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.86$, S.D. = 0.42) และรูปแบบการบริหาร ได้แก่ การบริหารที่มีต่อความสำเร็จและความก้าวหน้า สถานศึกษาและการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ผู้เรียน 2) ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหาร ภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.74) และ 3) ประเมินผลการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมในกระบวนการ ความเป็นไปได้ ครอบคลุม และมีประโยชน์อยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.54) และสอดคล้องกับการศึกษาของ วิไลวรรณ ยะสินธ์ และคณะ (2568) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบการส่งเสริมเครือข่ายนวัตกรรมคุณภาพสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมเครือข่ายนวัตกรรมคุณภาพสถานศึกษา มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คุณลักษณะผู้นำเครือข่าย 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 4) การพัฒนาสมาชิกเครือข่าย 5) การบริหารจัดการ 6) การวัดและประเมินผล และ 7) การสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ปัญหาอยู่ในระดับน้อย วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักการจุดมุ่งหมาย ระบบและกลไก เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการตรวจสอบพบว่า ทุกองค์ประกอบมีความถูกต้องและเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 และ วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัยด้านเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากภายนอกซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$, S.D. 0.82) ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรอภิปรายอย่างมีนัยสำคัญ แม้โรงเรียนจะมีฐานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในระดับหนึ่ง แต่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนานวัตกรรมการบริหารยังอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่นในด้านเดียวกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพยังยืนยันสอดคล้องกันว่า ความร่วมมือภายนอกของโรงเรียนยังมีลักษณะเป็นครั้งคราวหรือเฉพาะกิจมากกว่าการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ดังนั้น หากโรงเรียนสามารถพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือจาก “กิจกรรมร่วม” ไปสู่ “เครือข่ายพัฒนา” ได้ ก็จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการระดมทรัพยากร การขยายโอกาสการเรียนรู้ และการต่อยอดนวัตกรรมทางการบริหารได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ เซาวฤทธิ ลำพวย และคณะ (2568) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายความร่วมมือ “RCN Model” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ต่อสายอาชีวศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการใน 3 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การสร้างและพัฒนา รูปแบบ และการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ กลุ่มเป้าหมายคือบุคลากรของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ร้อยเอ็ด และคณะกรรมการเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง รูปแบบ “RCN Model” ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 ด้านตามทฤษฎีระบบ (system theory) ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (input) เช่น ความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ และเครือข่ายโรงเรียนเป้าหมาย 2) กระบวนการ (process) เช่น การวางแผนนโยบาย การมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมร่วม และ 3) ผลผลิต (outputs) เช่น ความเข้มแข็งของเครือข่าย จำนวนนักเรียนที่เรียนต่อในสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก สามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ต่อสายอาชีวศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ปฏิภาณ อินทเนตร และคณะ (2568) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า 1) มี 6 องค์ประกอบ คือ การคิดเชิงสร้างสรรค์, การคิดเชิงกลยุทธ์, การสร้างเครือข่าย, การประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ, บุคลิกภาพเชิงนวัตกรรม และการวางแผนและประเมินความเสี่ยง ปัจจัยภายในมี 5 ปัจจัย คือ วิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ, วัฒนธรรมองค์กร, ขวัญและกำลังใจของบุคลากร, การจัดโครงสร้างการบริหาร และทรัพยากร ปัจจัยภายนอก มี 4 ปัจจัย คือ การส่งเสริม สนับสนุนและจูงใจ, การสร้างภาคีเครือข่าย, นโยบายหน่วยงานต้นสังกัด และบริบททางสังคม สภาพปัจจุบันของทักษะโดยรวมอยู่ในระดับมากปัญหาอยู่ในระดับน้อย สภาพปัจจุบันของปัจจัยภายในและภายนอกอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยโดยรวม จึงอภิปรายได้ว่า การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมด้วย DIDS Model สำหรับโรงเรียนขนาดกลาง ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะมิติของวิสัยทัศน์หรือภาวะผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านทิศทาง ภาวะผู้นำ การพัฒนาครู กระบวนการจัดการเรียนรู้ ระบบข้อมูลสารสนเทศ ทรัพยากร และเครือข่ายความร่วมมือ เพราะองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน หากมิติใดมิติหนึ่งอ่อนแอ ก็ย่อมส่งผลให้ประสิทธิผลของรูปแบบโดยรวมลดลง และทำให้การสร้าง ความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ไม่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนปัญจคามประชาสรรค์มีจุดแข็งชัดเจนในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และการพัฒนาครู แต่ยังคงจำเป็นต้องพัฒนาในมิติของระบบสนับสนุน โดยเฉพาะระบบข้อมูลสารสนเทศ ทรัพยากร การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ DIDS Model สามารถทำหน้าที่เป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงนวัตกรรมที่นำไปใช้ได้จริง เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดกลาง และก่อให้เกิดความเข้มแข็งด้านการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการทดลองใช้ DIDS Model ในระยะยาว และประเมินผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบ เพื่อให้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ต่อคุณภาพผู้เรียน ครู บุคลากร และระบบบริหารของโรงเรียน
- 2) ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการใช้ DIDS Model ในโรงเรียนขนาดกลางหลายแห่ง เพื่อทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบในบริบทที่แตกต่างกัน และเพิ่มความเชื่อมั่นในการนำรูปแบบไปใช้ในวงกว้าง
- 3) ควรพัฒนาตัวชี้วัดเฉพาะของแต่ละองค์ประกอบใน DIDS Model ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตัวชี้วัดด้านระบบข้อมูล สารสนเทศ ทรัพยากร และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ว่าเป็นด้านที่ควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วน
- 4) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และเครือข่ายความร่วมมือภายนอกที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดกลางในพื้นที่ชนบท
- 5) ควรศึกษาต่อยอดในมิติของผลลัพธ์ต่อผู้เรียนโดยตรง เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภายหลังการใช้รูปแบบ

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ ชัยยามะ. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาวิถีใหม่โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมของโรงเรียนทาเหนียววิทยา. *Journal of Educational Administration and Leadership*, 14(53), 392-404.
- เชาวฤทธิ์ ลำพาย, สุภาดา คำตา และสุนทรผลไพ จันทระ. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายความร่วมมือ “RCN Model” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ต่อสายอาชีวศึกษา. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา*, 9(2), 180-191.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ประทีป ไชยเมือง, เกรียงไกร สัจจะหฤทัย, และสุบิน ยุระรัช. (2566). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(2), 120-137.

- วิไลวรรณ ยะสินธ์, ชูชีพ พุทธรประเสริฐ, ศิริมาศ โกศลย์พิพัฒน์, และสายฝน แสนใจพรม. (2568). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเครือข่ายนวัตกรรมคุณภาพสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน. *Journal of Social Science and Cultural*, 9(11), 143-156.
- สิทธิศักดิ์ คงสุวรรณ. (2568). การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมทางการบริหารเพื่อยกระดับสถานศึกษาและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลเมืองดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *Journal of Social Science Development*, 8(4), 1-13.
- อดาว์ลย์ สโมทาน, นัจวีร์ เจริญสุข, และนันทพงศ์ หมิแหละหมั่น. (2568). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายคุณภาพสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 7(1), 46-56.
- อรอุมา ไกล่ฝน, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, และวาโร เฟิงสวัสดิ์. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 20(89), 79-91.
- อดิگانต์ ทองมาก, ระยูทร ชาตะกาญจน์, และณัฐมี เณรยอด. (2566). การพัฒนารูปแบบการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(6), 160-175.
- Alma Harris & David Hopkins. (2023). *The importance of school leadership? What we know*. School Leadership & Management. Volume 43, 2023 - Issue 5.
- Kools, M., & Stoll, L. (2016). *What makes a school a learning organisation? (OECD Education Working Papers No. 137)*. OECD Publishing.
- OECD. (2019). *Learning in rural schools: Insights from PISA, TALIS and the literature*. OECD Publishing.
- OECD. (2016). *School leadership for learning: Insights from TALIS 2013*. OECD Publishing.

การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

The Development of Thai Word Pronunciation Skills in Reading Among Secondary
1 Students at Srithamwitthaya School, Nai Mueang Subdistrict,
Mueang District, Yasothon Province

พระธนากร ธีรวโร (โคตรสมบัติ)

พระมหาจिरายูท ปโยโค (มุละชีวะ)

พระธนากร ธีรวโร (โคตรสมบัติ)

พระสุริยันต์ เมธิโก (มุละชีวะ)*

PhraThanakorn Therawaro (Kotsombat)

PhamahaJirayuth Payoko (Mulachiwa)

PhraThanakorn Therawaro (Kotsombat)

PhaSuriyant Methiko (Mulasiwa)

Corresponding mail: suriyantmulasiwa@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 1 จำนวน 50 คน ในปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า ชั้นปีที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.05, S.D. 0.77) และพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.01, S.D. = 0.72) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะ, การอ่านออกเสียง, คำในภาษาไทย, โรงเรียนศรีธรรมวิทยา.

Abstract

This study aims to examine the level of word pronunciation in the Thai language and compare the achievement of skill development in Thai word pronunciation among Grade 7 students at Sritam Wittaya School, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Yasothon Province. The target group for this study consists

of 50 Grade 7 students in the first semester of the 2025 academic year. The research employs a quasi-experimental design.

The findings reveal that Grade 7 students in the first semester of the 2024 academic year at Sritam Wittaya School, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Yasothon Province, demonstrated a moderate level of proficiency ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.77). Additionally, the proficiency level in pronouncing complex words among these students was also found to be moderate ($\bar{X} = 3.01$, S.D. = 0.72), aligning with the 80/80 standard criterion.

Keywords: Skill development, word pronunciation, Thai language, Sritam Wittaya School.

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การอ่านเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสำคัญเป็นพื้นฐานของการศึกษาในทุกแขนง สาขา และเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน เพราะในขณะนี้วิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ามากขึ้น ดังนั้นเราจึงจำเป็นที่จะต้องมีการอ่านเพื่อการสื่อสารที่ดี และมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ต้องอ่านได้คล่อง ถูกต้องและมีประสิทธิภาพเพื่อการเสาะแสวงหาความรู้อย่างหลากหลาย สามารถเข้าใจและติดตามการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการความรู้ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารได้ทันที เนื่องจากการอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้ เมื่ออ่านมากก็ยิ่งทำให้ได้รับความรู้มาก ทักษะการอ่านเป็นกระบวนการที่ต้องให้ความสำคัญฝึกฝนกันอยู่เสมอ เริ่มตั้งแต่การศึกษาคำศัพท์กลุ่มคำ ประโยคตลอดจนถึงข้อความ ครูผู้สอนได้เห็นความสำคัญของการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทย ซึ่งจะเป็พื้นฐานอันสำคัญ จึงได้ทำการศึกษาเรื่องการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทย เพื่อที่จะหาสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน และนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ในวิชาภาษาไทยพื้นฐาน (ท 2210) ครูผู้สอนได้คำนึงถึงความสามารถของการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน เพื่อเป็นประโยชน์กับตัวผู้เรียนและเพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนทุก ๆ รายวิชา ปัญหาเด็กอ่านหนังสือไม่ออกเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กในระยะยาว

การอ่านออกเสียงเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษาไทยซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความเข้าใจและการสื่อสารของนักเรียน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในหลายโรงเรียนยังคงประสบปัญหาในการอ่านออกเสียงคำอย่างถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ และการพัฒนาทักษะทางภาษาโดยรวม จากการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2563) พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีปัญหาในการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดและวรรณยุกต์ที่ซับซ้อน ซึ่งอาจเกิดจากการขาดการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและการขาดความเข้าใจในกฎการออกเสียง นอกจากนี้ การวิจัยของ Brown (2019) ในสหรัฐอเมริกาพบว่า การพัฒนาทักษะการอ่าน

ออกเสียงมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางการศึกษาในระยะยาว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมทักษะนี้ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียน อย่างไรก็ตาม จากการประเมินผลการเรียนรู้พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยังมีปัญหาในการอ่านออกเสียงคำบางประเภท ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ และการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมความเข้าใจในการอ่าน: การอ่านออกเสียงอย่างถูกต้องช่วยให้นักเรียนเข้าใจความหมายของคำและประโยคได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ
- 2) พัฒนาทักษะการสื่อสาร: การออกเสียงที่ถูกต้องช่วยให้นักเรียนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเข้าใจผิดและเพิ่มความมั่นใจในการพูด
- 3) ส่งเสริมความรักในการอ่าน: เมื่อสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว นักเรียนจะมีความสนุกสนานและความพึงพอใจในการอ่านมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 4) เตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น: ทักษะการอ่านออกเสียงที่ดีเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งต้องการความเข้าใจและการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาสะท้อนได้ว่าการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในอนาคต

การอ่านออกเสียงเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน (Chall, 1996, p. 28) ในบริบทของประเทศไทย การอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่พบในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนจำนวนมากประสบปัญหาการออกเสียงที่ไม่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ระบบเสียงภาษาไทยที่ซับซ้อน ความแตกต่างของสำเนียงในแต่ละท้องถิ่น และแนวทางการสอนที่ไม่สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน (นฤมล สีนสุพรรณ, 2562, น. 45) โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดยโสธร มีนักเรียนที่มาจากหลากหลายภูมิภาคหลังทางภาษา โดยเฉพาะนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง หรือมีพื้นฐานการใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ปัญหาการอ่านออกเสียงจึงอาจเป็นผลมาจากอิทธิพลของภาษาแม่ที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน (Wong, 2019, p. 115) การศึกษานี้จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้สามารถอ่านออกเสียงคำได้ถูกต้องและส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาที่เหมาะสม

การอ่านออกเสียงที่ถูกต้องมีบทบาทสำคัญต่อความเข้าใจภาษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน นักวิชาการหลายท่านได้เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านออกเสียงที่ดีและความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา เช่น Rasinski (2012, p. 46) ระบุว่า การอ่านออกเสียงที่คล่องแคล่วช่วยให้

ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาทางวิชาการได้ดีขึ้นและลดอุปสรรคในการอ่านจับใจความ อย่างไรก็ตาม นักเรียนไทยจำนวนมากยังคงเผชิญกับปัญหาการออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้ความเข้าใจข้อความลดลง (สุภาพร สุวรรณชาติ, 2563, น. 78)

ในบริบทของโรงเรียนศรีธรรมวิทยา การแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญ เนื่องจากนักเรียนที่มีปัญหาในการอ่านออกเสียงมักเผชิญกับปัญหาในการเรียนรู้วิชาอื่นๆ เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา และภาษาอังกฤษ งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนผ่านแนวทางการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ในศตวรรษที่ 21 การเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดการศึกษาสมัยใหม่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ (Trilling & Fadel, 2009, p. 22) การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต้องปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและการสื่อสารดิจิทัล โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านภาษา ซึ่งจำเป็นต้องใช้แนวทางที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ในสารัตถะดังต่อไปนี้

1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษาไทยและการอ่านออกเสียงของนักเรียน งานวิจัยของ Warschauer & Meskill (2000, p. 303) ระบุว่า การใช้เทคโนโลยีช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาผ่านแอปพลิเคชันและซอฟต์แวร์ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถฝึกอ่านออกเสียงด้วยตนเอง นอกจากนี้ โปรแกรม Text-to-Speech (TTS) และ Speech Recognition ยังสามารถช่วยประเมินการออกเสียงของนักเรียนและให้ข้อเสนอแนะในเวลาจริง ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาพัฒนาความถูกต้องและความคล่องแคล่วในการอ่าน

2) การบูรณาการแนวทางการเรียนรู้แบบ Active Learning การสอนที่เน้น Active Learning เช่น การใช้เกมภาษาไทย การแสดงบทบาทสมมติ (Role-Playing) และการอ่านแบบกลุ่ม ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงได้ดีขึ้น (Bonwell & Eison, 1991, p. 16) การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝนในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งช่วยให้พวกเขาสามารถจดจำและนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดีขึ้น

3) การพัฒนาแนวทางการสอนแบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ในยุคปัจจุบัน นักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความสามารถด้านการอ่านออกเสียงที่แตกต่างกัน ครูจึงต้องปรับแนวทางการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม โดยใช้วิธีการสอนแบบ Differentiated Instruction ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามระดับความสามารถของตนเองได้ (Tomlinson, 2014, p. 33) ตัวอย่างเช่น นักเรียนที่อ่านออกเสียงไม่คล่องอาจได้รับการฝึกเพิ่มเติมด้วยบทเรียนออนไลน์ที่มีระดับความยากง่ายต่างกัน เพื่อให้พวกเขาได้รับการฝึกฝนที่เหมาะสม

4) การส่งเสริมความสามารถด้านภาษาผ่านการอ่านแบบบูรณาการ การบูรณาการการอ่านออกเสียงกับการเรียนรู้ในวิชาอื่นๆ เช่น ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา และวรรณคดีไทย จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาและขยายขอบเขตการใช้ภาษาได้ดียิ่งขึ้น งานวิจัยของ Guthrie & Wigfield (2000, p. 405) พบว่าการเรียนรู้ที่บูรณาการสามารถช่วยให้นักเรียนมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น และช่วยให้พวกเขาสามารถจดจำคำศัพท์และรูปประโยคได้แม่นยำขึ้น

5) การพัฒนาทักษะครูในการจัดการเรียนรู้ ครูเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียน ดังนั้น การอบรมครูเกี่ยวกับเทคนิคการสอนภาษาไทยและการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญ (Fullan, 2011, p. 54) ตัวอย่างเช่น การฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อดิจิทัลในการสอนอ่านออกเสียง จะช่วยให้ครูสามารถออกแบบบทเรียนที่ตอบโจทย์ความต้องการของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเทคนิคการสอนที่ทันสมัยและการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน การบูรณาการ Active Learning การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล และการพัฒนาทักษะครูเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่วมากขึ้น ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษาของพวกเขาในอนาคต การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นประเด็นสำคัญในทางการศึกษา เนื่องจากการอ่านออกเสียงที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะทางภาษาและการเรียนรู้ในวิชาอื่นๆ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า นักเรียนไทยจำนวนมากยังคงมีปัญหาในการอ่านออกเสียงอย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้าใจในการอ่านและการพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยรวม (กาญจนา นาคสกุล, 2556, น. 84) การวิจัยในประเด็นนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1) ปัญหาคุณภาพการอ่านออกเสียงของนักเรียนไทย นักเรียนไทยจำนวนมากไม่น้อยยังมีปัญหาในการออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเสียงที่ใกล้เคียงกัน เช่น ร-ล หรือ พยัญชนะควบกล้ำ ซึ่งส่งผลต่อการเข้าใจความหมายของคำและข้อความ (สุภัทรา โกไทยกานนท์, 2561, น. 129) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Goswami & Ziegler (2006, p. 42) พบว่าทักษะการอ่านออกเสียงมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการอ่านจับใจความ ดังนั้น การศึกษาปัญหานี้ยิ่งลึกซึ้งซึ่งจะช่วยให้สามารถหาแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาการอ่านของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

2) บทบาทของการอ่านออกเสียงต่อการเรียนรู้ภาษาและวิชาอื่นๆ การอ่านออกเสียงที่ถูกต้องและคล่องแคล่วส่งผลโดยตรงต่อการเข้าใจเนื้อหาในวิชาต่างๆ โดยเฉพาะภาษาไทย วรรณคดี และสังคมศึกษา (Snow, Burns, & Griffin, 1998, p. 56) หากนักเรียนอ่านออกเสียงผิด อาจทำให้เข้าใจคำศัพท์ผิดพลาด ส่งผลกระทบต่อ การอ่านจับใจความและการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนในภาพรวม

3) ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการศึกษา รูปแบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำอาจไม่ตอบโจทย์อีกต่อไป งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลสามารถช่วยเสริมการเรียนรู้ทักษะทางภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้แอปพลิเคชันที่มีฟังก์ชันตรวจสอบการออกเสียง หรือการใช้ซอฟต์แวร์ Text-to-Speech (TTS) เพื่อช่วยฝึกฝน (Levy & Murnane, 2004, p. 99) ดังนั้น จำเป็นต้องศึกษาว่าเครื่องมือเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนได้อย่างไร

4) การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการสอนที่เหมาะสม งานวิจัยในเรื่องนี้จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสอนภาษาไทยและการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียง โดยข้อมูลที่ได้

สามารถนำไปใช้พัฒนาหลักสูตรและแนวทางการสอนที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนไทยในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การพัฒนาแบบฝึกหัดที่ใช้แนวคิด Active Learning หรือการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Tomlinson, 2014, p. 27)

5) การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและความเสมอภาค การอ่านออกเสียงที่ถูกต้องไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจภาษาไทยได้ดีขึ้น แต่ยังส่งผลต่อความสามารถในการสื่อสารและการแสดงออกในสังคม งานวิจัยของ Bourdieu (1991, p. 37) ชี้ให้เห็นว่าทักษะทางภาษามีความสัมพันธ์กับโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ หากนักเรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ดี จะช่วยให้พวกเขามีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองมากขึ้น การศึกษานี้จึงมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเสริมสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนในระยะยาว

สรุปได้ว่าการวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นปัญหาพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ด้านภาษาและวิชาอื่นๆ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับแนวโน้มทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการแนวทางการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียน แต่ยังมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

โจทย์วิจัย

1. ความสามารถด้านการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับใด?
2. ทักษะด้านการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับใด?
3. ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับใด?

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุแห่งปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. เพื่อสร้างแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
4. เพื่อนำแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทยไปประยุกต์ใช้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) วิธีการสืบค้นข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้เลือกใช้วิธีการสืบค้นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบออนไลน์ (internet online) และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (population)

ประชากร (population) ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 50 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย (target group)

กลุ่มตัวอย่าง (sample) ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 50 คน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การศึกษาข้อมูลด้วยค่าพารามิเตอร์ (parameters) กับประชากรทั้งหมด (population) และใช้สัญลักษณ์ทางสถิติในค่าพารามิเตอร์ (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

1.2 ด้านตัวแปร

1.2.1 ตัวแปรอิสระ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระ (independent variables) ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ อาชีพ และปัจจัยด้านบริบททางการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน
- 2) ด้านกิจกรรมแบบฝึกหัดและกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน
- 4) บริบทด้านปัจจัยด้านครูผู้สอน

1.2.2 ตัวแปรตาม

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของตัวแปรตาม (dependent variables) ใน 2 ด้าน ประกอบด้วยดังนี้

- 1) ระดับการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
- 2) ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา

1.2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

1.2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยใช้เวลา 1 ภาคการศึกษา คือ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568

1.2.5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เกณฑ์ประสิทธิภาพ

80/80

1.2.6 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็น แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลัง (one-group pretest posttest design) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538, หน้า 248-249) สามารถเขียนสัญลักษณ์แผนแบบแผนการวิจัยได้ ดังนี้

เมื่อ E หมายถึง กลุ่มทดลอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

X หมายถึง การทดลองการใช้แบบฝึกเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก

O_1 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก
ก่อนการทดลอง

O_2 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก
หลังการทดลอง

เครื่องมือวิจัย**1. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย**

1. แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีของชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และคู่มือครูภาษาไทย และแบบเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1.2 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทย รวมทั้งวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบฝึกการอ่าน

1.3 ผู้วิจัยคัดเลือกคำที่นักเรียนมักอ่านผิดพลาดอยู่เสมอ ๆ จากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อนำมาสร้างแบบฝึกทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทย

1.4 นำแบบฝึกที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ในการสอนวิชาภาษาไทยไม่ต่ำกว่า 3 ปีทุกคน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) และให้ข้อเสนอแนะ

1.5 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

1.6 พิมพ์แบบฝึกฉบับทดลอง

1.7 นำแบบฝึกไปทดลอง (try-out) ไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลการทดลองมาวิเคราะห์คุณภาพแบบฝึกทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทยเพื่อหาประสิทธิภาพให้ได้ตามเกณฑ์ 80/80 กล่าวคือระดับประสิทธิภาพของใบงานที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คิดได้จากคะแนนปฏิบัติระหว่างเรียนรวมกัน และคะแนนสอบหลังการใช้แบบฝึกทักษะการอ่านภาษาไทย โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากทำแบบทดสอบระหว่างเรียนด้วยใบงาน) E_2 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนจนจบบทเรียนทั้งหมด)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เรื่องทักษะการอ่านออกเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เริ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนั้นคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 50 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนศรีธรรมวิทยา ซึ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งหมด 6 ชุด ชุดละ 20 ข้อ โดยมีการจัดการสอบออกเป็น 2 ช่วง คือ การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ร้อยละ (%) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สูตรการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X})

$$(\bar{X}) = \frac{\sum x}{n}$$

สูตรการคำนวณหาค่าร้อยละ (%)

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{ตัวเลขที่ต้องการเปรียบเทียบจำนวนทั้งหมด}}{\text{จำนวนทั้งหมด}} \times 100$$

สูตรการคำนวณหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n - 1}}$$

2. วิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา โดยใช้แบบฝึกทักษะการอ่านภาษาไทยโดยใช้สถิติในการ

วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน ได้แก่ ค่าสถิติทดสอบที (t-test) แบบ Dependent

สูตรการคำนวณสถิติทดสอบที (t-test)

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{s}{\sqrt{N}}} \quad \text{เมื่อ } df = n-1$$

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแหนจากสูตร E_1/E_2 ดังนี้

สูตรที่ 1

$$\text{เมื่อ } E_1 = \frac{\sum x_1 \times 100}{N \times A}$$

สูตรที่ 2

$$\text{เมื่อ } E_2 = \frac{\sum x_2 \times 100}{N \times B}$$

5. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายเพื่อความเข้าใจ ผู้วิจัยขอแนะนำสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

E_1	หมายถึง	ประสิทธิภาพกระบวนการ
$\sum X_1$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนที่ได้จากการวัดระหว่างเรียน
N	หมายถึง	จำนวนนักเรียนทั้งหมด
A	หมายถึง	คะแนนเต็มของแบบวัดระหว่างเรียน
E_2	หมายถึง	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
$\sum X_2$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนที่ได้จากการวัดหลังเรียน
B	หมายถึง	คะแนนเต็มของแบบวัดหลังเรียน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร” การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) แบบกึ่งทดลอง เป็นการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านทุ่งแต่ ตำบลทุ่งแต่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรและมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัย

พบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.05, S.D. 0.77)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการเขียนอ่านคำยากมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ที่ระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.05, S.D. 0.77)

ประเด็นที่ 1 ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนศรีธรรม มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.01, S.D. 0.72) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ (1) การขาดการฝึกฝนที่สม่ำเสมอ นักเรียนอาจไม่ได้รับการฝึกฝนที่เพียงพอในการจดจำและเขียนคำที่สะกดผิด ความจำที่จำกัด: นักเรียนชั้นประถมศึกษา มีความจำที่จำกัด ซึ่งอาจทำให้ยากต่อการจำคำที่สะกดผิดจำนวนมาก (2) การพัฒนาทางภาษาที่ยังไม่สมบูรณ์ ทักษะการเขียนสะกดคำยากเกี่ยวข้องกับการรับรู้เสียงและโครงสร้างของคำ ซึ่งอาจยังไม่พัฒนาเต็มที่ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (3) การขาดกลยุทธ์การสะกดคำ นักเรียนอาจยังไม่ได้รับการสอนกลยุทธ์การสะกดคำที่จำเป็น เช่น การแบ่งคำ การใช้คำพ้องเสียงและการวิเคราะห์โครงสร้างคำ และ (4) ความสนใจและแรงจูงใจ นักเรียนอาจขาดความสนใจหรือแรงจูงใจในการฝึกฝนการเขียนสะกดคำยาก และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนแบบฝึกไปใช้ได้แนะนำแนวทางพัฒนา นักเรียนให้มีทักษะการสะกดคำยากที่ดีขึ้น โดยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ เช่น (1) ฝึกฝนเป็นประจำ จัดสรรเวลาให้กับการฝึกสะกดคำเป็นประจำโดยใช้แบบฝึกหัดหรือเกมที่สนุกสนาน (2) แบ่งคำเป็นพยางค์ ช่วยให้นักเรียนมองเห็นโครงสร้างของคำและสะกดได้ง่ายขึ้น (3) ใช้คำศัพท์ที่หลากหลาย แนะนำคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่หลากหลายและท้าทาย เพื่อขยายคลังคำศัพท์ (4) ใช้คำในบริบท นำเสนอคำศัพท์ในประโยคหรือเรื่องราว เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจการใช้คำที่ถูกต้อง (5) ใช้เครื่องมือช่วยจำ ใช้กลวิธีช่วยจำ เช่น การสร้างคำพ้องเสียงหรือการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับคำศัพท์ (6) ตรวจสอบคำศัพท์

เป็นประจำ ตรวจสอบคำศัพท์ที่สะกดผิดและฝึกฝนการสะกดคำเหล่านั้นซ้ำ ๆ (7) ให้คำติชมที่เป็นประโยชน์ ให้คำติชมที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้นักเรียนระบุและแก้ไขข้อผิดพลาด (8) ใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันหรือซอฟต์แวร์การสะกดคำเพื่อช่วยฝึกฝน (9) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เจียบสงบและปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อให้นักเรียนสามารถจดจ่อกับการเรียนรู้ได้ และ (10) ให้กำลังใจและการสนับสนุน ชื่นชมความพยายามของนักเรียนและให้การสนับสนุนเมื่อพวกเขาประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชจรี เวฬุวนารักษ์ ณีภุชฌิพิชญา สองเมือง และพระมหานพรัตน์ ขนติธมโม (ศิลากุล) (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนคำสะกดคำโดยใช้ชุดแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโนนประทาย อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำ สร้างแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านโนนประทาย ในปีการศึกษา 2565 ตามเกณฑ์ 80/80 ก่อนและหลังเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน จากนักเรียนทั้งหมดจากวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบฝึกเสริมทักษะการเขียนสะกดคำ แผนการจัดการความรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทย และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำมีประสิทธิภาพระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนประทายหลังใช้แบบฝึก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กัญญา นุชจันทิก และสุวิมล ใจชื่น (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพานิชย์) โดยใช้แบบฝึกทักษะบัญญัติคำพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำโดยใช้แบบฝึกทักษะบัญญัติคำพื้นฐานทางการอ่านออกเสียงควบกล้ำ ร ล ว มีคะแนนเฉลี่ย 16.10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.50 สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.47 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

รัตติยาพร โกสุม และอัฐพล อินตะเสนา (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค CIRC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2” ผลการวิจัยพบว่า วงจรปฏิบัติการที่ 1 พบว่านักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 66.25 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ ที่กำหนด และมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องคำควบกล้ำ คิดเป็นร้อยละ 53.33 อยู่ในระดับพอใช้ ปัญหาสำคัญคือ นักเรียนยังไม่ค่อยให้ความสนใจในการทำกิจกรรม และมีนักเรียนที่สนใจแต่ยังไม่คุ้นชินกับวิธีการสอน และบางคนอ่าน

ออกเสียงยังไม่คล่อง วงจรปฏิบัติการที่ 2 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโดยชี้แจงแนวปฏิบัติให้ชัดเจน และชี้แนะสมาชิกแต่ละกลุ่มให้ช่วยสอนสมาชิกในการฝึกอ่านออกเสียงมากยิ่งขึ้น ผลการจัดการเรียนรู้ ปรากฏว่านักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคาควบกล้ำ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ เรื่องคาควบกล้ำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 64.18 อยู่ในระดับดี เพิ่มขึ้นจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 และวงจรปฏิบัติการที่ 3 ผลปรากฏว่านักเรียนนักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 85 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 88.33 อยู่ในระดับดีมาก สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

พิรฮาน และ และคณะ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการใช้ชุดฝึกทักษะอักษร 5 สี ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษาหน่วยงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี” ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทยของนักเรียนก่อนเรียนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 4.21 และหลังเรียนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 28.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 2.37 สรุปได้ว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01; 2) ความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 โดยระดับความพึงพอใจรวมอยู่ในระดับพอใจมาก

สอดคล้องกับการวิจัยของ ปันชิกา เกียรติพงศ์พันธ์, และวชิรรัตน์ นีรันตร์เตชาภัทร์ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนทาร์เก้ต” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนทาร์เก้ตก่อนและหลังการทดลอง 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนทาร์เก้ตก่อนและหลังการทดลอง 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนทาร์เก้ตหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 4) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนทาร์เก้ตหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเสนารรัฐวิทยาคาร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 21 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การสอนเบรนทาร์เก้ต และแบบทดสอบวัดการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทย ได้ค่าดัชนีความยากง่ายของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 ค่าดัชนีอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และหาค่าความเชื่อมั่น (Relibility) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบสถิติค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1. ความสามารถในการ

อ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2. ความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3. ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าร้อยละ 70 ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. ความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าร้อยละ 70 ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีธรรมวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการเขียนอ่านคำยากมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ที่ระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อธิบายได้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสารหลักสูตรงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบฝึกทักษะ ได้ประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการพัฒนาแบบฝึกทักษะ มีความสอดคล้องทั้งโครงสร้างรูปแบบและเนื้อหา ทั้งยังกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้การสร้างแบบฝึกทักษะในครั้งนี้มีประสิทธิภาพมากที่สุด แบบฝึกทักษะที่นำมาฝึกแต่ละชุดจะเป็นกลุ่มคำเดิมเพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย จึงได้ใช้รูปแบบที่หลากหลายในชุดเดียวกันนอกจากนั้นคำสั่งหรือคำชี้แจงในแบบฝึกทักษะ มีความชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย ช่วยให้การทำแบบฝึกทักษะง่ายขึ้น มีให้เลือกตอบอย่างจำกัดและตอบอย่างเสรี

สอดคล้องกับการวิจัยของ ศุภาพิชญ์ ฝ่ายเดช และอุบลวรรณ ส่งเสริม (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสะกดคำและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ และ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบน อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 11 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 2) แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านสะกดคำ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.40 – 0.70 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.30 – 0.60 และมีค่าความเชื่อมั่น (KR -20) เท่ากับ 0.89 และ 3) แบบประเมินพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกด

คำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิคส์มีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิคส์ อยู่ในระดับ ดีมาก

สุนันทา แก้วเก็บคำ บัญชา ธรรมบุตร และมาโนช นันทพรหม (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แบบทักษะการเรียนรู้ภาษาไทย” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบฝึกทักษะ (2) เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามเกณฑ์ 80/80 กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพ้นทองประชาสรรค์ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะ จำนวน 5 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้การอ่านและการเขียนคำพื้นฐานภาษาไทย ก่อนเรียนและหลังเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent samples) ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยโดยใช้แบบฝึกทักษะมาเป็นสื่อการเรียนการสอนทางการอ่านและเขียน ทำให้คะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ประสิทธิภาพและความเข้าใจในการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนแบบใช้แบบฝึกทักษะก่อนและหลังแตกต่างกันและมีประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

ปณชิกา เกียรติพงศ์พันธ์, และวชิรารัตน์ นิรันดร์เตชาภักดิ์ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนท์ทาร์เก็ต” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนท์ทาร์เก็ตก่อนและหลังการทดลอง 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนท์ทาร์เก็ตก่อนและหลังการทดลอง 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนท์ทาร์เก็ตหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 4) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนเบรนท์ทาร์เก็ตหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเสนาธิรัฐวิทยา อําเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน

21 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การสอนเบรนท์ทาร์เก็ต และแบบทดสอบวัดการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทย ได้ค่าดัชนีความยากง่ายของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 ค่าดัชนีอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบสถิติค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1. ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2. ความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3. ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าร้อยละ 70 ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. ความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าร้อยละ 70 ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เนตรชนก บัวสระ, และกฤษฎากาญจน โทพิทักษ์ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความสามารถการอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้ผสมเป็นฐานร่วมกับการใช้สื่อการตูนแอนิเมชัน” ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถในการอ่านสะกดคำตามมาตรา โดยใช้การจัดการเรียนรู้ผสมเป็นฐานร่วมกับการใช้สื่อการตูนแอนิเมชัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2) ความสามารถในการอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยผสมเป็นฐาน ร่วมกับการใช้สื่อการตูนแอนิเมชัน อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.72, S.D. = 0.42)

ธนภรณ์ ขาวดี และฉัตรวรรณ วัฒนวรรณ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดแบบทดสอบวินิจฉัยความสามารถในการอ่านภาษาไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 1” ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดแบบทดสอบวินิจฉัยประกอบด้วยชุดแบบทดสอบวินิจฉัย จำนวน 4 ชุดตามช่วงเวลาคือหลังจากเรียนรายวิชาภาษาไทยครบ 50 100 150 และ 200 ชั่วโมงโดยแต่ละชุดประกอบด้วยเอกสาร 5 ฉบับ ได้แก่ 1) คู่มือการดำเนินการทดสอบ 2) แบบทดสอบวินิจฉัยซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบ 4 ตอน ได้แก่ 2.1) แบบทดสอบการ จำแนกตัวอักษร 2.2) แบบทดสอบการอ่านออกเสียงคำ 2.3) แบบทดสอบการอ่านสะกดคำ 2.4) แบบทดสอบการบอกความหมายของคำศัพท์ 3) แบบบันทึกผลการทดสอบ 4) แบบรายงานผลการทดสอบ และ 5) ภาคผนวกโดยการตรวจสอบคุณภาพแบบทดสอบวินิจฉัยมีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.75-0.90 และค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.30-0.50 โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.88-0.98 ซึ่งมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 2) ผลการวินิจฉัย พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือนักเรียนไม่สามารถจำแนกพยัญชนะและสระได้รองลงมา

คือปัญหาตัวสะกดและลำดับสุดท้ายคือนักเรียนไม่เข้าใจหน้าที่ของพยัญชนะและสระเมื่อนำมาประสมในคำ

ปรีชานนท์ ปรีเลขา (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการออกเสียงสัทอักษรพินอินโดยใช้แบบฝึกการอ่านออกเสียงสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และนักศึกษาชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี” ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความสามารถในการอ่านออกเสียงพยัญชนะ สระ และ คำศัพท์ได้ดีขึ้นอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ (.sig < 0.05) โดยค่าเฉลี่ยการอ่านออกเสียงพยัญชนะ เพิ่มขึ้นจาก $\bar{X} = 5.44$ เป็น $\bar{X} = 7.33$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานลดลงจาก S.D. = 1.86 เป็น S.D. = 1.08 สำหรับสระเดี่ยวและสระประสม ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก $\bar{X} = 3.17$ เป็น $\bar{X} = 6.42$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานลดลงจาก S.D. = 1.65 เป็น S.D. = 0.82 ส่วนการอ่านคำศัพท์ 2 และ 3 พยางค์ ค่าเฉลี่ยเพิ่มจาก $\bar{X} = 1.85$ เป็น $\bar{X} = 6.42$ โดยมีการเปลี่ยนแปลงของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเล็กน้อย

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

การดำเนินการจัดกิจกรรม ครูควรใช้เทคนิคเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ หรืออธิบายให้เข้าใจชัดเจนอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา แสงภักดี. (2533). *การส่งเสริมการอ่านของกรมวิชาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ประทีป แสงเปี่ยมสุข. (2517). *การใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: เกล็ดไทย.
- ภิญญาดา นุญจันท์ก และสุวิมล ใจชื่น. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพานิชย์). *วารสารชัยพฤษภิมย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 6(1), 87-97.
- พिरฮาน แฉะ, รุสนาณี อาเก๊ะ, อุมมุกัลป์ โสมสาเอียด, และณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ. (2561). ผลการใช้ชุดฝึกทักษะอักษร 5 สี ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษาหน่วยงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. *วารสารวิชาการครุศาสตร์สวนสุนันทา*, 8(2), 87-94.
- รัตติยาพร โกสุม และอัฐพล อินตะเสนา. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค CIRC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 2. *วารสารราชภัฏมหาสารคาม*, 18(3), 350-358.

- วรรณิ โสภประยูร. (2553). *การสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- สมบูรณ์ ทินทร. (2528). *วิธีสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สุชาติดา ซาทอง. (2537). *การวัดผลการศึกษา*. กาลสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- เสาวนีย์ ลีขาบัณฑิต. (2523). *เอกสารการสอนภาษาไทยในโรงเรียนประถม*. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- อรรถัย นุตรดิษฐ์. (2539). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเขียนสะกดคำสำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้แบบฝึกจัดคำเป็นกลุ่มคำและแบบฝึกที่จัดคำ
คละคำ*. วิทยานิพนธ์, ศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรอุมา พัฒนาสมบุญ. (2534). *สร้างแบบฝึกเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง ฉ ช และ ซ ศ ษ ส สำหรับ
นักเรียนที่พูดภาษาถิ่นย่อ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาผักหม่อม
กิ่งอำเภอโพธิ์สวรรค์ จังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัจฉรา ชิวพันธ์. (2538). *กิจกรรมการเขียนสร้างสรรค์ในชั้นประถมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
โรงเรียนบ้านหนองเป่า อำเภอมือง จังหวัดยโสธร

The Developing reading and spelling skills of second-grade students
Ban Nong Pao School, Mueang District Yasothon Province

กัลยา เพชรโก

พีรพงษ์ แสนสิง

วรเชษฐ์ โทอิน

Kalaya Pechko

Pirapong Saensing

Worachet Tho-un

Corresponding e-mail: kanlayaphetkoo@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า และเพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 2 จำนวน 7 คน ในปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโอก อำเภอมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) และพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนบ้านหนองเป่า มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะ, การสะกดคำยาก, โรงเรียนบ้านหนองเป่า

Abstracts

This research aimed to develop reading and writing practice exercises based on the phonics and spelling method for Grade 2 students at Ban Nong Pao School, and to compare the students' pre-study and post-study scores after using the reading and writing practice exercises based on the phonics and spelling method. The target group used in this study consisted of 7 Grade 2 primary school students in the first semester of the 2025 academic year. This study employed a quasi-experimental research design.

The findings revealed that the Grade 2 students in the first semester of the 2025 academic year at Bannongpao School, Thungnangok Subdistrict, Mueang district, Yasothon province, were at a moderate level (\bar{X} =3.03, S.D. = 0.79) It was also found that the level of ability in reading and writing skills based on the phonics and spelling method among the primary school students in the 2025 academic year at Bannongpao School was at a moderate level (\bar{X} =3.03, S.D. = 0.79), which met the 80/80 criterion.

Keywords: skill development, difficult word spelling, Ban Nong Pao School

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้มีการเรียนรู้ภาษาไทย โดยได้กำหนดสาระทั้ง 5 สาระ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดูและการพูด หลักการใช้ภาษาไทย และวรรณคดีและวรรณกรรม โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน ให้มีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติภาษาไทย ซึ่งเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะท่ามกลางสังคมยุคข้อมูลข่าวสารในยุคปัจจุบัน บุคคลมีความจำเป็นต้อง ติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น ทักษะการเขียนจึงมีความจำเป็นและสำคัญ เพราะการเขียนเป็นการ ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจของตนเองออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสื่อความหมาย ให้ผู้อ่านเข้าใจและสามารถเก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต (2534) กล่าวว่า การเขียนเป็นเครื่องมือสื่อความรู้ ข้อเท็จจริง ความเข้าใจ จินตนาการ อารมณ์ ความคิดเห็นระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร และสามารถจารึกไว้เป็นตัวอักษรที่เก็บไว้ได้ยาวนาน วรณี โสมประยูร (2537) และอรอุมา ตั้งพัฒนาสมบุญ (2546) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเขียนเป็นการสื่อความหมายอย่างหนึ่งไปยังผู้อื่นโดยใช้ตัวอักษรเป็นเครื่องมือในการส่งสารเพื่อให้ทราบความรู้ ความคิด และความรู้สึกของผู้เขียน และปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การถ่ายทอดความรู้ ความคิดด้วยการเขียนให้มีประสิทธิภาพคือการเขียนสะกดคำ เพราะถ้าเขียนสะกดคำผิดหรือเขียนข้อความผิดย่อมนำให้การสื่อสารขาดประสิทธิภาพ ทั้งยังอาจก่อให้เกิดผลเสียอันตรายเนื่องมาจากการสื่อความหมายที่ผิดได้ ในทางตรงกันข้ามการเขียนสะกดคำถูกต้องจะทำให้สามารถสื่อความหมายได้ตรงจุดประสงค์ของการเขียนจึงนับได้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นสิ่งสำคัญมากในการเขียนทุกประเภท จุดประสงค์ของการเขียน จึงนับได้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นสิ่งสำคัญมากในการเขียนทุกประเภท สมบูรณ์ ทินกร (2535) ได้กล่าวว่าการเขียนหนังสือผิดเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้นั้นไม่สนใจภาษา เพราะการเขียนสะกดคำเป็นพื้นฐานการเขียนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องสอนและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ฝึกเขียนสะกดคำอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนระดับไหนก็ตาม และการเขียนที่มีประสิทธิภาพ ผู้เขียนต้องพยายาม เขียนให้ผู้อ่านได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย ซึ่งปัจจัยพื้นฐานการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพคือการเขียนสะกดคำให้ถูกต้องสอดคล้องกับแนวคิดของ อรทัย นุตรดิษฐ์ (2540) มะลิ อางวิชัย (2540) และ วรณี โสมประยูร (2544) ที่มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า เด็กควรเขียนสะกดคำให้ถูกต้องตั้งแต่

เริ่มเรียนคำเพื่อช่วยให้ได้รู้จักคำต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและกว้างขวาง ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นหรือเป็น พื้นฐานในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

ปัญหาสำคัญที่ทำให้งานเขียนมีข้อบกพร่อง คือ การเขียนสะกดคำผิด ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยด้านการเขียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งการเขียนสะกดคำถือเป็นพื้นฐานของการเขียนต่าง ๆ ดังแนวคิดของ วรณี โสมประยูร (2544) ที่กล่าวไว้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นรากฐานที่สำคัญของการเขียน ซึ่งผู้เขียนจำเป็นต้องรู้หลักการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถเขียนสะกดคำได้ถูกต้อง และทำให้การสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ประทีป แสงเปี่ยมสุข (2538) ได้กล่าวไว้ว่า ตัวสะกดเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้ข้อเขียนต่าง ๆ น่าอ่าน หากงานเขียนหรือข้อเขียนใด ๆ มีคำที่สะกดผิดอยู่ก็จะทำให้ข้อเขียนนั้นมีคุณค่าน้อยลง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังที่ สุชาติา ขาทอง (2534) ได้กล่าวไว้ว่าปัญหาการเขียนสะกดคำผิดมีสาเหตุจากตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนไม่รู้จักสังเกต ไม่เอาใจใส่การเรียน ตลอดจนไม่รู้จุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่แท้จริงในการเรียนภาษาไทยว่าจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ส่วนแนวคิดของ สมบูรณ์ ทินทร (2535) อัจฉรา ชิวพันธ์ (2538) และอรทัย นุตดิษฐ์ (2540) สรุปได้ว่า สาเหตุการเขียนสะกดคำผิดเกิดจากการที่ผู้เรียนใช้แนวเทียบผิด สับสนในเรื่องการใช้ ร ล และคำควบกล้ำ วางรูปสระหรือวรรณยุกต์ผิดตำแหน่ง ใช้ตัวการันต์ผิด ไม่สนใจเขียนให้ถูกต้อง การเขียนตามเสียงพูด เสียงอ่าน การออกเสียงผิด ขาดการเอาใจใส่ถือความสะอาดในการเขียน เป็นผลให้เขียนสะกดคำผิด นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น การสอนของครูภาษาไทยบางส่วนยังยึด หลักเกณฑ์ทางภาษาอย่างเคร่งครัด ขาดวิธีสอนที่ดีมีประสบการณ์ในเรื่องที่สอนไม่เพียงพอ ทำให้ผู้เรียนเบื่อภาษาไทย ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยค่อนข้างต่ำ ซึ่งเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข เพราะถ้าผู้เรียนเขียนสะกดคำผิดจะส่งผลให้การเขียนขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถสื่อความกับผู้อ่านได้ตรงตามจุดประสงค์ เมื่อนักเรียนอ่านคำผิดครูต้องแก้ไขทันทีและขาดการนำเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมมาใช้กับนักเรียน สภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบเขียน และไม่สามารถถ่ายทอดความรู้หรือความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นภาษาไทยให้ชัดเจนได้ ที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียนเขียนสะกดคำผิดกันมาก แม้ว่าหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้กำหนดจุดประสงค์และให้ความสำคัญกับทักษะการเขียนเช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ แต่ในทางปฏิบัติการเรียนการสอนภาษาไทย ครูยังฝึกทักษะการเขียนไม่เพียงพอโดยเฉพาะการเขียนสะกดคำ การเขียนสะกดคำไม่ถูกต้องจึงเป็น ปัญหาอย่างมากสำหรับผู้เรียน เพราะหากผู้เรียนขาดความแม่นยำในการเขียนสะกดคำให้ถูกต้องจะเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาษาไทยซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเขียนได้ช้าและขาดความมั่นใจในการเขียนทำให้การสื่อสารไม่สำเร็จตามจุดมุ่งหมายซึ่งมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ดังจะเห็นได้จากการรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านบ้านหนองเป่าในระดับประถมศึกษาปีที่ 2

จากปัญหาดังกล่าวการที่ผู้เรียนจะเกิดทักษะการเขียนสะกดคำอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องได้รับการฝึกฝนและปรับปรุง แก้ไขความบกพร่องต่าง ๆ อยู่เสมอ ครูภาษาไทยจำเป็นต้อง ปรับปรุงลักษณะการจัดการเรียนการสอน และเลือกใช้สื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษา ซึ่งมีผู้เสนอแนะกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง คือ การสอนโดยใช้แบบฝึก (อรอุมา ตั้ง

พัฒนาสมบุญ 2546) เพราะแบบฝึกสามารถลดภาระขั้นตอนของครูแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การเรียนรู้การที่ครูสร้างและนำแบบฝึกไปใช้ในการเรียนการสอนต้องเหมาะสมกับระดับวัย ความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยมีคำชี้แจงสั้น ๆ ที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น สามารถใช้เวลาได้เหมาะสม สร้างให้ น่าสนใจและท้าทาย ทำให้การเขียนมีเอกภาพและความสมบูรณ์คือได้สนองความสนใจใคร่รู้และ ความสามารถของผู้เรียน แบบฝึก คือ สื่อการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนมีประสบการณ์สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และผู้เรียนเรียนรู้จากการ กระทำจริงจึงทำให้จดจำสิ่งที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น แบบฝึกมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาการเรียน การสอนทุกวิชาโดยเฉพาะการฝึกทักษะทางภาษาในทุก ๆ ด้าน เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เกิด แรงจูงใจและสามารถตรวจสอบผลการเรียนทำให้ทราบความก้าวหน้าและข้อบกพร่องอันส่งผลต่อ ทักษะคิดและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้อย่างดี (ชนิษฐา แสงภักดี, 2540) แบบฝึกที่ดีนั้นจะต้อง เกี่ยวกับบทเรียนที่เรียนมาแล้ว เหมาะสมกับวัยของนักเรียน มี คำสั่ง หรือคำอธิบาย มีคำแนะนำใน การใช้แบบฝึก มีรูปแบบที่น่าสนใจ และมีกิจกรรมหลาย ๆ แบบ (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2540) ทั้ง ยังต้องคำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนรู้มีวิธีการฝึกทักษะที่เหมาะสม มีจุดมุ่งหมายในการฝึกที่ชัดเจนและ สร้างแบบฝึกให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ โดยคำนึงถึงความพร้อมและความสามารถของนักเรียน (เข็มทอง จิตจักร, 2544) ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับการสร้างแบบฝึกที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้ (วิชัย เพชรเรือง, 2531) (1) แบบฝึกต้องมีเอกภาพและความสมบูรณ์ในตัวเอง (2) เกิดจากความต้องการของผู้เรียน และสังคม (3) ครอบคลุมหลายลักษณะวิชาโดยบูรณาการให้เข้ากับการอ่าน (4) ใช้แนวคิดใหม่ในการ จัดทำกิจกรรม (Activity) (5) สนองความสนใจใคร่รู้และ ความสามารถของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในการเรียนเต็มที่ (6) คำนึงถึงพัฒนาการและวุฒิ ภาวะของผู้เรียน (7) เน้นการแก้ปัญหา (8) ครูและนักเรียนได้มีโอกาสวางแผนร่วมกัน และ (9) แบบฝึกควรเป็นสิ่งที่น่าสนใจคือเป็นสิ่งที่มีความ แปลกใหม่พอสมควรเข้าสู่โครงสร้างของความคิดของเด็กได้

เหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า “แบบฝึก” ที่ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นสื่อทาง การศึกษาที่มีคุณค่าทางการจัดการเรียนการสอนหลายประการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูดำเนินการ สอนไปตามลำดับขั้นตอนช่วยถ่ายทอดเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่ซับซ้อน เป็นนามธรรมได้สูงช่วยให้ การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองช่วย เสริมการศึกษารายบุคคลผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจตามเวลาและโอกาสที่อำนวยจะเห็นว่าแบบฝึก ทักษะภาษาไทยมีส่วนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ สร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพื่อให้ การจัดการเรียนการสอนการอ่านสะกดคำและแจกลูกของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกลำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) วิธีการสืบค้นข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้เลือกใช้วิธีการสืบค้นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบออนไลน์ (internet online) และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (population)

ประชากร (population) ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกลอำเภอมือง จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 7 คน

1.2 กลุ่มเป้าหมาย (target group)

กลุ่มเป้าหมาย (target group) ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกลอำเภอมือง จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 7 คน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การศึกษาข้อมูลด้วยค่าพารามิเตอร์ (parameters) กับประชากรทั้งหมด (population) และใช้สัญลักษณ์ทางสถิติในค่าพารามิเตอร์ (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

2 ด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระ (independent variables) ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ อาชีพ และปัจจัยด้านบริบททางการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน
- 2) ด้านกิจกรรมแบบฝึกหัดและกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน
- 4) บริบทด้านปัจจัยด้านครูผู้สอน

2.2 ตัวแปรตาม

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของตัวแปรตาม (dependent variables) ใน 2 ด้านประกอบด้วยดังนี้

- 1) ระดับการอ่านและการสะกดคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2) ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำในภาษาไทยของนักเรียนในภาษาไทยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร

2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร

2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

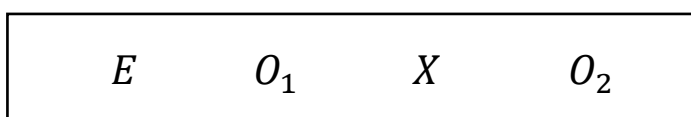
ตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยใช้เวลา 1 ภาคการศึกษา คือ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568

2.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็น แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลัง (one-group pretest posttest design) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538, หน้า 248-249) สามารถเขียนสัญลักษณ์แทนแบบแผนการวิจัยได้ ดังนี้

เมื่อ E หมายถึง กลุ่มทดลอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

X หมายถึง การทดลองการใช้แบบฝึกเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก

O_1 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก ก่อนการทดลอง

O_2 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก หลังการทดลอง

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีของชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และคู่มือครูภาษาไทย และแบบเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

1.2 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนสะกดคำยากรวมทั้งวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำ

1.3 ผู้วิจัยคัดเลือกคำที่นักเรียนมักเขียนสะกดคำผิดจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพื่อนำมาสร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำยาก

1.4 นำแบบฝึกที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ในการสอนวิชาภาษาไทยไม่ต่ำกว่า 4 ปีทุกคน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) และให้ข้อเสนอแนะ

1.5 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

1.6 พิมพ์แบบฝึกฉบับทดลอง

1.7 นำแบบฝึกไปทดลอง (try-out) ไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลการทดลองมาวิเคราะห์คุณภาพแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนคำยากในภาษาไทยเพื่อหาประสิทธิภาพให้ได้ตามเกณฑ์ 80/80 กล่าวคือระดับประสิทธิภาพของใบงานที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คิดได้จากคะแนนปฏิบัติระหว่างเรียนรวมกัน และคะแนนสอบหลังการใช้แบบฝึก เรื่องการเขียนสะกดคำยาก โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากทำแบบทดสอบระหว่างเรียนด้วยใบงาน) E_2 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนจนจบบทเรียนทั้งหมด) ดังนี้

ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำ

ตารางที่ 1.1 การตรวจสอบคุณภาพของแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยากมีผลสรุปการประเมินความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ดังนี้

ข้อที่	คะแนนผู้เชี่ยวชาญ			ผลรวมของคะแนน	ค่า IOC	การแปลผลการพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1.1	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
1.2	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
1.3	0	+1	+1	2	0.67	สอดคล้อง
1.4	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
1.5	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
1.6	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
1.7	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง

2.1	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
2.2	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
2.3	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
2.4	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง
2.5	+1	+1	+1	3	1.00	สอดคล้อง

จากตารางที่ 1.1 การตรวจสอบคุณภาพของแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำ ยากมีผลสรุปการประเมินความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ผลปรากฏว่าค่า IOC ที่มีค่า ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์และแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยาก ชุดนั้นสามารถนำไปใช้ได้ ต่อไปเป็นแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยากไปทดลอง (try-out) ใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

การทดลองใช้จริง

ผู้วิจัยนำแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยากที่ปรับปรุงแก้ไขจากการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านทุ่งแต้ ตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 10 คน เพื่อหาประสิทธิภาพภาพตามเกณฑ์ 80/80 จากการทดลองได้ค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 75.77/91.80 (รายละเอียด ภาคผนวก ง ตารางที่ 7)

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

2.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย การวัดประเมินผลการเรียนรู้ และศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการเขียนคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในเรื่องที่ต้องการสร้างแบบทดสอบ

2.3 สร้างแบบทดสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อโดยให้ครอบคลุมเนื้อหา และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.4 นำแบบทดสอบพร้อมแบบประเมิน เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหากับจุดประสงค์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ในการสอนวิชาภาษาไทยไม่ต่ำกว่า 4 ปีทุกคน เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และให้ข้อเสนอแนะ

2.5 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ดีขึ้น

2.6 พิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับทดลอง

2.7 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลการทดลองมาวิเคราะห์คุณภาพของข้อสอบ โดยหาค่าความยาก (P) ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาค่าความยากของข้อสอบมีค่าตั้งแต่ .20 ถึง .80 หาค่าอำนาจจำแนก (r) เกณฑ์ในการพิจารณาค่าอำนาจจำแนกมีค่าตั้งแต่ .20 ขึ้นไป

2.8 จัดพิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้จริง

ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบ

ตารางที่ 1.2 การหาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3

คน

ข้อที่	คะแนนผู้เชี่ยวชาญ			SUM(R)	SUM(R)/N	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	0	+1	+1	2	2/3	0.67
2	+1	+1	+1	3	3/3	1
3	0	+1	+1	2	2/3	0.67
4	+1	+1	+1	3	3/3	1
5	0	+1	+1	2	2/3	0.67
6	+1	+1	+1	3	3/3	1
7	+1	+1	+1	3	3/3	1
8	0	+1	+1	2	2/3	0.67
9	+1	+1	+1	3	3/3	1
10	+1	+1	+1	3	3/3	1
11	0	+1	+1	2	2/3	0.67
12	+1	+1	+1	3	3/3	1
13	+1	+1	+1	3	3/3	1
14	0	+1	+1	2	2/3	0.67

ข้อที่	คะแนนผู้เชี่ยวชาญ			SUM(R)	SUM(R)/N	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
15	+1	+1	+1	3	3/3	1
16	+1	+1	+1	3	3/3	1
17	0	+1	+1	2	2/3	0.67
18	+1	+1	+1	3	3/3	1
19	0	+1	+1	2	2/3	0.67
20	0	+1	+1	2	2/3	0.67

จากตารางที่ 1.2 การหาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ผลปรากฏว่าค่า IOC ผ่านเกณฑ์ที่ 0.5 ขึ้น ต่อไปข้าพเจ้าจะตรวจสอบความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบ ผลที่ได้ปรากฏดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 1.3 การหาค่าความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบ

ข้อ	จำนวนนักเรียน ที่ตอบถูก	ค่าความยาก (P)	นักเรียนที่ตอบถูก ในกลุ่มสูง	นักเรียนที่ตอบถูก ในกลุ่มต่ำ
1	21	0.840	11 (0.92)	5 (0.63)
2	21	0.840	12 (1.00)	5 (0.63)
3	21	0.840	12 (1.00)	4 (0.50)
4	20	0.800	10 (0.83)	7 (0.88)
5	21	0.840	12 (1.00)	5 (0.63)
6	19	0.760	11 (0.92)	5 (0.63)
7	21	0.840	12 (1.00)	5 (0.63)
8	22	0.880	10 (0.83)	8 (1.00)
9	21	0.840	12 (1.00)	5 (0.63)

10	22	0.880	11 (0.91)	6 (0.75)
11	22	0.880	11 (0.92)	6 (0.75)
12	22	0.880	10 (0.83)	7 (0.88)
13	22	0.880	12 (1.00)	7 (0.88)
14	21	0.840	9 (0.75)	8 (1.00)
15	22	0.880	10 (0.83)	8 (1.00)
16	21	0.840	11 (0.92)	6 (0.75)
17	22	0.880	11 (0.92)	6 (0.75)
18	21	0.840	11 (0.92)	6 (0.75)
19	22	0.880	10 (0.83)	7 (0.88)
20	21	0.840	10 (0.83)	6 (0.75)

จากตารางที่ 1.3 การหาค่าความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบ ผลปรากฏว่ามีข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ ตามหลักการพิจารณาค่าความยากง่ายจะต้องมีค่าตั้งแต่ 0.2-0.8 ต่อไปข้าพเจ้าจะตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ ผลที่ได้ปรากฏดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 1.4 การหาค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ

ข้อ	จำนวนนักเรียน ที่ตอบถูก	ค่าอำนาจจำแนก (r)	นักเรียนที่ตอบถูก ในกลุ่มสูง	นักเรียนที่ตอบถูก ในกลุ่มต่ำ
1	21	0.292	11 (0.92)	5 (0.63)
2	21	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)
3	21	0.500	12 (1.00)	4 (0.50)
4	20	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)
5	21	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)
6	19	0.292	11 (0.92)	5 (0.63)
7	21	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)

8	22	0.167	10 (0.83)	8 (1.00)
9	21	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)
10	22	0.167	11 (0.91)	6 (0.75)
11	22	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)
12	22	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)
13	22	0.125	12 (1.00)	7 (0.88)
14	21	0.250	9 (0.75)	8 (1.00)
15	22	0.167	10 (0.83)	8 (1.00)
16	21	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)
17	22	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)
18	21	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)
19	22	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)
20	21	0.083	10 (0.83)	6 (0.75)

จากตารางที่ 1.4 การหาค่าความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบ ผลปรากฏว่ามีข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 8 ข้อ และไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 12 ข้อ ตามหลักการพิจารณาค่าอำนาจจำแนกจะต้องมีค่าตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป และต่อไปข้าพเจ้าจะเปรียบเทียบค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ ดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 1.5 เปรียบเทียบค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ

ข้อ	จำนวนนักเรียนที่ตอบถูก	ค่า (p)	ค่า (r)	นักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มสูง	นักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มต่ำ	ระดับคุณภาพของข้อสอบ		สรุป
						(p)	(r)	
1	21	0.840	0.292	11 (0.92)	5 (0.63)	ง่ายมาก	พอใช้	ใช้ได้
2	21	0.840	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)	ง่ายมาก	ดี	ใช้ได้
3	21	0.840	0.500	12 (1.00)	4 (0.50)	ง่ายมาก	ดีมาก	ใช้ได้

4	20	0.800	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
5	21	0.840	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)	ง่ายมาก	ดี	ใช้ได้
6	19	0.760	0.292	11 (0.92)	5 (0.63)	ค่อนข้างง่าย	พอใช้	ใช้ได้
7	21	0.840	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)	ง่ายมาก	ดี	ใช้ได้
8	22	0.880	0.167	10 (0.83)	8 (1.00)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
9	21	0.840	0.375	12 (1.00)	5 (0.63)	ง่ายมาก	ดี	ใช้ได้
10	22	0.880	0.167	11 (0.91)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
11	22	0.880	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
12	22	0.880	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
13	22	0.880	0.125	12 (1.00)	7 (0.88)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
14	21	0.840	0.250	9 (0.75)	8 (1.00)	ง่ายมาก	พอใช้	ใช้ได้
15	22	0.880	0.167	10 (0.83)	8 (1.00)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
16	21	0.840	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
17	22	0.880	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
18	21	0.840	0.167	11 (0.92)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
19	22	0.880	0.042	10 (0.83)	7 (0.88)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
20	21	0.840	0.083	10 (0.83)	6 (0.75)	ง่ายมาก	ต่ำ	ใช้ได้
KR-20 (Alpha) = 0.395								

จากตารางที่ 1.5 เปรียบเทียบค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ ผลปรากฏว่ามีข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 20 ข้อ และมีค่า KR-20 ซึ่งเป็นค่าความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน โดยมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.395

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เริ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 7 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนบ้านหนองเป่า ซึ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบทดสอบประเภทปรนัย แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อต่อ 1 ชุด และจัดทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งหมด 25 ชุด โดยมีการจัดการสอบออกเป็น 2 ช่วง คือการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2567 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79)

ประเด็นที่ 1 ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านหนองเป่า ตำบลทุ่งนางโกล อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านหนองเป่า มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ (1) การขาดการฝึกฝนที่สม่ำเสมอ นักเรียนอาจไม่ได้รับการฝึกฝนที่เพียงพอในการจดจำและเขียนคำที่สะกดผิด ความจำที่จำกัด: นักเรียนชั้นประถมศึกษา มีความจำที่จำกัด ซึ่งอาจทำให้ยากต่อการจำคำที่สะกดผิดจำนวนมาก (2) การพัฒนาทางภาษาที่ยังไม่สมบูรณ์ ทักษะการเขียนสะกดคำยากเกี่ยวข้องกับการรับรู้เสียงและโครงสร้างของคำ ซึ่งอาจยังไม่พัฒนาเต็มที่ในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (3) การขาดกลยุทธ์การสะกดคำ นักเรียนอาจยังไม่ได้รับการสอนกลยุทธ์การสะกดคำที่จำเป็น เช่น การแบ่งคำ การใช้คำพ้องเสียงและการวิเคราะห์โครงสร้างคำ และ (4) ความสนใจและแรงจูงใจ นักเรียนอาจขาดความสนใจหรือแรงจูงใจในการฝึกฝนการเขียนสะกดคำยาก และจากการสัมภาษณ์ครูผู้นำแบบฝึกไปใช้ได้แนะนำแนวทางพัฒนา นักเรียนให้มีทักษะการสะกดคำยากที่ดีขึ้น โดยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ เช่น (1) ฝึกฝนเป็นประจำ จัดสรรเวลาให้กับการฝึกสะกดคำเป็นประจำโดยใช้แบบฝึกหัดหรือเกมที่สนุกสนาน (2) แบ่งคำเป็นพยางค์ ช่วยให้นักเรียนมองเห็นโครงสร้างของคำและสะกดได้ง่ายขึ้น (3) ใช้คำศัพท์ที่หลากหลาย แนะนำคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่หลากหลายและท้าทาย เพื่อขยายคลังคำศัพท์ (4) ใช้คำในบริบท นำเสนอคำศัพท์ในประโยคหรือเรื่องราว เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจการใช้คำที่ถูกต้อง (5) ใช้เครื่องมือช่วยจำ ใช้กลวิธีช่วยจำ เช่น การสร้างคำพ้องเสียงหรือการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับคำศัพท์ (6) ตรวจสอบคำศัพท์

เป็นประจำ ตรวจสอบคำศัพท์ที่สะกดผิดและฝึกฝนการสะกดคำเหล่านั้นซ้ำ ๆ (7) ให้คำติชมที่เป็นประโยชน์ ให้คำติชมที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้นักเรียนระบุและแก้ไขข้อผิดพลาด (8) ใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันหรือซอฟต์แวร์การสะกดคำเพื่อช่วยฝึกฝน (9) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เจียบสงบและปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อให้ นักเรียนสามารถจดจ่อกับการเรียนรู้ได้ และ (10) ให้กำลังใจและการสนับสนุน ชื่นชมความพยายามของนักเรียนและให้การสนับสนุนเมื่อพวกเขาประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชจรี เวฬุวนารักษ์ ณีภรณ์พิชญา สองเมือง และพระมหานพรัตน์ ขนติธมโม (ศิลากุล) (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนคำสะกดคำโดยใช้ชุดแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโนนประทาย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำ สร้างแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านโนนประทาย ในปีการศึกษา 2565 ตามเกณฑ์ 80/80 ก่อนและหลังเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน จากนักเรียนทั้งหมดจากวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบฝึกเสริมทักษะการเขียนสะกดคำ แผนการจัดการความรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทย และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำมีประสิทธิภาพระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนประทายหลังใช้แบบฝึก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ภาณุธดา นุยจันทิก และสุวิมล ใจชื่น (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพานิชย์) โดยใช้แบบฝึกทักษะบัญญัติคำพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำโดยใช้แบบฝึกทักษะบัญญัติคำพื้นฐานทางการอ่านออกเสียงควบกล้ำ ร ล ว มีคะแนนเฉลี่ย 16.10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.50 สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้นี้มีค่าเฉลี่ย 4.47 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองเป่าตำบลทุ่งนางโกลอำเภอมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการเขียนอ่านคำยากมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ที่ระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อธิบายได้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสารหลักสูตรงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบฝึกทักษะ ได้ประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการพัฒนาแบบฝึกทักษะ มีความสอดคล้องทั้งโครงสร้าง

รูปแบบและเนื้อหา ทั้งยังกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้การสร้างแบบฝึกทักษะในครั้งนี้มีประสิทธิภาพมากที่สุด แบบฝึกทักษะที่นำมาฝึกแต่ละชุดจะเป็นกลุ่มคำเดิมเพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย จึงได้ใช้รูปแบบที่หลากหลายในชุดเดียวกันนอกจากนั้นคำสั่งหรือคำชี้แจงในแบบฝึกทักษะ มีความชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ช่วยให้การทำแบบฝึกทักษะง่ายขึ้น มีให้เลือกตอบอย่างจำกัดและตอบอย่างเสรี

สอดคล้องกับการวิจัยของ ศุภาพิชญ์ ฝ่ายเดช และอุบลวรรณ ส่งเสริม (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสะกดคำและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ และ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบน อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 11 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 2) แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านสะกดคำ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.40 – 0.70 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.30 – 0.60 และมีค่าความเชื่อมั่น (KR -20) เท่ากับ 0.89 และ 3) แบบประเมินพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์มีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ อยู่ในระดับ ดีมาก

สุนันทา แก้วเก็บคำ บัญชา ธรรมบุตร และมาโนช นันทพรหม (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แบบทักษะการเรียนรู้ภาษาไทย” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบฝึกทักษะ (2) เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามเกณฑ์ 80/80 กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โรงเรียนโพนทองประชาสรรค์ ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะ จำนวน 5 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้การอ่านและการเขียนคำพื้นฐานภาษาไทย ก่อนเรียนและหลังเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent samples) ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยโดยใช้แบบฝึกทักษะมาเป็นสื่อการเรียนการสอนทางด้านการอ่านและเขียน ทำให้คะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ประสิทธิภาพและความเข้าใจในการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนแบบใช้แบบฝึกทักษะก่อนและหลังแตกต่างกันและมีประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

การดำเนินการจัดกิจกรรม ครูควรสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนต่ำ อาจจะไม่เข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ช้า หรือต้องการความช่วยเหลือ ครูควรใช้เทคนิคเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ หรืออธิบายให้เข้าใจชัดเจนอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา แสงภักดี. (2533). *การส่งเสริมการอ่านของกรมวิชาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- มะลิ อัจฉริยะ. (2536). *ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านจับใจความภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยวิธีทำนาย*. วิทยานิพนธ์. ศษ.ม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภิญญาดา นุญจันติก และสุวิมล ใจชื่น. (2567). *การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพานิชย์)*. *วารสารชัยพฤษ* ภิรมย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 6(1), 87-97.
- นุชจรี เวฬุวนารักษ์, ญัฐพิชญา สองเมือง, & พระมหานพรัตน์ ขนติธมโม (ศิลากุล). (2567). *การพัฒนาทักษะการเขียนคำสะกดคำยากโดยใช้ชุดแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโนนประทาย อำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร*. *วารสารยศสุนทรปริทัศน์*, 1(2), 14-28.
- วรรณิ โสมประยูร. (2553). *การสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- วิชัย เพชรเรือง. (2521). *การสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

- ศุภาพิชญ์ ฝ่ายเดช, & อุบลวรรณ ส่งเสริม. (2567). การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสะกดคำและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. *Journal of Mani Chettha Ram Wat Chommani*, 7(6), 614–630.
- สมบุญ ทินทร. (2528). *วิธีสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สุนันทา แก้วเก็บคำ, บัญชา ธรรมบุตร, & มาโนช นันทพรหม. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แบบทักษะการเรียนรู้ภาษาไทย. *วารสารสันตยาภิวัฒน์ วัดหนองนกคด*, 2(3), 1–13.
- เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต. (2523). *เอกสารการสอนภาษาไทยในโรงเรียนประถม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- อรทัย นุตรดิษฐ์. (2539). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเขียนสะกดคำสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้แบบฝึกจัดคำเป็นกลุ่มคำและแบบฝึกที่จัดคำละคำ*. วิทยานิพนธ์, ศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรอุมา พัฒนาสมบูรณ์. (2534). *สร้างแบบฝึกเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง ฉ ช และ ซ ศ ษ ส สำหรับนักเรียนที่พูดภาษาถิ่นย่อ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาผักหม กิ่งอำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัจฉรา ชั่งพันธ์. (2536). *ผลการสอนอ่านโดยวิธีธรรมชาติที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่พูดสองภาษา*. วิทยานิพนธ์, ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

The Word Decoding Skills of Fourth-Grade Students through the Use of Skill Exercises to Enhance Pronunciation at Ban Nong Nae School, Nong Nae School Subdistrict, Kut Chum District, Yasothon Province

พระสุรียันต์ เมธิโก

พระมหาจिरายูท ปโยโค

พระธนากร ธีรวโร

PhaSuriyant Methiko

PhamahaJirayuth Payoko

PhraThanakorn Therawaro

Corresponding mail: suriyantmulasiwa@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาการอ่านสะกดคำศัพท์ในบทเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง และเพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 4 จำนวน 10 คน ในปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนชุมชนยอวิทยา ตำบลยอ อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) และพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนบ้านหนองแหน การพัฒนาการอ่านสะกดคำศัพท์ในบทเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะ, การอ่านสะกดคำศัพท์ในบทเรียน, โรงเรียนบ้านหนองแหน

Abstract

This research aims to develop the word decoding skills of fourth-grade students in their lessons through the use of skill exercises to enhance pronunciation. Additionally, it seeks to compare pre-test and post-test scores on reading and spelling skills using phonetic segmentation exercises. The target group for this study consisted

of 10 fourth-grade students in the first semester of the 2025 academic year. This study employs a quasi-experimental research design.

The research findings indicate that the fourth-grade students at Ban Nong Nea School, Nong Nea Subdistrict, Kud Chum District, Yasothon Province, in the first semester of the 2024 academic year, exhibited a moderate level of proficiency ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = 0.79). It was also found that their reading and phonetic segmentation writing skills were at a moderate level ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = 0.79), meeting the 80/80 criterion.

Keywords: skill development, word decoding skills in lessons, Ban Nong Nea School

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้มีการเรียนรู้ภาษาไทย โดยได้กำหนดสาระทั้ง 5 สาระ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดูและการพูด หลักการใช้ภาษาไทย และวรรณคดีและวรรณกรรม โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน ให้มีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติภาษาไทย ซึ่งเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะท่ามกลางสังคมยุคข้อมูลข่าวสารในยุคปัจจุบัน บุคคลมีความจำเป็นต้อง ติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น ทักษะการเขียนจึงมีความจำเป็นและสำคัญ เพราะการเขียนเป็นการ ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจของตนเองออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสื่อความหมาย ให้ผู้อ่านเข้าใจและสามารถเก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต (2534) กล่าวว่า การเขียนเป็นเครื่องมือสื่อความรู้ ข้อเท็จจริง ความเข้าใจ จินตนาการ อารมณ์ ความคิดเห็นระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร และสามารถจารึกไว้เป็นตัวอักษรที่เก็บไว้ได้ยาวนาน วรรณิ โสมประยูร (2537) และอรอุมา ตั้งพัฒนาสมบุญ (2546) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเขียนเป็นการสื่อความหมายอย่างหนึ่งไปยังผู้อื่นโดยใช้ตัวอักษรเป็นเครื่องมือในการส่งสารเพื่อให้ทราบความรู้ ความคิด และความรู้สึกของผู้เขียน และปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การถ่ายทอดความรู้ ความคิดด้วยการเขียนให้มีประสิทธิภาพคือการเขียนสะกดคำ เพราะถ้าเขียนสะกดคำผิดหรือเขียนข้อความผิดย่อมนำให้การสื่อสารขาดประสิทธิภาพ ทั้งยังอาจก่อให้เกิดผลเสียอันตรายเนื่องมาจากการสื่อความหมายที่ผิดได้ ในทางตรงกันข้ามการเขียนสะกดคำถูกต้องจะทำให้สามารถสื่อความหมายได้ตรงจุดประสงค์ของการเขียนจึงนับได้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นสิ่งสำคัญมากในการเขียนทุกประเภท จุดประสงค์ของการเขียน จึงนับได้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นสิ่งสำคัญมากในการเขียนทุกประเภท สมบูรณ์ ทินกร (2535) ได้กล่าวว่าการเขียนหนังสือผิดเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้นั้นไม่สนใจภาษา เพราะการเขียนสะกดคำเป็นพื้นฐานการเขียนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องสอนและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ฝึกเขียนสะกดคำอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนระดับไหนก็ตาม และการเขียนที่มีประสิทธิภาพ ผู้เขียนต้องพยายาม เขียนให้ผู้อ่านได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย ซึ่งปัจจัยพื้นฐานการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพคือการเขียนสะกดคำให้ถูกต้องสอดคล้องกับแนวคิดของ อรทัย นุตรดิษฐ์ (2540) มะลิ อาจวิชัย (2540)

และ วรณิ โสมประยูร (2544) ที่มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า เด็กควรเขียนสะกดคำให้ถูกต้องตั้งแต่เริ่มเรียนคำเพื่อช่วยให้ได้รู้จักคำต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและกว้างขวาง ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นหรือเป็น พื้นฐานในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

ปัญหาสำคัญที่ทำให้งานเขียนมีข้อบกพร่อง คือ การเขียนสะกดคำผิด ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยด้านการเขียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งการเขียนสะกดคำถือเป็นพื้นฐานของการเขียนต่าง ๆ ดังแนวคิดของ วรณิ โสมประยูร (2544) ที่กล่าวไว้ว่าการเขียนสะกดคำเป็นรากฐานที่สำคัญของการเขียน ซึ่งผู้เขียนจำเป็นต้องรู้หลักการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถเขียนสะกดคำได้ถูกต้อง และทำให้การสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ประทีป แสงเปี่ยมสุข (2538) ได้กล่าวไว้ว่า ตัวสะกดเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้ข้อเขียนต่าง ๆ น่าอ่าน หากงานเขียนหรือข้อเขียนใด ๆ มีคำที่สะกดผิดอยู่ก็จะทำให้ข้อเขียนนั้นมีคุณค่าน้อยลง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังที่ สุชาติา ชาทอง (2534) ได้กล่าวไว้ว่าปัญหาการเขียนสะกดคำผิดมีสาเหตุจากตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนไม่รู้จักสังเกต ไม่เอาใจใส่การเรียน ตลอดจนไม่รู้จุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่แท้จริงในการเรียนภาษาไทยว่าจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ส่วนแนวคิดของ สมบูรณ์ ทินทร (2535) อัจฉรา ชิวพันธ์ (2538) และอรทัย นุตระดิษฐ์ (2540) สรุปได้ว่า สาเหตุการเขียนสะกดคำผิดเกิดจากการที่ผู้เรียนใช้แนวเทียบผิด สับสนในเรื่องการใช้ ร ล และคำควบกล้ำ วางรูปสระหรือวรรณยุกต์ผิดตำแหน่ง ใช้ตัวการันต์ผิด ไม่สนใจเขียนให้ถูกต้อง การเขียนตามเสียงพูด เสียงอ่าน การออกเสียงผิด ขาดการเอาใจใส่ถึงความสะอาดในการเขียน เป็นผลให้เขียนสะกดคำผิด นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น การสอนของครูภาษาไทยบางส่วนยังยึด หลักเกณฑ์ทางภาษาอย่างเคร่งครัด ขาดวิธีสอนที่ดีมีประสิทธิภาพในเรื่องที่สอนไม่เพียงพอ ทำให้ผู้เรียนเบื่อภาษาไทย ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยค่อนข้างต่ำ ซึ่งเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข เพราะถ้าผู้เรียนเขียนสะกดคำผิดจะส่งผลให้การเขียนขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถสื่อความกับผู้อ่านได้ตรงตามจุดประสงค์ เมื่อนักเรียนอ่านคำผิดครูต้องแก้ไขทันทีและขาดการนำเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมมาใช้กับนักเรียน สภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบเขียน และไม่สามารถถ่ายทอดความรู้หรือความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นภาษาเขียนให้ชัดเจนได้ ที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียนเขียนสะกดคำผิดกันมาก แม้ว่าหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้กำหนดจุดประสงค์และให้ความสำคัญกับทักษะการเขียนเช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ แต่ในทางปฏิบัติการเรียนการสอนภาษาไทย ครูยังฝึกทักษะการเขียนไม่เพียงพอโดยเฉพาะการเขียนสะกดคำ การเขียนสะกดคำไม่ถูกต้องจึงเป็น ปัญหาอย่างมากสำหรับผู้เรียน เพราะหากผู้เรียนขาดความแม่นยำในการเขียนสะกดคำให้ถูกต้องจะเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาษาเขียนซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเขียนได้ช้าและขาดความมั่นใจในการเขียนทำให้การสื่อสารไม่สำเร็จตามจุดมุ่งหมายซึ่งมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

จากปัญหาดังกล่าวการที่ผู้เรียนจะเกิดทักษะการเขียนสะกดคำอย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องได้รับการฝึกฝนและปรับปรุง แก้ไขความบกพร่องต่าง ๆ อยู่เสมอ ครูภาษาไทยจำเป็นต้องปรับปรุงลักษณะการจัดการเรียนการสอน และเลือกใช้สื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษา ซึ่งมีผู้เสนอแนะกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง คือ การสอนโดยใช้แบบฝึก

(อรอุมา ตั้งพัฒนาสมบูรณ์ 2546) เพราะแบบฝึกสามารถลดภาระชั้นตอนของครูแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การเรียนรู้ที่ครูสร้างและนำแบบฝึกไปใช้ในการเรียนการสอนต้องเหมาะสมกับระดับวัย ความรู้ ความสามารถของผู้เรียน โดยมีคำชี้แจงสั้น ๆ เข้าใจง่ายขึ้น ใช้เวลาได้เหมาะสม ทำให้น่าสนใจและท้าทาย ทำให้การเขียนมีเอกภาพและความสมบูรณ์คือได้สนองความสนใจใคร่รู้และความสามารถของผู้เรียน แบบฝึก คือ สื่อการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนมีประสบการณ์สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และผู้เรียนเรียนรู้จากการกระทำจริงจึงทำให้จดจำสิ่งที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น แบบฝึกมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาการเรียนการสอนทุกวิชาโดยเฉพาะการฝึกทักษะทางภาษาในทุก ๆ ด้าน เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เกิดแรงจูงใจและสามารถตรวจสอบผลการเรียนทำให้ทราบความก้าวหน้าและข้อบกพร่องอันส่งผลต่อทัศนคติและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้อย่างดี (ชนิษฐา แสงภักดี, 2540) แบบฝึกที่ดีนั้นจะต้องเกี่ยวกับบทเรียนที่เรียนมาแล้ว เหมาะสมกับวัยของนักเรียน มี คำสั่ง หรือคำอธิบาย มีคำแนะนำในการใช้แบบฝึก มีรูปแบบที่น่าสนใจ และมีกิจกรรมหลาย ๆ แบบ (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2540) ทั้งยังต้องคำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนรู้มีวิธีการฝึกทักษะที่เหมาะสม มีจุดมุ่งหมายในการฝึกที่ชัดเจนและสร้างแบบฝึกให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ โดยคำนึงถึงความพร้อมและความสามารถของนักเรียน (เข็มทอง จิตจักร, 2544) ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับการสร้างแบบฝึกที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้ (วิชัย เพชรเรือง, 2531) (1) แบบฝึกต้องมีเอกภาพและความสมบูรณ์ในตัวเอง (2) เกิดจากความต้องการของผู้เรียนและสังคม (3) ครอบคลุมหลายลักษณะวิชาโดยบูรณาการให้เข้ากับการอ่าน (4) ใช้แนวคิดใหม่ในการจัดทำกิจกรรม (Activity) (5) สนองความสนใจใคร่รู้และ ความสามารถของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนเต็มที่ (6) คำนึงถึงพัฒนาการและวุฒิ ภาวะของผู้เรียน (7) เน้นการแก้ปัญหา (8) ครูและนักเรียนได้มีโอกาสวางแผนร่วมกัน และ (9) แบบฝึกควรเป็นสิ่งที่น่าสนใจคือเป็นสิ่งที่มีความแปลกใหม่พอสมควรเข้าสู่โครงสร้างของความคิดของเด็กได้

เหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า “แบบฝึก” ที่ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นสื่อทางการศึกษาที่มีคุณค่าทางการจัดการเรียนการสอนหลายประการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูดำเนินการสอนไปตามลำดับขั้นตอนช่วยถ่ายทอดเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่ซับซ้อน เป็นนามธรรมได้สูงช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองช่วยเสริมการศึกษารายบุคคลผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจตามเวลาและโอกาสที่อำนวยจะเห็นว่าแบบฝึกทักษะภาษาไทยมีส่วนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้สร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนการอ่านสะกดคำและแจกลูกของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โจทย์วิจัย

1. การพัฒนาทักษะในด้านการอ่านสะกดคำ โดยใช้แบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับใด?

2. รูปแบบการพัฒนาทักษะในด้านการอ่านสะกดคำ โดยใช้แบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีลักษณะอย่างไร

3. รูปแบบการพัฒนาทักษะในด้านการอ่านสะกดคำ โดยใช้แบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 หรือไม่? อย่างไร?

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร” การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะของการศึกษาแบบเชิงทดลอง (experimental research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนคำสะกดคำยากโดยใช้ชุดพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่นและเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียนคำสะกดคำยากโดยใช้ชุดพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น โดยใช้แบบฝึกที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (population)

ประชากร (population) ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 10 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย (target group)

กลุ่มเป้าหมาย (target group) ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน รวมทั้งสิ้น 10 คน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การศึกษาข้อมูลด้วยค่าพารามิเตอร์ (parameters) กับประชากรทั้งหมด (population) และใช้สัญลักษณ์ทางสถิติในค่าพารามิเตอร์ (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

1.2 ด้านตัวแปร

1.2.1 ตัวแปรอิสระ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระ (independent variables) ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ อาชีพ และปัจจัยด้านบริบททางการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน
- 2) ด้านกิจกรรมแบบฝึกหัดและกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน
- 4) บริบทด้านปัจจัยด้านครูผู้สอน

1.2.2 ตัวแปรตาม

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของตัวแปรตาม (dependent variables) ใน 2 ด้าน ประกอบด้วยดังนี้

- 1) ระดับการอ่านและการสะกดคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
- 2) ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการอ่านและการสะกดคำในภาษาไทยของนักเรียน ในภาษาไทยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุตุชุม จังหวัดยโสธร

1.2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุตุชุม จังหวัดยโสธร

1.2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

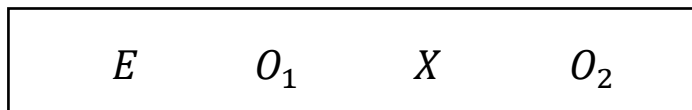
ตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยใช้เวลา 1 ภาคการศึกษา คือ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568

1.2.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

1.2.6 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็น แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลัง (one-group pretest posttest design) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538, หน้า 248-249) สามารถเขียนสัญลักษณ์แทนแบบแผนการวิจัยได้ ดังนี้

เมื่อ E หมายถึง กลุ่มทดลอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

X หมายถึง การทดลองการใช้แบบฝึกเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก

O_1 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก ก่อนการทดลอง

O_2 หมายถึง การทดสอบวัดผลเรื่องการอ่านและการสะกดคำยาก
หลังการทดลอง

เครื่องมือวิจัย

1. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่นตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีของชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และคู่มือครูภาษาไทย และแบบเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2) ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนสะกดคำยากรวมทั้งวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำ

3) ผู้วิจัยคัดเลือกคำที่นักเรียนมักเขียนสะกดคำผิดจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อนำมาสร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำยาก

4) นำแบบฝึกที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ในการสอนวิชาภาษาไทยไม่ต่ำกว่า 4 ปีทุกคน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) และให้ข้อเสนอแนะ

5) นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

6) พิมพ์แบบฝึกฉบับทดลอง

7) นำแบบฝึกไปทดลอง (try-out) ไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลการทดลองมาวิเคราะห์คุณภาพแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนคำยากในภาษาไทยเพื่อหาประสิทธิภาพให้ได้ตามเกณฑ์ 80/80 กล่าวคือระดับประสิทธิภาพของใบงานที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คิดได้จากคะแนนปฏิบัติระหว่างเรียนรวมกัน และคะแนนสอบหลังการใช้แบบฝึก เรื่องการเขียนสะกดคำยาก โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากทำแบบทดสอบระหว่างเรียนด้วยใบงาน) E_2 (คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนจนจบบทเรียนทั้งหมด) ดังนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่นตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เรื่องทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่นตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เริ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนั้นคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 10 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนบ้านโนนประทาย ซึ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นแบบทดสอบประเภทปรนัย แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อต่อ 1 ชุด และจัดทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งหมด 25 ชุด โดยมีการจัดการสอบออกเป็น 2 ช่วง คือการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ร้อยละ (%) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สูตรการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X})

$$(\bar{X}) = \frac{\sum x}{n}$$

สูตรการคำนวณหาค่าร้อยละ (%)

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{ตัวเลขที่ต้องการเปรียบเทียบจำนวนทั้งหมด}}{\text{จำนวนทั้งหมด}} \times 100$$

สูตรการคำนวณหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n - 1}}$$

2. วิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการอ่านและการสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่น โดยใช้แบบฝึกวิชาภาษาไทย เรื่องการเขียนคำยากโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน ได้แก่ ค่าสถิติทดสอบที (t-test) แบบ Dependent

สูตรการคำนวณสถิติทดสอบที (t-test)

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{s}{\sqrt{N}}} \quad \text{เมื่อ } df = n - 1$$

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแห่นจากสูตร E_1/E_2 ดังนี้

สูตรที่ 1

$$\text{เมื่อ } E_1 = \frac{\sum x_1 \times 100}{N \times A}$$

สูตรที่ 2

$$\text{เมื่อ } E_2 = \frac{\sum x_2 \times 100}{N \times B}$$

5. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายเพื่อความเข้าใจ ผู้วิจัยขอนำเสนอสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

E_1	หมายถึง	ประสิทธิภาพกระบวนการ
$\sum X_1$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนที่ได้จากการวัดระหว่างเรียน
N	หมายถึง	จำนวนนักเรียนทั้งหมด
A	หมายถึง	คะแนนเต็มของแบบวัดระหว่างเรียน
E_2	หมายถึง	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
$\sum X_2$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนที่ได้จากการวัดหลังเรียน
B	หมายถึง	คะแนนเต็มของแบบวัดหลังเรียน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร” การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) แบบกึ่งทดลอง และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการเขียนอ่านคำยากมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ที่ระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแหน ตำบลหนองแหน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ศึกษาชั้นปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 ภาคการศึกษาที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79)

ประเด็นที่ 1 ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนบ้านหนองแห่น ตำบลหนองแห่น อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2568 โรงเรียนบ้านหนองแห่น มีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} 3.03, S.D. 0.79) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะระดับความสามารถด้านทักษะการอ่านคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ (1) การขาดการฝึกฝนที่สม่ำเสมอ นักเรียนอาจไม่ได้รับการฝึกฝนที่เพียงพอในการจดจำและเขียนคำที่สะกดผิด ความจำที่จำกัด: นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีความจำที่จำกัด ซึ่งอาจทำให้ยากต่อการจำคำที่สะกดผิดจำนวนมาก (2) การพัฒนาทางภาษาที่ยังไม่สมบูรณ์ ทักษะการเขียนสะกดคำยากเกี่ยวข้องกับการรับรู้เสียงและโครงสร้างของคำ ซึ่งอาจยังไม่พัฒนาเต็มที่ในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (3) การขาดกลยุทธ์การสะกดคำ นักเรียนอาจยังไม่ได้รับการสอนกลยุทธ์การสะกดคำที่จำเป็น เช่น การแบ่งคำ การใช้คำพ้องเสียงและการวิเคราะห์โครงสร้างคำ และ (4) ความสนใจและแรงจูงใจ นักเรียนอาจขาดความสนใจหรือแรงจูงใจในการฝึกฝนการเขียนสะกดคำยาก และจากการสัมภาษณ์ครูผู้ดูแลฝึกไปใช้ได้แนะนำแนวทางพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการสะกดคำยากที่ดีขึ้น โดยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ เช่น (1) ฝึกฝนเป็นประจำจัดสรรเวลาให้กับการฝึกสะกดคำเป็นประจำโดยใช้แบบฝึกหัดหรือเกมที่สนุกสนาน (2) แบ่งคำเป็นพยางค์ ช่วยให้นักเรียนมองเห็นโครงสร้างของคำและสะกดได้ง่ายขึ้น (3) ใช้คำศัพท์ที่หลากหลาย แนะนำคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่หลากหลายและท้าทาย เพื่อขยายคลังคำศัพท์ (4) ใช้คำในบริบท นำเสนอคำศัพท์ในประโยคหรือเรื่องราว เพื่อให้นักเรียนเข้าใจการใช้คำที่ถูกต้อง (5) ใช้เครื่องมือช่วยจำ ใช้กลวิธีช่วยจำ เช่น การสร้างคำพ้องเสียงหรือการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับคำศัพท์ (6) ตรวจสอบคำศัพท์เป็นประจำ ตรวจสอบคำศัพท์ที่สะกดผิดและฝึกฝนการสะกดคำเหล่านั้นซ้ำ ๆ (7) ให้คำติชมที่เป็นประโยชน์ ให้คำติชมที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้นักเรียนระบุและแก้ไขข้อผิดพลาด (8) ใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันหรือซอฟต์แวร์การสะกดคำเพื่อช่วยฝึกฝน (9) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบและปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อให้ นักเรียนสามารถจดจ่อกับการเรียนรู้ได้ และ (10) ให้กำลังใจและการสนับสนุน ชื่นชมความพยายามของนักเรียนและให้การสนับสนุนเมื่อพวกเขาประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชจรี เวฬุวนารักษ์ ณิชฎิพิชญา สองเมือง และพระมหานพรัตน์ ขนติธมโม (ศิลากุล) (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนคำสะกดคำยากโดยใช้ชุดแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโนนประทาย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำยาก สร้างแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำยาก และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนหลังจากใช้แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านโนนประทาย ในปีการศึกษา 2565 ตามเกณฑ์ 80/80 ก่อนและหลังเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน จากนักเรียนทั้งหมดจากวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบฝึกเสริมทักษะการเขียนสะกดคำยาก แผนการจัดการความรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทย และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถด้านทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำยากมีประสิทธิภาพระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนประทายหลังใช้แบบฝึก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภิญญาดา นุยจันทิก และสุวิมล ใจชื่น (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพาณิชย์) โดยใช้แบบฝึกทักษะบัญชีคำพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำโดยใช้แบบฝึกทักษะบัญชีคำพื้นฐานทางการอ่านออกเสียงควบกล้ำ ร ล ว มีคะแนนเฉลี่ย 16.10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.50 สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.47 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

รัตติยาพร โกสุม และอัฐพล อินตะเสนา (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค CIRC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2” ผลการวิจัยพบว่า วงจรปฏิบัติการที่ 1 พบว่านักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 66.25 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องคำควบกล้ำ คิดเป็นร้อยละ 53.33 อยู่ในระดับพอใช้ ปัญหาสำคัญคือ นักเรียนยังไม่ค่อยให้ความสนใจในการทำกิจกรรม และมีนักเรียนที่สนใจแต่ยังไม่คุ้นชินกับวิธีการสอน และบางคนอ่านออกเสียงยังไม่คล่อง วงจรปฏิบัติการที่ 2 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโดยชี้แจงแนวปฏิบัติให้ชัดเจน และชี้แนะสมาชิกแต่ละกลุ่มให้ช่วยสอนสมาชิกในการฝึกอ่านออกเสียงมากยิ่งขึ้น ผลการจัดการเรียนรู้ ปรากฏว่านักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ เรื่องคำควบกล้ำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 64.18 อยู่ในระดับดี เพิ่มขึ้นจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 และวงจรปฏิบัติการที่ 3 ผลปรากฏว่านักเรียนนักเรียนมีทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 85 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 และมีพฤติกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 88.33 อยู่ในระดับดีมาก สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

พิรฮาน ฉะ และคณะ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการใช้ชุดฝึกทักษะอักษร 5 สี ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษาหน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี” ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทยของนักเรียนก่อนเรียนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.00 ส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 4.21 และหลังเรียนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 28.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 2.37 สรุปได้ว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 โดยระดับความพึงพอใจรวมอยู่ในระดับพอใจมาก

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะอ่านและการเขียนแบบแจกลูกสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านกุดจอกห้องพอกข์เหล็ก ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการเขียนอ่านคำยากมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ที่ระดับ 81.20/82.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อธิบายได้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสารหลักสูตรงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบฝึกทักษะ ได้ประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการพัฒนาแบบฝึกทักษะ มีความสอดคล้องทั้งโครงสร้างรูปแบบและเนื้อหา ทั้งยังกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้การสร้างแบบฝึกทักษะในครั้งนี้มีประสิทธิภาพมากที่สุด แบบฝึกทักษะที่นำมาฝึกแต่ละชุดจะเป็นกลุ่มคำเดิมเพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย จึงได้ใช้รูปแบบที่หลากหลายในชุดเดียวกัน นอกจากนี้คำสั่งหรือคำชี้แจงในแบบฝึกทักษะ มีความชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ช่วยให้การทำแบบฝึกทักษะง่ายขึ้น มีให้เลือกตอบอย่างจำกัดและตอบอย่างเสรี

สอดคล้องกับการวิจัยของ ศุภาพิษฐ์ ฝ่ายเดช และอุบลวรรณ ส่งเสริม (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสะกดคำและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ และ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบน อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 11 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 2) แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านสะกดคำ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.40 – 0.70 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.30 – 0.60 และมีค่าความเชื่อมั่น (KR -20) เท่ากับ 0.89 และ 3) แบบประเมินพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟนิกส์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการความสามารถด้านการอ่านสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโฟ

นิกส์มีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคโพนิคส์ อยู่ในระดับ ต่ำมาก

สนอง หินอ่อน และคณะ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำโดยใช้แบบฝึกสาระการเรียนรู้ภาษาไทยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกะเตียด ตำบลสองคอน อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนการสอนทางด้านศึกษาศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อพัฒนาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกะเตียด โดยใช้แบบฝึกวิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณแบบกึ่งทดลอง ใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน จำนวน 25 คน เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้เกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาประสิทธิภาพของแบบฝึกสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สามารถหาประสิทธิภาพได้ 81.30/82.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 ผลการเปรียบเทียบการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พบว่า หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ .05

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

การดำเนินการจัดกิจกรรม ครูควรสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนต่ำ อาจจะไม่เข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ช้า หรือต้องการความช่วยเหลือ ครูควรใช้เทคนิคเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ หรืออธิบายให้เข้าใจชัดเจนอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา แสงภักดี. (2533). *การส่งเสริมการอ่านของกรมวิชาการ*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ประทีป แสงเปี่ยมสุข. (2517). *การใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: เกล็ดไทย.

ภิญญาดา นุญจันท์ก และสุวิมล ใจชื่น. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใหม่ท่าพานิชย์).

วารสารชัยพฤษภิมย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 6(1), 87-97.

พिरฮาน แฉะ, รุสนาณี อาเก๊ะ, อุมมุ๊กัลป์ โสมสาเอียด, และณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ. (2561).

ผลการใช้ชุดฝึกทักษะอักษร 5 สี ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการอ่านคำควบกล้ำในวิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนประถมศึกษาหน่วยงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. *วารสารวิชาการครุศาสตร์สวนสุนันทา*, 8(2), 87-94.

- รัตติยาพร โกสุม และอัฐพล อินตะเสนา. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคาควบกล้า ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค CIRC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 2. *วารสารราชภัฏมหาสารคาม*, 18(3), 350-358.
- วรรณิ โสมประยูร. (2553). *การสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- สนอง หินอ่อน, พีรพงษ์ แสนสิ่ง และวีรพงษ์ พิจารณ์. (2567). การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ โดยใช้แบบฝึกสาระการเรียนรู้ภาษาไทยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกะเตียด ตำบลสองคอน อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์*, 1(2), 1-13.
- สมบูรณ์ ทินทร. (2528). *วิธีสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สุชาติ ชาทอง. (2537). *การวัดผลการศึกษา*. กทม: ประสานการพิมพ์.
- เสาวนีย์ ลีขาบัณฑิต. (2523). *เอกสารการสอนภาษาไทยในโรงเรียนประถม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- อรทัย นุตรดิษฐ์. (2539). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเขียนสะกดคำสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้แบบฝึกจัดคำเป็นกลุ่มคำและแบบฝึกที่จัดคำละคำ*. วิทยานิพนธ์, ศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรอุมา พัฒนาสมบุญ. (2534). *สร้างแบบฝึกเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียง ฉ ช และ ซ ศ ษ ส สำหรับ นักเรียนที่พูดภาษาถิ่นย่อ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาฝักห่ม กิ่งอำเภอโพธิ์สวรรค์ จังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัจฉรา ชิวพันธ์. (2538). *กิจกรรมการเขียนสร้างสรรค์ในชั้นประถมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำยุคศตวรรษที่ 21
The Construction of Social Space by Mor Lam
Artists in the 21st Century

เบญจวรรณ ถวิลไพร
พระมหาจิริยuth ปโยโค
วรเชษฐ์ โทอื่น

Benjawan Thawilprai
Phramaha Jirayuth Payoko
Worachet Tho-un

Corresponding e-mail: benjawan 11565@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำในศตวรรษที่ 21 ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารร่วมกับแนวคิดทางสังคมวัฒนธรรมเป็นกรอบอธิบาย การศึกษานี้ประยุกต์ใช้แนวคิดการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของ Bourdieu แนวคิดสังคมเครือข่ายของ Castells และแนวคิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของ Jenkins เพื่ออธิบายว่าศิลปินหมอลำร่วมสมัยมีได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะผู้แสดงศิลปะพื้นบ้าน แต่ยังเป็นผู้ผลิตพื้นที่ทางสังคมผ่านการต่อรองอัตลักษณ์ การสร้างการยอมรับ การขยายเครือข่ายผู้ชม และการปรับตัวสู่สื่อดิจิทัล

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่การแสดงทางกายภาพ เช่น เวที งานบุญ หรือชุมชนท้องถิ่น แต่ได้ขยายไปสู่พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ พื้นที่เชิงเศรษฐกิจ และพื้นที่ดิจิทัลอย่างเด่นชัด ศิลปินหมอลำใช้ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษาอีสาน กลอนลำ ทักษะการแสดง และอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผสานกับทุนทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายแฟนคลับ ผู้สนับสนุน และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อสร้างตัวตนทางสาธารณะและเพิ่มการยอมรับในสังคม ขณะเดียวกันยังต้องเผชิญกับการต่อรองเชิงวาทกรรมเกี่ยวกับสถานะของศิลปินพื้นบ้าน และแรงกดดันจากระบบตลาดสมัยใหม่ สรุปข้อค้นพบใหม่ได้ว่า การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำเป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่สะท้อนการปรับตัวของวัฒนธรรมอีสานในโลกสมัยใหม่ โดยศิลปินหมอลำมีบทบาทเป็นทั้งผู้สืบทอด ผู้แปลงความหมาย และผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างมีศักดิ์ศรีในบริบทของสังคมเครือข่ายและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ร่วมสมัย

คำสำคัญ: พื้นที่ทางสังคม, ศิลปินหมอลำ, หมอลำ, ทุนทางวัฒนธรรม, สื่อดิจิทัล

Abstract

This article examines the construction of social space by molam artists in the twenty-first century within the context of social, cultural, economic, and digital transformation. The study employs documentary analysis and socio-cultural perspectives as its analytical framework. It draws on Lefebvre's theory of the production of space, Bourdieu's concepts of cultural and social capital, Castells's notion of the network society, and Jenkins's concept of participatory culture to explain that contemporary molam artists no longer operate merely as performers of folk art. Rather, they actively produce social space through identity negotiation, the pursuit of social recognition, the expansion of audience networks, and adaptation to digital media.

The findings indicate that the social space of molam artists in the twenty-first century extends far beyond physical performance settings such as stages, merit-making events, and local communities. It now encompasses symbolic, economic, and digital dimensions. Contemporary molam artists mobilize cultural capital, including the Isan language, poetic performance, artistic skills, and local identity, together with social capital, such as fan networks, sponsors, and online platforms, in order to construct public visibility and strengthen social recognition. At the same time, they continue to negotiate dominant discourses surrounding the status of folk artists while confronting pressures from the modern market system and entertainment industry. The article and new finding concludes that the construction of social space by molam artists is a dynamic process reflecting the adaptation of Isan culture in the modern world. molam artists serve not only as cultural inheritors, but also as interpreters and drivers of living local culture, enabling it to endure with dignity in the context of the network society and the contemporary creative economy.

Keywords: social space, molam artists, molam, cultural capital, digital media

บทนำ

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมอีสาน ทั้งในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ระบบการสื่อสารของชุมชน และพื้นที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษา และจินตนาการทางสังคมของผู้คนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย งานศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า หมอลำมิได้เป็น

เพียงมหรสพเพื่อความบันเทิง แต่เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่พัฒนาและปรับตัวอย่างต่อเนื่องตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละยุคสมัย ดังนั้น การศึกษาหมอลำในปัจจุบันจึงต้องมองให้พ้นจากกรอบ “ศิลปะพื้นบ้าน” แบบหยุดนิ่ง และพิจารณาว่า หมอลำกำลังดำรงอยู่ในฐานะวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งยังคงถูกสร้างความหมายใหม่อยู่เสมอในโลกสมัยใหม่ (ฐพัชร โคะตะ, 2569; UNESCO, n.d.) เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 บริบทของหมอลำได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่ผูกพันอย่างแนบแน่นกับลานบ้าน งานบุญ และเวทีชุมชน หมอลำได้ขยายตัวเข้าสู่พื้นที่เมือง อุตสาหกรรมบันเทิง ระบบการจัดการเชิงธุรกิจ และแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างชัดเจน งานวิจัยของ อาทิตยา เบ็ญจะปัก และอัญชลี พิเชษฐพันธ์ (2568) พบว่า วงหมอลำร่วมสมัยต้องปรับตัวทั้งด้านการสร้างอัตลักษณ์ การบริหารธุรกิจ และการจัดการแฟนคลับผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ขณะที่ อานนท์ บัวภา และคณะ (2566) แสดงให้เห็นว่าในช่วงวิกฤตโควิด-19 หมอลำได้เคลื่อนย้ายจาก “หน้าเวที” ไปสู่ “หน้าจอ” อย่างเป็นรูปธรรม จนทำให้สื่อออนไลน์กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของการสื่อสาร การตลาด และการรักษาความสัมพันธ์กับผู้ชม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนว่า ศิลปินหมอลำในปัจจุบันไม่ได้เพียงแสดงผลงานในพื้นที่ที่มีอยู่เดิม แต่กำลังสร้างและขยาย “พื้นที่ทางสังคม” รูปแบบใหม่ขึ้นด้วยตนเอง (อาทิตยา เบ็ญจะปัก และอัญชลี พิเชษฐพันธ์., 2568; อานนท์ บัวภา และคณะ; 2566)

แนวคิดเรื่อง “พื้นที่ทางสังคม” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์หมอลำร่วมสมัย Lefebvre (1992) อธิบายว่า พื้นที่มิใช่เพียงฉากหลังทางกายภาพของกิจกรรมมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม อำนาจ การปฏิบัติ และการให้ความหมายของผู้คน ขณะที่ Bourdieu (1986) ชี้ให้เห็นว่า การดำรงตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลหรือกลุ่มในสังคมสัมพันธ์กับการถือครองและแปลงทุนต่าง ๆ โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม หากนำกรอบคิดทั้งสองมาใช้กับหมอลำ จะเห็นได้ว่า ศิลปินหมอลำมิได้เพียงปรากฏตัวบนเวทีการแสดง แต่กำลังต่อรองสถานะ สร้างการยอมรับ และแปลงความรู้ความสามารถ ภาษา สำเนียง เครื่องช่ายแฟนคลับ และชื่อเสียง ให้กลายเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่าในสังคมร่วมสมัย (Bourdieu, 1986; Lefebvre, 1992) ในอีกด้านหนึ่ง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำมิได้เกิดขึ้นอย่างราบรื่น หากต้องเผชิญกับกระบวนการต่อรองเชิงวาทกรรมและการแสวงหาการยอมรับจากสังคมอยู่ตลอดเวลา รินดา ประกอบบุญ (2567) เสนอว่า ศิลปินหมอลำจำนวนไม่น้อยยังคงถูกลดทอนคุณค่าผ่านวาทกรรมที่มองศิลปินพื้นบ้านอย่างด้อยค่า ส่งผลให้ศิลปินต้องพิสูจน์ตนเองมากกว่าการเป็นเพียง “ผู้แสดง” แต่ต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรม ผู้สร้างความบันเทิงเชิงคุณค่า และผู้มีศักดิ์ศรีทางวิชาชีพ สอดคล้องกับงานของ ชนาใจ หมื่นไธสง และคณะ (2569) ที่พบว่าความสำเร็จของหมอลำกลอนในปัจจุบันสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ ภาษา เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม ผู้ชม การสนับสนุนเชิงนโยบาย และการพัฒนาไปสู่ทุนทางวัฒนธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง พื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำมิใช่เพียงพื้นที่ที่แสดงออกทางศิลปะ แต่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงความหมาย การสร้าง

ศักดิ์ศรี และการสถาปนาความชอบธรรมทางวัฒนธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย (จินดา ประกอบบุญ, 2567; ชนาใจ หมิ่นไธสง, 2569)

นอกจากนี้ การขยายตัวของสื่อดิจิทัลยังทำให้การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำเชื่อมโยงกับลักษณะของ “สังคมเครือข่าย” มากขึ้น Castells (2005) อธิบายว่า สังคมร่วมสมัยถูกกำหนดมากขึ้นโดยเครือข่ายการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะที่ Jenkins et al. (2009) ชี้ว่า วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทำให้ผู้ชมได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่กลายเป็นผู้ร่วมผลิต ร่วมเผยแพร่ และร่วมสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมด้วย เมื่อนำมาพิจารณาในบริบทหมอลำ จะเห็นว่า แฟนคลับผู้ติดตาม เพจคณะหมอลำ คลิปสั้น การไลฟ์สด และการมีส่วนร่วมบนแพลตฟอร์มต่าง ๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบของการผลิตพื้นที่ทางสังคมแบบใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ศิลปินหมอลำขยายการมองเห็นของตนจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่สาธารณะในระดับที่กว้างขึ้น ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ (Castells, 2005; Jenkins et al., 2009)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาหัวข้อ “การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำยุคศตวรรษที่ 21” จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงสังคมวัฒนธรรม ในเชิงทฤษฎี หัวข้อนี้ช่วยเชื่อมการศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านเข้ากับแนวคิดเรื่องพื้นที่ ทูม เครือข่าย และวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ขณะที่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม การศึกษานี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดหมอลำจึงยังคงดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบัน และศิลปินหมอลำใช้กลไกใดในการรักษาอัตลักษณ์ ต่อรองศักดิ์ศรี และสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเองในฐานะผู้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมร่วมสมัย ภายใต้กรอบนี้ ศิลปินหมอลำจึงควรถูกมองไม่เพียงในฐานะผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรม แต่ยังเป็นผู้ผลิตพื้นที่ทางสังคมและผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรมมีชีวิตของอีสานในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (UNESCO, n.d.; ฐพัชร โคตะ 2569; อาทิตยา เบ็ญจะปัก และอัญชลี พิเชษฐพันธ์, 2568)

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำยุคศตวรรษที่ 21

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมอีสาน เพราะไม่ได้ทำหน้าที่เพียงให้ความบันเทิง แต่ยังเป็นพื้นที่ของภาษา ความทรงจำ ประสบการณ์ชีวิต ความเชื่อ และการสื่อสารคุณค่าทางสังคมของผู้คนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาอย่างยาวนาน หมอลำมีความสัมพันธ์กับชีวิตของคนอีสานในหลายมิติ ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และการปรับตัวตามยุคสมัย จึงควรมองหมอลำในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีพลวัต มากกว่าจะมองเป็นเพียงการเล่นพื้นบ้านที่หยุดนิ่งอยู่กับอดีตเพียงอย่างเดียว เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 หมอลำได้เปลี่ยนจากการเป็นศิลปะการแสดงที่ผูกติดกับลานวัด งานบุญ และชุมชนท้องถิ่น ไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เมือง ระบบธุรกิจบันเทิง และสื่อดิจิทัลมากขึ้น กระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ทำให้ศิลปินหมอลำไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะผู้แสดงบนเวที หากยังต้องทำหน้าที่สร้างภาพลักษณ์ สื่อสารอัตลักษณ์ บริหารแฟนคลับ และใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อขยายฐานผู้ชม การศึกษาของอาทิตยา เบ็ญจะปัก และ

อัญชลี พิเชษฐพันธ์ (2568) พบว่า วงหมอลำร่วมสมัยต้องใช้กลยุทธ์สร้างและนำเสนอเอกลักษณ์ของวงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงต้องบริหารธุรกิจและดูแลความสัมพันธ์กับแฟนคลับทั้งหน้าเวทีและบนสื่อสังคมออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ

หากมองในกรอบมานุษยวิทยา การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้แนวคิดเรื่อง “พื้นที่ทางสังคม” มีความสำคัญอย่างมาก เพราะพื้นที่ไม่ได้หมายถึงเพียงสถานที่ทางกายภาพ เช่น เวทีหรือสถานที่จัดงานเท่านั้น แต่หมายถึงพื้นที่ของความหมาย อำนาจ การยอมรับ ความสัมพันธ์ และโอกาสทางสังคมด้วย Lefebvre (1992) เสนอว่า พื้นที่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคม มิใช่เพียงฉากหลังของกิจกรรมมนุษย์ ดังนั้น พื้นที่ของศิลปินหมอลำจึงเกิดจากการที่ศิลปิน ผู้ชม ชุมชน ผู้จัดการ แฟนคลับ และตลาด เข้ามามีส่วนร่วมกันสร้างความหมายให้แก่หมอลำว่าเป็นอะไร และศิลปินหมอลำควรมีสถานะอย่างไรในสังคมร่วมสมัย เมื่อเชื่อมกับแนวคิดของ Bourdieu (1986) จะเห็นได้ชัดขึ้นว่า ศิลปินหมอลำไม่ได้เข้าสู่พื้นที่ทางสังคมด้วยตัวเปล่า แต่เข้าสู่พื้นที่พร้อมกับทุนหลายรูปแบบ ทั้งทุนทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาอีสาน กลอนลำ ความสามารถในการร้องการแสดง และความรู้เกี่ยวกับขนบวัฒนธรรม และทุนทางสังคม เช่น เครือข่ายแฟนคลับ ความสัมพันธ์กับผู้จัดงาน ผู้สนับสนุน และชุมชนผู้ชม ทุนเหล่านี้มีความสำคัญเพราะช่วยให้ศิลปินสามารถแปลงความสามารถทางศิลปะไปสู่ชื่อเสียง การยอมรับ รายได้ และสถานะทางสังคมได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ศิลปินหมอลำในปัจจุบันไม่ได้เพียงร้องลำแก่เท่านั้น แต่ต้องสามารถจัดการทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของตนให้กลายเป็นพลังในพื้นที่สาธารณะด้วย ในศตวรรษที่ 21 พื้นที่ดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการดำรงอยู่ของหมอลำอย่างชัดเจน งานศึกษาของ เบ็ญจะปัก และ พิเชษฐพันธ์ (2568) แสดงให้เห็นว่า แฟนคลับไม่ได้มีบทบาทเพียงเป็นผู้ชม แต่เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการแสดง การสร้างชื่อเสียง และการขยายตัวตนของศิลปินบนสื่อออนไลน์ แนวโน้มนี้สอดคล้องกับแนวคิด “สังคมเครือข่าย” ของ Castells (2005) ที่มองว่าสังคมร่วมสมัยถูกกำหนดโดยเครือข่ายการสื่อสารมากขึ้น และยังคงสอดคล้องกับแนวคิด “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม” ของ Jenkins et al. (2009) ที่ชี้ว่าผู้ชมในยุคดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่กลายเป็นผู้ร่วมสร้าง ร่วมเผยแพร่ และร่วมผลิตคุณค่าทางวัฒนธรรมด้วย เมื่อใช้กับหมอลำ จะเห็นว่า การไลฟ์สด การแชร์คลิป การติดตามเพจ หรือการแสดงความคิดเห็นของแฟนคลับล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำทั้งสิ้น

จากมุมมองมานุษยวิทยา สิ่งที่น่าสนใจมากคือการที่ศิลปินหมอลำกำลังผลิต “ความเป็นท้องถิ่น” ในรูปแบบใหม่ พวกเขาไม่ได้เพียงรักษารูปแบบเดิมของหมอลำ แต่กำลังคัดเลือกปรับเปลี่ยน และนำเสนอองค์ประกอบบางอย่างของวัฒนธรรมอีสาน เช่น ภาษา สำเนียง เรื่องเล่า เครื่องแต่งกาย และจังหวะดนตรี ให้เหมาะกับผู้ชมร่วมสมัยและโลกดิจิทัล กระบวนการนี้ไม่ได้แปลว่าหมอลำสูญเสียความเป็นดั้งเดิมโดยอัตโนมัติ ตรงกันข้าม UNESCO อธิบายว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็น “living heritage” หรือมรดกที่มีชีวิต ซึ่งเปลี่ยนแปลงและถูกสร้างใหม่ได้ตลอดเวลา เมื่อยังมีชุมชนและผู้ปฏิบัติร่วมกันให้ความหมายและสืบทอดต่อไป ดังนั้น การปรับตัวของหมอลำจึง

อาจเข้าใจได้ว่าเป็นการทำให้วัฒนธรรมอีสานยังคงมีชีวิตอยู่ในโลกสมัยใหม่ มากกว่าจะเป็นการสูญเสียตัวตนอย่างที่หลายคนกังวล เมื่อพิจารณาโดยรวม จะเห็นได้ว่าการสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำยุคศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายระดับ ทั้งระดับเวทีจริง ระดับชุมชน ระดับเศรษฐกิจ และระดับเครือข่ายดิจิทัล ศิลปินหมอลำร่วมสมัยจึงไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สืบทอดการแสดงพื้นบ้าน แต่ยังเป็นผู้แปลความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สอดคล้องกับโลกใหม่ เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์กับผู้ชมและแฟนคลับในสังคมเครือข่าย และเป็นผู้ต่อรองการยอมรับทางสังคมในบริบทที่วัฒนธรรมกับตลาดต้องอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น หากจะเข้าใจหมอลำในปัจจุบันอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องมองศิลปินหมอลำในฐานะผู้ผลิตพื้นที่ทางสังคม ไม่ใช่เพียงผู้แสดงบนเวที เพราะสิ่งที่พวกเขาสร้างขึ้นไม่ได้มีเพียงเสียงลำหรือความบันเทิง แต่ยังรวมถึงพื้นที่ของศักดิ์ศรี อัตลักษณ์ การยอมรับ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรมอีสานในศตวรรษที่ 21 ด้วย

หมอลำกับพัฒนาการของพื้นที่ทางสังคม

การดำรงอยู่ของหมอลำในสังคมไทย มิได้เป็นเพียงการสืบทอดนาฏลักษณะด้านดนตรีและวงนภาษาเท่านั้น แต่หากพิจารณาผ่านแว่นตาทางมานุษยวิทยา หมอลำเปรียบเสมือนพื้นที่ทางสังคม (social space) ที่มีความยืดหยุ่นและแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของยุคสมัยอย่างมีนัยสำคัญที่สะท้อนถึง “พลวัตหมอลำจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สู่สถาปัตยกรรมทางสังคมสมัยใหม่” ดังบริบทต่อไปนี้ คือ ประการที่หนึ่ง รากเหง้า (progenitor) พื้นที่แห่งความเชื่อและจารีตชุมชน ในยุคจารีตประเพณีพื้นที่ของหมอลำผูกติดอยู่กับความเป็นสถาบันของชุมชนและระบบความเชื่อเหนือธรรมชาติ (supernaturalism) ดังที่ ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า หมอลำทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการธำรงไว้ซึ่งระเบียบทางสังคมผ่านฮีตสิบสองครองสิบสี่ พื้นที่ในระยณะนี้จึงเป็นพื้นที่กึ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) ที่ใช้เยี่ยวยาคใจและเชื่อมประสานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีหมอลำผีฟ้า เป็นตัวแทนของการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และอำนาจที่มองไม่เห็น ประการที่สอง การเปลี่ยนผ่าน (transition) พื้นที่ของการต่อสู้และอัตลักษณ์ทางการเมือง เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ช่วงการสร้างรัฐชาติและการรวมศูนย์อำนาจ หมอลำได้กลายเป็นพื้นที่แห่งการต่อรอง (negotiation) ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมชาวบ้านไม่ได้สยบยอมต่อวัฒนธรรมส่วนกลาง แต่กลับใช้พื้นที่การแสดงหมอลำเป็นเวทีวิพากษ์วิจารณ์ความเหลื่อมล้ำและสะท้อนเสียงของคนชายขอบ หมอลำจึงเปลี่ยนสภาพจากเครื่องมือทางพิธีกรรม สู่การเป็นพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ที่อนุญาตให้ชาวบ้านได้ระบายความคับข้องใจและแสดงตัวตนทางการเมืองท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศ และประการที่สาม หมอลำซึ่งและโลกาภิวัตน์ (globalization) พื้นที่เศรษฐกิจและสุนทรียศาสตร์ใหม่ ในมิติของโลกสมัยใหม่ การเข้ามาของระบบทุนนิยมได้เปลี่ยนสถานะของหมอลำให้กลายเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” (cultural commodity) อย่างเต็มรูปแบบ วิลเลียม เดอร์แบร์ (Derber, 2013) นักวิชาการด้านดนตรีวิทยา ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการเกิดขึ้นของ

หมอลำซึ่ง ว่าเป็นการผสมผสาน (Hybridization) ระหว่างรากเหง้าดั้งเดิมกับจังหวะดนตรีตะวันตก เพื่อตอบสนองต่อวิถีชีวิตของคนอีสานพลัดถิ่นในเมืองใหญ่ การเปลี่ยนแปลงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Small (1998) ที่ว่าดนตรีไม่ใช่เพียงสิ่งที่ถูกฟัง แต่คือกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ (Musicking) ซึ่งในกรณีนี้คือ “การสร้างพื้นที่บ้านเกิดจำลองในป่าคอนกรีต” เพื่อให้ผู้ใช้แรงงานได้กลับมาเชื่อมต่อกับอัตลักษณ์ของตนเองอีกครั้ง แสดงสารัตถะได้ดังตารางที่ 1.1 บทวิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่ทางสังคมและบทบาทของหมอลำ

ยุคสมัย	รูปแบบพื้นที่ (space)	บทบาททางสังคม	ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน
ยุคจารีต (traditional)	ลานวัด/ลานบ้าน (physical/sacred)	พิธีกรรม, รักษาโรค, สอนธรรมะ	เครือญาติ, คนในชุมชนเดียวกัน
ยุคเปลี่ยนผ่าน (modern)	เวทีล้อมผ้า/โรงแรมหรู (urban/commercial)	การบันเทิงเชิงพาณิชย์, การเมือง	แรงงานอพยพ, ชนชั้นกลางใหม่
ยุคดิจิทัล (post-modern)	แพลตฟอร์มออนไลน์/streaming (virtual/global)	เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (soft power)	ประชาคมโลก, แฟนคลับข้ามพรมแดน

ตารางที่ 1.1 บทวิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่ทางสังคมและบทบาทของหมอลำ
ที่มา: ผู้เขียนสร้างจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า พัฒนาการของหมอลำจึงเป็นภาพสะท้อนของพื้นที่ทางสังคมที่เคลื่อนที่ได้ (deterritorialized space) จากลานวัดสู่เวทีแสงสีเสียงระดับอุตสาหกรรม และก้าวเข้าสู่พื้นที่ดิจิทัลในปัจจุบัน หมอลำไม่ได้สูญเสียชีวิตวิญญาณไปตามกาลเวลา แต่กลับ “แปรสภาพ” เพื่อทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งความภาคภูมิใจ และเป็นเครื่องมือในการนิยามความหมายของคำว่า “คนอีสาน” ในบริบทโลกอย่างสง่างาม

อัตลักษณ์ความเป็นอีสานกับการสร้างความร่วมสมัย

หากกล่าวถึงอัตลักษณ์ความเป็นอีสานกับการสร้างความร่วมสมัย นับว่าเป็นการรื้อสร้างและการปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์ กล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน (isan identity) มีสิ่งที่ยุติหนึ่งหรือเป็นเพียง “ฟอสซิลทางวัฒนธรรม” ที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ แต่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีพลวัตและสิ้นไหลอยู่ตลอดเวลา การสร้างความร่วมสมัย (contemporarization) ของอีสานในปัจจุบันจึงเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมมาปะทะสังสรรค์กับบริบทสากล ผู้เขียนขออธิบายผ่านบริบทต่อไปนี้

บริบทที่ 1 การนิยามอัตลักษณ์อีสานในฐานะวัฒนธรรมลูกผสม

ในอดีต อัตลักษณ์อีสานมักถูกนิยามผ่าน “ความอัตคัดขาดแคลน” หรือ “ความเป็นอื่น” ในสายตาของรัฐกลาง แต่ในยุคปัจจุบัน นักวิชาการอย่าง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) มองว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นมีพลังในการคัดสรรและปรับใช้สิ่งใหม่เข้ากับสิ่งเดิมได้อย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับแนวคิดของ Homi Bhabha (1994) เรื่อง “Third Space” หรือพื้นที่ที่สาม ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการผสมผสานที่ทำให้อัตลักษณ์เดิมไม่สูญหาย แต่เกิดการสร้างความหมายใหม่ที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิมเพียงอย่างเดียว

บริบทที่ 2 จากวิถีเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์

การสร้างความร่วมมือที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ “การนำผ้าทอและดนตรีพื้นบ้าน” มาจัดการใหม่ในรูปแบบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (creative industry) ตามแนวคิดของ Derber (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่า คนอีสานรุ่นใหม่ใช้เทคโนโลยีและสุนทรียศาสตร์แบบป๊อป (pop aesthetics) มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอัตลักษณ์ การนำเครื่องดนตรีอย่าง “พิณ” หรือ “แคน” มาบรรเลงร่วมกับดนตรีแจ๊ส (Jazz) หรืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “การแสดงมิใช่แค่การประยุกต์ แต่เป็นการประกาศสิทธิในการครอบครองความทันสมัย (modernity) ของคนอีสาน” (Derber, W., 2013)

บริบทที่ 3 การสร้างความร่วมสมัยผ่านสถาปัตยกรรมและศิลปะ

ในมิติของทัศนศิลป์และสถาปัตยกรรม อัตลักษณ์อีสานถูกนำมาตีความใหม่ผ่าน “วัสดุ” และ “ความหมาย” ของท้องถิ่น ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) ได้วิเคราะห์ว่า การรักษาอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนที่สุด คือ “การทำให้อาคารนั้นกินได้” และ “การมีพื้นที่ในชีวิตประจำวัน” เช่น การออกแบบคาเฟ่ หรือหอศิลป์ที่ใช้โครงสร้างไม้ไผ่และดินจี้ (อิฐดินเผา) ซึ่งเป็นการสื่อสารว่าความเป็นอีสานนั้นสามารถอยู่ร่วมกับมาตรฐานสากลได้อย่างสง่างาม

ดังนั้น อัตลักษณ์ความเป็นอีสานในความหมายร่วมสมัย จึงมิใช่การหวนกลับไปหาอดีตที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง (a return to a pure and pristine past) แต่คือการยอมรับความหลากหลายและการกลายเป็นพลเมืองโลกที่มีรากเหง้า (rooted cosmopolitanism) การสร้างความร่วมสมัยจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการทำให้วัฒนธรรมอีสานยังคงมี “ลมหายใจ” และ “การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและจิตวิญญาณได้ในศตวรรษที่ 21” ดังกรณีศึกษาต่อไปนี้ ผู้เขียนขออธิบายผ่าน กรณีศึกษา: พลวัตของอีสานร่วมสมัยในพื้นที่สากล หรือการสร้างร่วมสมัยของอีสานไม่ใชการละทิ้งรากเหง้า (abandoning one's roots) แต่คือการตีความใหม่ (re-interpretation) ผ่านสองกรณีศึกษา (case study) สำคัญ ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ภูมิทัศน์แฟชั่น: จากผืนผ้าพื้นถิ่นสู่รันเวย์สากล

การที่ผ้าทออีสาน เช่น ผ้ามัดหมี่ หรือผ้าคราม ปรากฏอยู่ในอุตสาหกรรมแฟชั่นระดับสูง (high fashion) สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนความหมายของวัสดุ ตามทฤษฎี Cultural Capital ของ Bourdieu (1986) ที่มองว่าสุนทรียศาสตร์สามารถเปลี่ยนเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด

คือ การนำผ้าครามจากสกลนครมาออกแบบเป็นเครื่องแต่งกายร่วมสมัยที่มีคัตติ้งแบบสากล ทำให้ผ้าไทยหลุดพ้นจากภาพจำ “ความเชย” ไปสู่ “ความล้ำสมัย” ซึ่ง ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) อธิบายว่านี่คือการสืบทอดที่ยั่งยืนที่สุด เพราะเป็นการทำให้หัตถกรรมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตและรสนิยมของคนรุ่นใหม่ในระดับโลก

กรณีศึกษาที่ 2 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย (vernacular modernism)

ในมิติกายภาพ เราจะเห็นการเกิดขึ้นของสถาปัตยกรรมในอีสานที่ใช้ “วัสดุพื้นบ้าน” แต่ “รูปทรงสากล” เช่น การใช้ไม้ไผ่หรืออิฐมอญในงานออกแบบคาเฟ่ หอศิลป์ หรือโรงแรมระดับห้าดาว ในจังหวัดขอนแก่นหรืออุบลราชธานี ซึ่งมุมมองวิชาการ อธิบายว่าเป็นการใช้สถาปัตยกรรมเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Homi Bhabha (1994) ในเรื่องการสร้างพื้นที่กึ่งกลางที่ทลายเส้นแบ่งระหว่าง “ความหลังเขา” กับ “ความศิวิไลซ์” สถาปัตยกรรมเหล่านี้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) ที่สร้างรายได้มหาศาล และเป็นพื้นที่แสดงตัวตนของคนอีสานในฐานะพลเมืองโลก

กล่าวอีกนัยยะหนึ่งได้ว่า เมื่อเราพิจารณาทั้งในมิติของผ้าทอ สถาปัตยกรรม และดนตรี จะเห็นได้ว่า “ความเป็นอีสาน” กำลังทำหน้าที่เป็น “soft power” ที่ทรงพลังทางสังคม ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) เคยชี้ให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของวัฒนธรรมไทย และในวันนี้คนอีสานได้พิสูจน์แล้วว่า “พวกเขาไม่ได้เพียงแคร์รักษาของเก่า แต่พวกเขากำลังสร้างของใหม่จากรากฐานเดิม” ซึ่ง Derber (2013) มองว่าเป็นการเมืองของอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนจากการเรียกร้องความสงสาร มาเป็นการสร้างความยอมรับผ่านรสนิยมและความสร้างสรรค์ ซึ่งกระบวนการทัศน์ใหม่ของคนอีสานร่วมสมัยในศตวรรษที่ 21 สามารถศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมต่อไปนี้

1. การหลุดพ้นจากกรงขังของความแปลกถิ่น (exoticism)

ในมิติวิชาการ อัตลักษณ์อีสานมักถูกนำเสนอผ่านสายตาของคนนอกในลักษณะ “exotic” หรือความแปลกประหลาดที่น่าตื่นตาตื่นใจ แต่การสร้างร่วมสมัยในยุคปัจจุบัน คือ การที่คนอีสานนิยามตนเอง (self-definition) โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสิทธิความเป็นพลเมือง ตามแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) ที่ชี้ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่คืออาวุธทางสัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงตัวตน การที่ศิลปินอีสานรุ่นใหม่ นำภาษาถิ่นหรือวิถีชีวิตของท้องถิ่นมาเล่าผ่านงานทัศนศิลป์ร่วมสมัย (contemporary art) หรือภาพยนตร์อิสระ (independent film) จึงเป็นการทำลายมายาคติที่ว่าความเป็นอีสานต้องคู่กับความยากจนหรือความล้าหลัง แต่เป็นการนำเสนอความงามเชิงอุดมการณ์ที่สากลยอมรับ

2. สุนทรียศาสตร์แห่งการปะทะประสาน (aesthetics of hybridity)

สอดคล้องกับแนวคิดของ Homi Bhabha (1994) ในเรื่องการปรับตัวใน “พื้นที่ที่สาม” พัฒนาการของอีสานร่วมสมัยไม่ได้เกิดขึ้นจากการเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่าง “เก่า” หรือ “ใหม่” แต่คือ “การปะทะประสาน” กล่าวคือ (1) ในเชิงดนตรี การเกิดขึ้นของแนวเพลง “อีสานพิว

ชั้น” ที่นำเสียงแคนไปผสมกับดนตรีสังเคราะห์ (electronic music) ไม่ได้ทำให้จิตวิญญาณของแคนลดลง แต่กลับทำให้เสียงแคนมี พื้นที่ทางการได้ยิน (sonic space) ในคลับหรือเทศกาลดนตรีระดับโลก และ (2) ในเชิงสถาปัตยกรรม ตามที่ ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) ตั้งข้อสังเกตถึงการสืบทอดที่ปรับตัวตามสังคม การใช้โครงสร้างเหล็กสมัยใหม่ร่วมกับเทคนิคการมัดลายไม้ไผ่แบบพื้นบ้าน สะท้อนถึงการยอมรับเทคโนโลยีสากลโดยไม่ทิ้งรากเหง้าดั้งเดิม

3. กลไก “soft power” และเศรษฐกิจหมุนเวียนทางวัฒนธรรม

หัวใจสำคัญของการขยายความในเรื่องนี้ คือ การเปลี่ยนมูลค่าทางจิตใจให้กลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ ภายใต้กรอบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ซึ่ง Derber (2013) อธิบายว่า ความเป็นอีสาน มีลักษณะเฉพาะคือความสนุกสนานและการปรับตัวซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของ soft power เมื่อนำมาผนวกกับทฤษฎี Capital ของ Bourdieu (1986) เราจะเห็นว่าคนอีสานไม่ได้เพียงส่งออกสินค้า แต่กำลังส่งออกวิถีชีวิตและโลกทัศน์ที่เต็มไปด้วยพลังและความหลากหลาย ส่งผลให้เกิดความต้องการสินค้าแฟชั่น อาหาร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคอีสานเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาสะท้อนได้ว่า ความร่วมสมัยของอีสานจึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่ยืนยันว่า “รากเหง้าไม่ได้มีไว้เพื่อกักขัง แต่มีไว้เพื่อส่งพลังให้ก้าวกระโดด” (the roots are not meant to confine, but to empower leaps forward) ความสำเร็จในการสร้างตัวตนในระดับสากลของคนอีสานในปัจจุบัน คือ หลักฐานเชิงประจักษ์ของการปรับตัวอย่างชาญฉลาดในโลกไร้พรมแดน

หมอลำกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการประกอบการทางวัฒนธรรม

ในอดีตหมอลำถูกจำกัดความเป็นเพียงมหรสพพื้นบ้านหรือเครื่องมือในทางจารีตประเพณีของชาวไทยอีสาน ทว่าในบริบทปัจจุบัน หมอลำได้ยกระดับสู่การเป็น “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” (creative industry) ที่มีความซับซ้อนและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล การเปลี่ยนแปลงนี้มีใช้เพียงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง แต่คือการเปลี่ยนผ่านของ “การประกอบการทางวัฒนธรรม” (cultural entrepreneurship) ที่นำเอาทุนสัญลักษณ์ (symbolic capital) มาเปลี่ยนให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังบริบทต่อไปนี้

1. ทุนวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่า (cultural capital and value creation)

หัวใจสำคัญของการประกอบการทางวัฒนธรรมในวงการหมอลำ คือ การใช้ทุนวัฒนธรรมตามนิยามของ Bourdieu (1986) ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมสามารถสะสมและส่งผ่านเพื่อสร้างความได้เปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจ หมอลำคณาใหญ่ในปัจจุบัน (เช่น ระเบียบวาทะศิลป์ หรือสาวน้อยเพชรบ้านแพง) มิได้ทำหน้าที่เพียงผู้รักษาศิลปะ แต่ทำหน้าที่เป็น “ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม” (cultural entrepreneurs) ที่บริหารจัดการคณะในรูปแบบบริษัทจำกัด มีการจ้างงานพนักงานหลาย

ร้อยชีวิต และมีการลงทุนในเทคโนโลยีที่ประกอบด้วยระบบแสง สี เสียง ซึ่งมีมูลค่านับสิบล้านบาท นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) เคยชี้ให้เห็นว่า พลังของวัฒนธรรมไทยอยู่ที่ความยืดหยุ่นและการคิดสรรสิ่งใหม่ ๆ (flexibility and the ability to introduce new things) มาประยุกต์ใช้กับสิ่งดั้งเดิม ในมิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ศิลปินนักแสดงหมอลำได้ดึงเอาองค์ประกอบของวัฒนธรรมป๊อป (pop culture) เช่น เพลงแดนซ์สมัยใหม่ เสื้อผ้าแฟชั่นที่หรูหราเกินจริง (spectacle) มาสร้างจุดขายที่ตอบโจทย์การบริโภคของคนร่วมสมัย ทำให้หมอลำสามารถขยายฐานผู้ชมจากชาวชนบทสู่คนเมืองและวัยรุ่นยุคใหม่ได้สำเร็จ

2. หมอลำในฐานะระบบนิเวศเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative ecosystem)

การประกอบการหมอลำไม่ได้สิ้นสุดอยู่แค่บนเวที แต่ได้สร้างระบบนิเวศทางเศรษฐกิจ (economic ecosystem) ที่เชื่อมโยงหลากหลายอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ Howkins (2001) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในการสร้างรายได้

1) อุตสาหกรรมการผลิต (manufacturing industry) การทำชุดทางเครื่องประดับ และเครื่องดนตรี (พิณ, แคน) ที่เกิดจากการจ้างงานช่างฝีมือท้องถิ่น

2) อุตสาหกรรมดิจิทัล (digital industry) การเก็บค่าเข้าชมผ่านกลุ่มปิด (facebook group live) ซึ่งเป็นนวัตกรรมหารายได้แบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์โลก

3) การท่องเที่ยวและบริการ (tourism and services) วงหมอลำเปรียบเสมือนแม่เหล็กดึงดูดผู้คนให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอยในพื้นที่รอบ ๆ สถานที่จัดแสดง เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับฐานราก

Derber (2013) นักวิชาการด้านดนตรีวิทยาชาวอเมริกัน วิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาว่า หมอลำ คือ “การเมืองของตัวตน” (politics of identity) ที่ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การที่คนอีสานพลัดถิ่นยอมจ่ายเงินเพื่อชมหมอลำในต่างแดน หรือผ่านระบบสตรีมมิ่ง คือ “การซื้อพื้นที่แห่งความรู้สึก” ซึ่งเป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูงในยุคเศรษฐกิจประสบการณ์ (experience economy)

3. กลยุทธ์การบริหารจัดการและการสร้างแบรนด์ (branding and management)

การประกอบการทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องการการสร้างแบรนด์ (branding) หมอลำแต่ละคณะในปัจจุบันมีการสร้าง “แฟนด้อม” (fandom) ที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการสมาชิกเหมือนศิลปินไอดอล (idol management) การตลาดแบบมีส่วนร่วมนี้สอดคล้องกับทฤษฎี “Musicking” ของ Small (1998) ที่อธิบายว่า “ดนตรี คือ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” เมื่อผู้ชมรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความผูกพันทางอารมณ์กับ “ศิลปิน” หรือ “คณะ” การบริโภคจึงมีความต่อเนื่องและมั่นคง เกิดระบบพวงมาลัยออนไลน์และของขวัญดิจิทัล ซึ่งถือเป็นโมเดลธุรกิจที่ผสมผสานจารีตการให้ของคนไทยเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

4. ความท้าทายและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แม้หมอลำจะเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เติบโตได้เองตามกลไกตลาด แต่ในทางวิชาการ ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วอาจส่งผลต่อการสูญเสียรากเหง้าบางประการ ดังนั้น การพัฒนาหมอลำในฐานะ “soft power” ของชาติ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้าน

1) การคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญา (protection of intellectual property rights.) ของทั้งผู้ประพันธ์เพลงและผู้ออกแบบทำเต็น

2) การยกระดับสู่สากล (upgrading to international standards) การนำหมอลำไปจัดแสดงในเทศกาลดนตรีระดับโลกในฐานะ World Music

3) การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น พื้นที่จัดแสดงมาตรฐานในระดับท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หมอลำในปัจจุบันได้ “ก้าวพ้นการเป็นเพียงการละเล่น ไปสู่การเป็น อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” ที่ทรงพลัง และการประกอบการทางวัฒนธรรมของชาวอีสานได้พิสูจน์ให้เห็นว่าทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมหากได้รับการบริหารจัดการด้วยวิสัยทัศน์ร่วมสมัย จะสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลพร้อมไปกับการดำรงอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างสง่างาม นี่คือต้นแบบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่กินได้และยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งผู้เขียนขอขยายความเนื้อหาในส่วน “โมเดลธุรกิจกลุ่มปิด” (locked-group live) และ “กลไกการสร้างมูลค่าหมอนเวียน” ดังประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง นวัตกรรมการประกอบการ: กลุ่มปิด (locked-group live) และเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม กล่าวคือ การอุบัติขึ้นของระบบ “กลุ่มปิด” ในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19 ไม่ได้เป็นเพียงมาตรการชั่วคราว แต่ได้กลายเป็นกลไกหลักในการประกอบการทางวัฒนธรรมยุคใหม่ สิ่งนี้คือการเปลี่ยนผ่านจาก “physical space” ไปสู่ “virtual arena” อย่างเต็มรูปแบบ ตามแนวคิดของ Castells (2010) เรื่อง “network society” ที่มองว่าพื้นที่ของการไหลเวียน (space of flows) จะเข้ามาแทนที่พื้นที่ทางกายภาพ ประกอบด้วย (1) โมเดลการหารายได้ (monetization model) การเก็บค่าสมาชิกเพื่อเข้าชมการซ้อมใหญ่ (sound check) หรือการแสดงสดแบบ full option ผ่านระบบ streaming ถือเป็นการสร้างความเอ็กซ์คลูซีฟ (exclusivity) ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์ (experience economy) และ (2) ระบบพวงมาลัยออนไลน์ (digital tipping) นี่คือการปรับเปลี่ยน “จารีตการให้” (reciprocity) ในสังคมชนบทมาสู่ระบบธุรกรรมดิจิทัล การส่งสติ๊กเกอร์หรือของขวัญในไลฟ์สดเปรียบได้กับการมอบมาลัยหน้าเวที ซึ่ง Derber (2013) วิเคราะห์ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอารมณ์ที่ถูกเปลี่ยนเป็นทุน (affective labor converted to capital) ทำให้ศิลปินและผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กันได้แบบเรียลไทม์โดยไม่มีข้อจำกัดด้านระยะทาง

ประเด็นที่สอง การสร้างแบรนด์ผ่าน “ระบบคู่จิ้นและวัฒนธรรมแฟนคลับ” การประกอบการทางวัฒนธรรมของหมอลำยุคใหม่ใช้กลยุทธ์ “fandom management” ที่เข้มข้นไม่แพ้อุตสาหกรรม K-Pop การสร้างคู่จิ้น หรือศิลปินคู่ขวัญ คือ การสร้างทุนสัญลักษณ์ (symbolic

capital) ที่แข็งแกร่ง ตามทฤษฎีของ Bourdieu (1986) ทฤษฎีลักษณะนี้จะดึงดูดความจงรักภักดี (brand loyalty) จากแฟนคลับ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนเพียงแค่การซื้อบัตรเข้าชม แต่ยังรวมไปถึงการสนับสนุนสินค้าที่ระลึก (merchandise) เช่น เสื้อยืด น้ำปลาร้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ศิลปินเป็นพรีเซนเตอร์ สิ่งนี้ทำให้วงหมอลำเปลี่ยนสภาพจาก “คณะละครเร่” มาเป็น “เอเจนซีสื่อ” (media agency) ที่สามารถสร้างรายได้จากการโฆษณาและการเป็น “influencer”

ประเด็นที่สาม พลวัตของห่วงโซ่อุปทาน: จากท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจระดับภาค หากเราวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) ของอุตสาหกรรมหมอลำ จะพบว่า มีการกระจายรายได้อย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับแนวคิด “creative economy” ของ Howkins (2001) ประกอบด้วย (1) ช่างฝีมือเฉพาะทาง เช่น การตัดเย็บชุดเสื้อ/ชุดเพชร (costume design) ที่มีความวิจิตรตระการตาจ้างงานช่างเย็บผ้าในชุมชน (2) วิศวกรรมแสงสีเสียง หรือการลงทุนในเครื่องเสียงและจอ LED ขนาดใหญ่ กระตุ้นอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและการเช่าอุปกรณ์ และ (3) เศรษฐกิจกลางคืน (night-time economy) การเกิดขึ้นของร้านอาหาร หาบเร่แผงลอย และธุรกิจที่พักอบบริการงาน สร้างรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชนที่วงหมอลำไปจัดแสดงในแต่ละคืน ซึ่ง ศิริพร ปัญญาโรจน์ (2557) ย้ำว่าพลังของหมอลำในมิตินี้ คือ การสร้างงานในถิ่นฐานทำให้คนรุ่นใหม่ที่มีทักษะด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และการบริหารจัดการ ไม่จำเป็นต้องอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ แต่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงในพื้นที่บ้านเกิดผ่านอุตสาหกรรมหมอลำ ทั้งนี้ ประเด็นที่ท้าทายทางสังคมประการหนึ่ง คือ การทำให้ “การประกอบการทางวัฒนธรรม” นี้มีความยั่งยืน (sustainability) ภายใต้กฎระเบียบของรัฐและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การที่หมอลำสามารถยืนหยัดและเติบโตได้โดยแทบไม่ต้องพึ่งพางบประมาณสนับสนุนจากรัฐในช่วงเริ่มต้น สะท้อนถึงความแข็งแกร่งจากฐานรากหากมีการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดทำข้อมูลสถิติมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยในพื้นที่จัดแสดง หรือการสนับสนุนการแปลบทกลอนลำเป็นภาษาต่างประเทศเพื่อการส่งออกทางวัฒนธรรม หมอลำจะกลายเป็นอุตสาหกรรม “soft power” ที่โดดเด่นที่สุดของประเทศไทยในเวทีสากล เช่นเดียวกับที่ Bhabha (1994) กล่าวถึงการสร้างพื้นที่ที่สามที่สามารถต่อรองและประกาศตัวตนในระดับโลกได้

ข้อค้นพบใหม่

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของศิลปินหมอลำในศตวรรษที่ 21 คือ การประกาศชัยชนะของวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมสมัย หมอลำไม่ใช่เพียงมรดกสพที่รอวันตาย แต่คือสถาปัตยกรรมทางสังคมที่ทรงพลัง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงรากเหง้าดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างไร้รอยต่อ โดยมีข้อค้นพบสำคัญ คือ การเปลี่ยนจากการแสดงเพื่อความบันเทิง ไปสู่การสร้างนิเวศวัฒนธรรมที่มนุษย์ทุกกลุ่มมีพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งมีข้อค้นพบสำคัญชี้ให้เห็นว่า ศิลปินหมอลำยุคใหม่ได้สร้าง “พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน” (transnational social space) และ “พื้นที่เศรษฐกิจอารมณ์” (affective economic

space) ซึ่งทำลายกำแพงระหว่างศิลปินและผู้ชม เกิดการรวมตัวกันเป็นประชาคมวัฒนธรรมที่เข้มแข็งในระดับโลกในสารัตถะดังต่อไปนี้

1. ข้อค้นพบใหม่ การอุบัติขึ้นของพื้นที่ที่สี่ (the fourth space)

ในทางทฤษฎีเรามักพูดถึงพื้นที่ที่หนึ่ง (บ้าน) ที่สอง (ที่ทำงาน) และที่สาม (พื้นที่สังคมนานาชาติ) แต่ข้อค้นพบใหม่ในงานวิชาการนี้ คือ การอุบัติขึ้นของพื้นที่ที่สี่ หรือ “พื้นที่ลูกผสมระหว่างกายภาพและดิจิทัล” (phygital space) ศิลปินหมอลำยุคนี้ไม่ได้แสดงเพื่อผู้ชมหน้าเวทีเท่านั้น แต่กระบวนการแสดงถูกออกแบบมาเพื่อการไหลเวียนในโครงข่าย (network flows) ตามแนวคิดของ Castells (2010) พื้นที่ทางสังคมบนเวทียูกขยายขอบเขตออกไปผ่าน live streaming ทำให้ลานหมอลำกลายเป็นพื้นที่สาธารณะระดับโลกที่คนอีสานในยุโรป อเมริกา และเอเชีย สามารถเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ได้พร้อมกันในเวลาจริง (real-time interaction)

2. ข้อค้นพบใหม่: การประกอบการณ์เชิงอารมณ์และพื้นที่ความผูกพัน (affective space)

จากการศึกษาระบบ “กลุ่มปิด” และ “บ้านฮัก” พบว่า พื้นที่ทางสังคมของหมอลำในปัจจุบันถูกสร้างขึ้นด้วยแรงงานเชิงอารมณ์ (affective labor) ตามทฤษฎีของ Hardt & Negri (2004) พื้นที่ความผูกพัน ศิลปินหมอลำไม่ได้ขายเพียงเสียงร้อง แต่ขาย “วิถีชีวิต” และ “ตัวตน” (authenticity) ผ่านการทำ VLOG หรือการไลฟ์สดชีวิตหลังเวที กล่าวคือด้านประชาคมทางอารมณ์ ข้อค้นพบชี้ว่าผู้ชมไม่ได้เป็นเพียง “ผู้บริโภค” แต่กลายเป็น “ผู้ร่วมสร้างพื้นที่” (co-creators) ผ่านการสนับสนุนพวงมาลัยออนไลน์และการปกป้องภาพลักษณ์ศิลปิน สิ่งนี้สร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีลักษณะเป็น “ครอบครัวจำลอง” ซึ่งมีความเหนียวแน่นสูงกว่าความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับแฟนคลับในอดีต

3. ข้อค้นพบใหม่ การรื้อสร้างสถาปัตยกรรมทางสังคม

หมอลำในศตวรรษที่ 21 กลายเป็นพื้นที่ที่อนุญาตให้เกิดการลื่นไหลทางเพศ (gender fluidity) และการแสดงออกของกลุ่มเปราะบางได้มากกว่าพื้นที่ทางสังคมอื่นในไทย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิด “third space” ของ Bhabha (1994) บนเวทีหมอลำ พื้นที่ทางสังคมถูกรื้อสร้างใหม่เพื่อให้ความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) และความหลากหลายของกลุ่มอาชีพได้มีตัวตน และมีอำนาจนำ (hegemony) ในเชิงสุนทรียศาสตร์ หมอลำจึงทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” (safe space) และพื้นที่แห่งการปลดปล่อยศักยภาพของมนุษย์ที่ถูกกดทับจากโครงสร้างสังคมส่วนกลาง

สรุป

จากการวิเคราะห์พลวัตของหมอลำผ่านเลนส์ของพื้นที่ทางสังคม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และอัตลักษณ์ร่วมสมัย เราค้นพบว่า หมอลำมิได้เป็นเพียงมหรสพที่ทำหน้าที่ส่งผ่านความบันเทิงประเภทรื่นเริงบันเทิงใจเท่านั้น แต่แท้จริงแล้ว หมอลำ คือสถาปัตยกรรมทางสังคมที่ยังมีชีวิต (living social architecture) ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งกระจกเงาสท้อนภาพความจริงของสังคม และเป็น

ห้องทดลองทางวัฒนธรรมที่อนุญาตให้คนอีสานได้นิยามความหมายของตนเองใหม่ในทุกยุคสมัย ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่พยายามหลอมรวมวัฒนธรรมทั่วโลกให้กลายเป็นเนื้อเดียว หมอลำได้แสดงให้เห็นถึงพลังของ “การปะทะประสาน” อย่างชาญฉลาด เราได้เห็นการเปลี่ยนผ่านของพื้นที่จากลานวัดสู่โลกเสมือน (virtual arena) ซึ่งซ้อนทับเรื่อง “พื้นที่ที่สี่” (phygital space) ซึ่งให้เห็นว่าศิลปินหมอลำในศตวรรษที่ 21 กำลังสร้างอาณาจักรทางอารมณ์ที่ไม่ยึดติดกับพรมแดนทางกายภาพอีกต่อไป การส่งผ่าน “ความรัก” และ “การสนับสนุน” ผ่านตัวเลขในบัญชีธนาคารหรือพวงมาลัยออนไลน์ ไม่ใช่เพียงธุรกรรมทางเศรษฐกิจ แต่คือการยืนยันถึงความมีอยู่ของประชาคมวัฒนธรรมอีสานที่กระจายตัวอยู่ทุกมุมโลก

ในมิติของการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม หมอลำได้พิสูจน์ให้เห็นว่า “ทุนวัฒนธรรม” (cultural capital) คือทุนทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น หากเราวิธีวิธีการสกัดเอาคุณค่าดั้งเดิมมาเจียระไนด้วยเครื่องมือของเศรษฐกิจร่วมสมัย การที่หมอลำสามารถก้าวเข้าสู่พื้นที่ของ “soft power” ได้นั้นมิใช่เพราะความสงสารหรือความแปลกถิ่น (exoticism) แต่เป็นเพราะสุนทรียศาสตร์ที่เต็มไปด้วยพลัง (vitality) และความจริงใจ (authenticity) ที่สื่อสารกับมนุษย์ในระดับสากลได้

ท้ายที่สุดนี้ บทความชิ้นนี้มุ่งหวังให้เรากลับมาตั้งคำถามว่า ในโลกที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และโลกเสมือนกำลังเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน “มนุษย์นิยมในเสียงแคน” และ “จิตวิญญาณในกลอนลำ” จะยังคงเป็นที่พึ่งทางใจและพื้นที่แห่งความหวังให้แก่ผู้คนได้ต่อไปอย่างไร? คำตอบอาจซ่อนอยู่ในรอยยิ้มของหางเครื่องหลังเวที ในหยาดเหงื่อของหมอลำได้แสงไฟ และในความรักที่ไม่มีเงื่อนไขของแฟนคลับ หมอลำจึงไม่ใช่เรื่องของ “อดีตที่เราต้องอนุรักษ์” แต่คือ “อนาคตที่เราต้องร่วมกันสร้างสรรค์” เพื่อให้พื้นที่ทางสังคมแห่งนี้ยังคงเป็นที่ที่ความเชื่อ ความหวัง และความฝันของ “คนตัวเล็กตัวน้อย” สามารถเปล่งประกายได้อย่างสง่างามสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนาใจ หมิ่นไธสง, ธิติรัตน์ สาระพล และนภัสภรณ์ ภาภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2569).
 อัตลักษณ์และเงื่อนไขความสำเร็จของ “หมอลำกลอน” สู่การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม.
วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา, 5(1), 72-82.
- ดิฐพงษ์ อุเทศดำรง. (2568). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ
 วิถีใหม่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน.
วารสารศรีวันาลัยวิจัย, 15(1), 205-218.
- ฐพัชร์ โคตะ. (2569). หมอลำผ่านกาลเวลา: การเปลี่ยนผ่านเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์จากลานบ้าน
 สู่ออนไลน์. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์*, 2(2), 1-14.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550). *การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี*. มติชน.
<https://www.matichonbook.com>

- รินดา ประกอบบุญ. (2567). หมอลำกับการสร้างพื้นที่การยอมทางสังคมในวาทกรรม“ศิลปิน
พื้นบ้าน”. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย*, 4(3), 194-205.
- ศิริพร ปัญญาโรจน์. (2557). หมอลำกับสังคมไทย: การเปลี่ยนแปลงและการสืบทอด. *วารสารศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 14(2), 45-68.
- อานนท์ บัวภา, พันธกานต์ ทานนท์, และศิวินารถ หงส์ประยูร. (2565). “หมอลำออนไลน์” กลวิธีการ
สื่อสารของสื่อพื้นบ้านในสถานการณ์โควิด-19 กรณีศึกษา: ชานเล้าบ้านเทิงศิลป์. *วารสารการ
สื่อสารและการจัดการ นิด้า*, 8(2), 34-53.
- อาทิตยา เบ็ญจะปัก และอัญชลี พิเชษฐพันธ์. (2568). การปรับตัวของวงหมอลำในยุคการ
เปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล. *Journal of Management Science Sakon Nakhon
Rajabhat University*, 5(3), 936-948.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of
theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood
Press.
- Castells, M. (2005). *The network society: From knowledge to policy*. In M. Castells &
G. Cardoso (Eds.), *The network society: From knowledge to policy* (pp. 3–21).
Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.
- Derber, W. (2013). *The politics of Molam: Cultural identity and popular music in
Northeastern Thailand*. University of Hawaii Press.
- Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Multitude: War and democracy in the age of empire*.
Penguin Press.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robison, A. J. (2009). *Confronting
the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*.
MIT Press.
- Lefebvre, H. (1992). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.
- Small, C. (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. Wesleyan
University Press.
- UNESCO. (n.d.). *Safeguarding intangible cultural heritage*.
[https://www.unesco.org/en/fieldoffice/bangkok/clt/intangible-cultural-
heritage?utm_source=chatgpt.com](https://www.unesco.org/en/fieldoffice/bangkok/clt/intangible-cultural-heritage?utm_source=chatgpt.com)
- UNESCO. (n.d.). *Intangible Cultural Heritage*.
https://ich.unesco.org/en/home?utm_source=chatgpt.com

การใช้พื้นที่ทางศาสนาเป็นเวทีทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนเมือง
The Utilization of Religious Spaces as Political Arenas by
Interest Groups in Urban Communities

วันทนา สำคัญยิ่ง

นรยา มุละชีวะ

วิชชุธรร แสนวงษ์*

Wanthana Samkhanying

Noraya Mulachiwa

Vitchuthorn Saenwong

e-mail: vitchuthon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งสะท้อนกระบวนการที่กลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนเมืองใช้ “พื้นที่ทางศาสนา” เป็นฐานสำคัญในการหาเสียงและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้มีอำนาจและชุมชน โดยเฉพาะในระดับการเมืองท้องถิ่น พื้นที่ที่กล่าวถึง ได้แก่ วัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถานใกล้ชุมชนเมือง ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังถูกแปรสภาพเป็นเวทีทางการเมืองที่ซ่อนเร้น กลุ่มผลประโยชน์ใช้โครงสร้างและความน่าเชื่อถือของผู้นำศาสนา ความสัมพันธ์ทางเครือข่ายทางสังคม และสัญลักษณ์ทางศาสนา เพื่อสร้างอิทธิพล ส่งเสริมภาพลักษณ์ หาเสียง และแลกเปลี่ยนบริการหรือทรัพยากรกับผู้สนับสนุน การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึง 3 มิติสำคัญ คือ (1) การจัดพื้นที่ศาสนาให้เป็นสนามทางการเมืองผ่านกิจกรรมสาธารณะหรือพิธีกรรมที่เชิญนักการเมืองเข้าร่วม (2) การเชื่อมโยงผลประโยชน์ทางวัตถุหรือทางสังคมกับการสนับสนุนทางการเมืองในหมู่ผู้มีบทบาททางศาสนา และ (3) ทิศทางของการเมืองท้องถิ่นที่ถูกกำหนดโดยการใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาสร้างฐานเสียง และเสริมอำนาจให้กับพรรคการเมืองหรือผู้สมัครที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำศาสนา ผลการศึกษาแสดงว่า เมื่อพื้นที่ทางศาสนากลายเป็นเวทีทางการเมืองแล้ว วงการศาสนาและการเมืองท้องถิ่นมีการประสานเชิงเครื่องมือ ทำให้เกิดการคานอำนาจและขยายอิทธิพลใหม่ในชุมชนเมือง ซึ่งมีผลต่อโครงสร้างอำนาจระดับฐานรากและรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง บทความนี้วิเคราะห์ต่อว่า เพื่อความยั่งยืนของประชาธิปไตยท้องถิ่น จะต้องมีการตรวจสอบความโปร่งใสของการใช้ศาสนสถานในเชิงการเมือง และพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ลดการผูกติดกับเครือข่ายศาสนา-อำนาจ ผลสำคัญคือการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์ระหว่างศาสนา ผลประโยชน์ และการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของการเปลี่ยนรูปแบบทางการเมืองในโลกเมืองยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: พื้นที่ทางศาสนา, เวทีทางการเมือง, กลุ่มผลประโยชน์, การเมืองท้องถิ่น, ชุมชนเมือง

Abstract

This article investigates how interest groups exploit religious spaces in urban communities as strategic platforms for electoral mobilization, vote-seeking and reciprocal benefit exchanges, and how these dynamics shape local political trajectories. Religious spaces such as temples, churches, mosques and other faith-based gathering places are no longer solely venues of worship, but function as political arenas where actors leverage the social capital of religious leaders, network ties and sacred symbolism to bolster candidacies, secure resources, and mobilize constituencies. The analysis foregrounds three main dimensions: (1) the orchestration of religious venues into electoral stages through public events or ritualized participation of political actors; (2) the linking of benefits material or social with political support engineered via religious intermediaries; and (3) the direction of local politics anchored in religious symbolism and built-in community ties, which reinforce power structures and party networks at the grassroots. Findings indicate that once religious venues become politicised, the nexus of religion and local politics coalesces into a new power ecology within urban communities, altering participatory patterns and governance structures. The article further argues that for more sustainable local democracy, mechanisms must be instituted to regulate the politicisation of religious sites and to enhance civic participation independent of religious-power linkages. The key contribution is to reveal the strategic interplay among religion, vested interests and sub-national politics an underexplored facet of contemporary urban political change.

Keywords: religious spaces; political arenas; interest groups; local politics; urban communities

บทนำ

ในสังคมไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ระหว่าง “ศาสนา” และ “การเมือง” เป็นปรากฏการณ์ที่ฝังรากลึกในโครงสร้างทางสังคมมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่อดีตที่สถาบันศาสนาเป็นทั้งเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครอง ไปจนถึงยุคปัจจุบันที่ศาสนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองเชิงอำนาจในระดับพื้นที่ (Casanova, 1994) เมื่อศาสนสถาน เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด หรือศูนย์ชุมชนศาสนา ถูกใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง พื้นที่เหล่านี้จึงมิได้มีบทบาทจำกัดอยู่แค่การประกอบศาสนกิจ แต่กลับกลายเป็น “เวทีทางการเมือง” ที่สะท้อนกลไก

ของการแสวงหาอำนาจ การสร้างฐานเสียง และการต่อรองผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่น (Asad, 1993; McCargo, 2017) ในอดีต แนวคิดการทำให้ศาสนาแยกออกจากการเมือง (secularization) เคยถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชาติ (Taylor, 2007) ทว่าในศตวรรษที่ 21 แนวคิดนี้กลับถูกท้าทายมากขึ้น เมื่อศาสนาไม่ได้หายไปจากพื้นที่สาธารณะ หากแต่กลับมาด้วยรูปแบบใหม่ที่ “สาธารณะกว่าที่เคย” (Casanova, 1994) ไม่ว่าจะผ่านบทบาทของผู้นำศาสนาในพื้นที่สาธารณะ การใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาในวาทกรรมทางการเมือง หรือการแทรกซึมของเครือข่ายศาสนาในกระบวนการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น มีบริบทดังนี้

1. พื้นที่ศาสนาในฐานะทุนทางการเมือง

ในสังคมไทย พื้นที่ทางศาสนามีความสำคัญในฐานะ “ทุนทางสังคม” (social capital) ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันในชุมชน (Putnam, 2000) ความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อผู้นำศาสนาและศาสนสถานถูกแปลงเป็นทุนทางสัญลักษณ์ (symbolic capital) ซึ่งกลุ่มการเมืองสามารถใช้เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสายตาประชาชน (Bourdieu, 1991) การมอบปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมศาสนา การเข้าร่วมงานบุญ งานกฐิน หรืองานเทศน์มหาชาติ กลายเป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองอย่างแนบเนียน นักวิชาการอย่าง McCargo (2017) ชี้ให้เห็นว่าการเมืองไทยในยุค “ชาวเมืองกึ่งชนบท” (urbanized villagers) ได้ผสานเครือข่ายทางศาสนาเข้ากับการระดมทุนและการหาเสียง จนเกิดความซับซ้อนระหว่างระบบอุปถัมภ์ (patron-client system) กับศรัทธาในศาสนา เมื่อกลุ่มการเมืองใช้วัดหรือศาสนสถานเป็นพื้นที่รวมคนเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะ ก็เท่ากับสร้างฐานทางการเมืองผ่านเครือข่ายศรัทธาโดยไม่ต้องผ่านช่องทางราชการหรือพรรคการเมืองโดยตรง

2. การเมืองแห่งผลประโยชน์และศาสนาในชุมชนเมือง

ในชุมชนเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองมีลักษณะแตกต่างจากชนบท กล่าวคือ พื้นที่ทางศาสนากลายเป็น “สมรภูมิของการต่อรองผลประโยชน์” ระหว่างกลุ่มทุนท้องถิ่น นักการเมือง และผู้นำศาสนา (Larsson, 2015) ศาสนสถานบางแห่งได้รับการสนับสนุนจากผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปของงบประมาณการบูรณะ หรือการจัดงานบุญประจำปี เพื่อแลกกับการสนับสนุนทางการเมืองและเสียงของชุมชน การศึกษาของ International IDEA (2022) ระบุว่า รูปแบบของ “การซื้อเสียงเชิงสัญลักษณ์” ผ่านกิจกรรมทางศาสนาเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้บ่อยในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ clientelism หรือการเมืองแบบอุปถัมภ์ เมื่อพื้นที่ทางศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ผลที่ตามมาคือความพัวพันของขอบเขตระหว่าง “ศาสนา” และ “รัฐ” รวมถึงการลดทอนความเป็นกลางทางศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของศาสนสถานและผู้นำศาสนาในระยะยาว (Pew Research Center, 2019) ในอีกด้านหนึ่ง สภาพเช่นนี้สะท้อนปัญหาหาเชิงโครงสร้างของประชาธิปไตยไทยที่ยังพึ่งพาความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองเชิงระบบ (Kitschelt & Wilkinson, 2007)

3. ความสำคัญของการศึกษาประเด็นนี้

ประเด็นการใช้พื้นที่ศาสนาเป็นเวทีทางการเมืองมีความสำคัญในสามมิติหลัก ได้แก่

1) มิติทางการเมือง การใช้ศาสนาเพื่อสร้างความชอบธรรมและอิทธิพลทางการเมือง อาจทำให้การเลือกตั้งขาดความเสมอภาค และบิดเบือนกลไกการแข่งขันทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

2) มิติทางสังคม การผนวกศาสนาเข้ากับผลประโยชน์ทางการเมืองอาจกระทบต่อความศรัทธาของประชาชนและความไว้วางใจต่อสถาบันศาสนาในระยะยาว

3) มิติทางจริยธรรมและกฎหมาย กฎหมายเลือกตั้งและแนวปฏิบัติขององค์กรศาสนายังไม่มีกรอบชัดเจนในการควบคุมการใช้พื้นที่ศาสนาเพื่อกิจกรรมหาเสียงหรือสร้างอิทธิพลทางการเมือง (Larsson, 2015)

4. ช่องว่างทางการเมืองในอนาคต

การคาดการณ์เชิงรัฐศาสตร์ชี้ว่า ช่องว่างทางการเมืองในอนาคตอันใกล้จะเกิดขึ้นในสามประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) ช่องว่างเชิงกฎระเบียบ: การไม่มีข้อบังคับที่ชัดเจนว่าศาสนสถานสามารถถูกใช้เพื่อการเมืองได้ในระดับใด ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ใช้ช่องทางนี้อย่างกว้างขวาง

2) ช่องว่างเชิงเทคโนโลยี: สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลกำลังขยายขอบเขตของ “พื้นที่ศาสนาเสมือน” ที่เปิดโอกาสให้การเมืองแทรกซึมได้โดยไม่ผ่านการควบคุม (Pew Research Center, 2025)

3) ช่องว่างเชิงพลเมือง: การขาดการศึกษาพลเมืองที่เน้นความรู้เท่าทันทางศาสนาและการเมือง ทำให้คนรุ่นใหม่ยังไม่สามารถแยกแยะระหว่างศรัทธาและอำนาจได้อย่างชัดเจน

การศึกษานี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจพลวัตดังกล่าวอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและอำนาจการเมืองกำลังกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ภูมิรัฐศาสตร์ของชุมชนเมือง” (urban political geography) ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุป พื้นที่ทางศาสนาในชุมชนเมืองมิใช่เพียงสัญลักษณ์ของความศรัทธา หากแต่เป็น “ทุนเชิงอำนาจ” ที่กลุ่มผลประโยชน์สามารถใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมือง ในขณะที่ประชาชนจำนวนไม่น้อยยังมองว่าศาสนาเป็นเครื่องรับรองคุณธรรมของผู้สมัคร จึงเกิดการสับสนระหว่าง “คุณธรรมทางศาสนา” กับ “คุณธรรมทางการเมือง” อย่างไม่รู้ตัว การสร้างระบบกำกับดูแลเชิงจริยธรรม และการพัฒนาความรู้เท่าทันทางศาสนาและการเมืองในระดับพลเมือง จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่ยั่งยืนในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองถือเป็นประเด็นคลาสสิกในรัฐศาสตร์ และสังคมวิทยาการเมือง งานของ Casanova (1994) เสนอแนวคิด “ศาสนาในพื้นที่สาธารณะ”

(public religions in the modern world) ซึ่งอธิบายว่า แม้กระบวนการทำให้เป็นวิถีคฤหัสถ์จะทำให้ศาสนาแยกจากรัฐในเชิงโครงสร้าง แต่ในเชิงวัฒนธรรม ศาสนากลับปรากฏตัวอีกครั้งในเวทีสาธารณะในฐานะพลังทางสังคม ศาสนาไม่เพียงเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมของอำนาจ แต่ยังเป็นกลไกการระดมและการต่อรองทางการเมืองที่สำคัญ โดยเฉพาะในรัฐกำลังพัฒนาและสังคมที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมศาสนา

Asad (1993) วิพากษ์แนวคิดแบบตะวันตกที่มองศาสนาแยกจากรัฐ โดยเสนอว่า “ศาสนา” เป็นโครงสร้างที่ถูกนิยามทางวาทกรรมและวินัยของอำนาจ รัฐสมัยใหม่จึงใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือควบคุมและให้ความหมายกับความชอบธรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ในบริบทเดียวกัน Bourdieu (1991) เสนอแนวคิด “ทุนทางสัญลักษณ์” (symbolic capital) ว่าผู้นำศาสนาและสถาบันศาสนาเป็นผู้ผลิตความหมายที่สามารถสร้างอิทธิพลต่อโครงสร้างอำนาจ ทำให้กลุ่มการเมืองที่เข้าถึงทุนทางศาสนามีศักยภาพในการครอบครองความไว้วางใจและความชอบธรรมในระดับชุมชน ในบริบทไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Larsson (2015) ศึกษาการเมืองของนักบวช (monkish politics) และพบว่า การจำกัดบทบาทของนักบวชในสนามเลือกตั้งไม่สามารถทำให้ศาสนาออกจากการเมืองได้ ตรงกันข้าม ผู้นำศาสนาและศาสนสถานกลับกลายเป็นช่องทางอิทธิพลทางอ้อมเป็นพื้นที่ที่กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองใช้แสวงหาการสนับสนุนในรูปแบบของความศรัทธา ซึ่งไม่ถูกกำกับด้วยกฎหมายการเลือกตั้งโดยตรง ปรากฏการณ์นี้สะท้อนชัดในงานของ McCargo (2017) ที่อธิบายถึง “ชาวเมืองกึ่งชนบท” (urbanized villagers) ของไทย ซึ่งผสมผสานชีวิตเมืองเข้ากับเครือข่ายชุมชนและวัด ส่งผลให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของทั้งศรัทธาและอำนาจทางการเมือง

Kitschelt และ Wilkinson (2007) นำเสนอแนวคิดเรื่อง clientelism หรือระบบอุปถัมภ์-ลูกค้ำ ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนผลตอบแทน เมื่อเชื่อมโยงกับพื้นที่ศาสนา ระบบอุปถัมภ์จึงไม่จำกัดเฉพาะผลประโยชน์ทางวัตถุ แต่ยังครอบคลุม “ทุนศรัทธา” และ “ทุนสัญลักษณ์” ที่ใช้สร้างภาพลักษณ์และความไว้วางใจในช่วงหาเสียง แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากรายงานของ International IDEA (2022) ซึ่งระบุว่า การซื้อเสียงและการสนับสนุนทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนามักแฝงตัวอยู่ในกิจกรรมศาสนา เช่น การบูรณะวัด งานบุญ หรือพิธีกรรมสาธารณะ

ในระดับโลก Pew Research Center (2019) ชี้ว่าข้อจำกัดของรัฐต่อศาสนาและความขัดแย้งทางสังคมด้านศาสนาเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตลอดทศวรรษ แสดงให้เห็นว่าศาสนายังคงเป็นปัจจัยสำคัญในเวทีการเมือง โดยเฉพาะในรัฐที่ประชาธิปไตยยังไม่มั่นคง รายงานฉบับล่าสุด (Pew Research Center, 2025) ยังชี้ถึงแนวโน้มใหม่ คือ “การเมืองของอัตลักษณ์ทางศาสนา” ซึ่งใช้พื้นที่ศาสนา สัญลักษณ์ และพิธีกรรมเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสร้างฐานเสียงและการแบ่งขั้วในสังคม จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า พื้นที่ทางศาสนาในชุมชนเมืองไม่เพียงมีบทบาทในมิติศรัทธา แต่ยังทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมและสัญลักษณ์ที่กลุ่มผลประโยชน์ใช้

เชื่อมโยงกับประชาชน การใช้ศาสนสถานเพื่อสร้างความชอบธรรม การหาเสียงแฝงในงานบุญ และการอ้างผู้นำศาสนาในวาทกรรมทางการเมือง ล้วนเป็นกระบวนการทางอำนาจที่ซ่อนอยู่ในกรอบของศรัทธา ปราบกฎการณนี้เปิดคำถามสำคัญต่อประชาธิปไตยท้องถิ่น คือ จะรักษาความเป็นกลางทางศาสนาและธรรมาภิบาลทางการเมืองไว้ได้อย่างไร ภายใต้โครงสร้างที่ศรัทธาและอำนาจเริ่มทับซ้อนกันมากขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เมื่อมองย้อนกลับไปตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ถึงปัจจุบัน เส้นทางการ “ศาสนา” และ “การเมือง” ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างที่นักคิดสมัยใหม่เคยคาดหวัง ตรงกันข้าม ศาสนากลับปรากฏตัวอีกครั้งในรูปแบบของอำนาจที่แยบยลและยืดหยุ่นกว่าเดิม (Casanova, 1994; Asad, 1993) อำนาจที่ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องแบบหรือสัญลักษณ์ของรัฐ หากแต่แฝงตัวอยู่ในบทสวด เสียงระฆัง งานบุญ และคำเทศน์ที่ก้องอยู่กลางเมือง วรรณกรรมจำนวนมากสะท้อนให้เห็นภาพของ “ศาสนสถาน” ที่กลายเป็นเวทีสาธารณะเชิงการเมือง พื้นที่ซึ่งความศรัทธาทุนสังคม และการต่อรองผลประโยชน์สานเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น (Bourdieu, 1991; McCargo, 2017) การมอบทุนบูรณะวัดอาจไม่ใช่เพียงการสร้างบุญ แต่คือการลงทุนทางอำนาจ การปรากฏตัวในพิธีกรรมสาธารณะอาจไม่ใช่แค่การแสดงศรัทธา แต่คือการแสดงตนในสนามเลือกตั้ง ขณะที่ผู้นำศาสนาเองก็ต้องเผชิญกับแรงดึงดูดระหว่าง “ศรัทธาที่บริสุทธิ์” กับ “ความสัมพันธ์ที่แฝงด้วยการเมือง” (Larsson, 2015) การทบทวนยังเผยให้เห็นว่าระบบ clientelism (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ได้รับการปรับใช้ในบริบทใหม่ ไม่ใช่แค่การแลกเงินกับเสียง แต่คือการแลก “ความศรัทธา” กับ “ความไว้วางใจทางการเมือง” ผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางศาสนา รายงานของ International IDEA (2022) ยืนยันว่าการซื้อเสียงรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในงานบุญ งานกฐิน และกิจกรรมศาสนา ซึ่งเป็นการเมืองที่ “นุ่มนวลแต่ทรงพลัง” ในระดับรากหญ้า แนวโน้มจาก Pew Research Center (2019; 2025) สะท้อนภาพใหญ่ระดับโลก ศาสนาไม่ได้หายไปจากการเมือง แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือกำหนดอัตลักษณ์ สร้างการแบ่งขั้ว และนิยามความชอบธรรมของอำนาจในยุคที่ข้อมูลข่าวสารเคลื่อนไหวรวดเร็วและศรัทธากลายเป็น “ทุนทางการเมือง” ที่ไม่ต้องเสียภาษี ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่า การศึกษาการใช้พื้นที่ทางศาสนาเป็นเวทีทางการเมืองมิใช่เพียงการเปิดเผยความซับซ้อนของการหาเสียงในชุมชนเมือง แต่คือการเปิดหน้าต่างให้มองเห็น “ภูมิรัฐศาสตร์ของศรัทธา” (geo-politics of faith) ที่แทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน วัดไม่ใช่แค่ศูนย์กลางจิตวิญญาณ แต่คือเวทีที่เจียบสงบซึ่งแฝงความเคลื่อนไหวทางอำนาจ เมืองไม่ใช่แค่พื้นที่แห่งการพัฒนา แต่คือสนามต่อรองระหว่างศรัทธาและผลประโยชน์ทางการเมือง ดังนั้น การเข้าใจบทบาทของศาสนาในทางการเมือง จึงไม่ใช่การศึกษาศาสนาในฐานะความเชื่อ หากแต่เป็นการมองศาสนาในฐานะ “ภาษาแห่งอำนาจ” ที่กลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนเมืองใช้สื่อสาร สร้างความชอบธรรม และควบคุมความหมายของการอยู่ร่วมกันในระบอบประชาธิปไตยที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

การสร้างพื้นที่ทางการเมือง

1. บริบทแห่งการสร้างพื้นที่ทางการเมือง

บริบทแห่งการสร้างพื้นที่ทางการเมืองร่วมกันระหว่างนักการเมืองกับผู้นำศาสนาในสังคมปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงระบบการเมืองท้องถิ่น กลุ่มนักการเมืองและผู้นำศาสนามีบทบาทเชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างสำคัญในการสร้าง “พื้นที่ทางการเมือง” ที่มีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลจากการดำเนินกลยุทธ์เชิงเครือข่ายและการใช้สัญลักษณ์ศาสนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

บริบทที่หนึ่ง ผู้นำศาสนาในระดับชุมชนมักถือครอง “ทุนทางสังคม” (social capital) และ “ทุนทางสัญลักษณ์” (symbolic capital) จากความศรัทธาและเครือข่ายศรัทธาภายในกลุ่มประชาชน (Bourdieu, 1991) นักการเมืองจึงมองเห็นโอกาสที่จะใช้เครือข่ายดังกล่าวในการระดมฐานเสียงและสร้างความชอบธรรมทางการเมือง เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา การจัดงานบุญในศาสนสถาน หรือการมอบทรัพยากรแก่ศาสนสถาน เพื่อแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุนทางการเมืองและการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ “เวทีศรัทธา” ที่ขยายไปสู่การเมืองท้องถิ่น

บริบทที่สอง ในงานศึกษาระดับโลก พบว่า ผู้นำศาสนาท้องถิ่นมักถูกกลุ่มการเมืองชักชวนให้เข้ามามีบทบาทในโครงข่ายทางการเมือง เพราะพวกเขามีอิทธิพลต่อกลุ่มผู้ติดตามและสามารถเป็น “โบรกเกอร์ศรัทธา-การเมือง” ได้ (Arjon, 2023) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Jang (2023) พบว่า ความผูกพันทางศาสนา (religiosity) มีสายสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยที่ผู้นำศาสนาสามารถสร้าง “จุดปรากฏ” (mobilization node) ให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่เข้ามาสนับสนุน

บริบทที่สาม ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตัวอย่างของглоดดังกล่าวได้แก่ งานศึกษาของ Golan-Nadir (2024) ซึ่งเสนอว่า รัฐบาลท้องถิ่นในอิสราเอลใช้ศาสนสถานเป็น “ธง” (flag) ในโครงการนโยบายที่เชื่อมโยงกับผู้นำศาสนาและชุมชนศรัทธา ทำให้พื้นที่ศาสนาเปลี่ยนบทบาทจากพื้นที่ทางศาสนาเป็น “พื้นที่แข่งขันทางการเมือง” (political contestation) ผลคือนักการเมืองผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำศาสนาสามารถควบคุมการจัดกิจกรรมสาธารณะภายในศาสนสถาน สร้างภาพลักษณ์ว่า “อยู่กับศรัทธา” และสร้างแรงดึงดูดต่อผู้เลือกตั้ง

บริบทที่สี่ กลไกสำคัญอีกประการคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นการมอบทรัพยากรแก่ศาสนสถาน เช่น งบประมาณบูรณะ วัดหรือโบสถ์ หรือการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนที่มีศาสนาเป็นแกนกลาง โดยแลกกับการเข้าถึงฐานเสียงของผู้นำศาสนาและเครือข่ายศรัทธาในชุมชน (Koralage, Touseef & Begam, 2022) กลไกนี้ยืนยันว่า พื้นที่ศาสนาเป็น “เวทีอำนาจ” (arena of power) ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังภาพลักษณ์ของ “การบริการชุมชน”

บริบทที่ห้า ผลกระทบของการสร้างพื้นที่ร่วมเช่นนี้มีมิติที่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน ได้แก่ ความเป็นกลางของศาสนาอาจถูกบั่นทอน จากการถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ซึ่งอาจส่งผลต่อความไว้วางใจของประชาชนต่อศาสนสถานและผู้นำศาสนาในระยะยาว (Jang, 2023) และ

ในบริบทท้องถิ่น ระบบอุปถัมภ์อาจถูกเลื่อนจากการแลกทรัพยากรเป็นการแลก “ความศรัทธา-การสนับสนุนทางการเมือง” ซึ่งนำไปสู่การแข่งขันแบบใช้เครือข่ายศรัทธาเป็นฐานเสียง แทนการใช้ประเด็นสาธารณะหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเสมอภาค

ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางการเมืองร่วมกันระหว่างนักการเมืองกับผู้นำศาสนา ไม่เพียงแต่เป็นกลยุทธ์ระดับท้องถิ่น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนรูปแบบของสนามอำนาจในชุมชนเมือง ที่ซึ่ง “ศรัทธา” “เครือข่าย” และ “การเมือง” ผสานเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น การศึกษาที่ลึกซึ้งในประเด็นนี้จะช่วยให้เห็นโครงสร้างและกระบวนการของการเมืองท้องถิ่นในยุคที่ศาสนาไม่ได้อยู่ในขอบเขตเฉพาะกิจของศาสนาอีกต่อไป

2. การสร้างพื้นที่ทางการเมืองของนักการเมืองกับผู้นำศาสนาในบริบทไทย

ในสังคมไทย ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองมีพลวัตที่ลึกซึ้งและซับซ้อนกว่าที่มักเข้าใจกันในระดับผิวเผิน วัดในฐานะ “สถาบันศักดิ์สิทธิ์” มิได้ดำรงอยู่แยกขาดจากสังคมการเมือง หากแต่เป็น “พื้นที่สาธารณะทางการเมือง” ที่กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองใช้เป็นเวทีเชิงสัญลักษณ์ เพื่อสร้างความชอบธรรมและความศรัทธาในสายตาของประชาชน (ชัยวัฒน์ มีสันฐาน, 2566) วัดกลายเป็นสถานที่ที่นักการเมืองเข้ามาปรากฏตัวในฐานะ “ผู้อุปถัมภ์ศาสนา” ผ่านการจัดงานบุญ การถวายปัจจัย การบูรณะศาสนสถาน หรือการเป็นประธานในพิธีทางศาสนา ซึ่งในเชิงโครงสร้างนั้นคือ “การสื่อสารทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์” ที่มุ่งสร้างภาพลักษณ์แห่งคุณธรรม ความดี และศรัทธา

พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ และวินัย ผลเจริญ (2564) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายมีลักษณะเป็น exchange relationship กล่าวคือ นักการเมืองให้การสนับสนุนงบประมาณแก่กิจกรรมของวัด เพื่อแลกกับการเข้าถึงเครือข่ายศรัทธาและฐานเสียงของประชาชนในพื้นที่ โดยพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณกลายเป็น “ผู้ไกลเกลี่ยเชิงสังคม” ที่ช่วยเสริมความชอบธรรมให้กับนักการเมืองในระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเมืองและศาสนาในไทยมิได้ดำเนินไปในเส้นขนาน แต่มีจุดบรรจบผ่านเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม

ในมุมมองของพระอธิการภูมิสิทธิ์ ปิยสีโล และนัชพล คงพันธ์ (2564) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองไม่ควรถูกมองว่าเป็นการละเมิดบทบาททางธรรม หากแต่เป็น “การปรับตัวของศาสนาในบริบทประชาธิปไตย” เพียงแต่จำเป็นต้องแยกขอบเขตระหว่าง “บทบาททางสาธารณะ” กับ “การเข้าร่วมเชิงผลประโยชน์” อย่างชัดเจน พระสงฆ์ที่มีอิทธิพลทางศาสนา มักถูกนักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือสร้างความศรัทธา โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นที่วัดเป็นพื้นที่รวมคนจำนวนมาก การปรากฏตัวของนักการเมืองในพิธีกรรมหรือการร่วมทำบุญจึงเป็นการสร้าง “ทุนศรัทธา” ที่สามารถเปลี่ยนเป็นทุนทางการเมืองได้ในเชิงปฏิบัติ

นอกจากนี้ พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ (2565) ชี้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในยุคหลัง พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นช่วงที่การเมืองไทยเข้าสู่ภาวะ

“เปลี่ยนผ่านอำนาจ” โดยกลุ่มการเมืองหันมาใช้ศาสนาเป็นกลไกเสริมความชอบธรรมและลดแรงต่อต้านจากประชาชน ขณะเดียวกัน วัดและพระสงฆ์จำนวนมากก็ยินดีเปิดพื้นที่ให้กับนักการเมืองที่ช่วยสนับสนุนทรัพยากร เพราะถือว่าเป็น “การตอบแทนต่อสังคม” แต่ในเชิงวิชาการ นี่คือการเปลี่ยน “พื้นที่ศาสนา” ให้เป็น “พื้นที่ทางการเมือง” ซึ่งกระทบต่อหลักความเป็นกลางของศาสนาโดยตรง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ ชัยวัฒน์ มีสัญญา (2566) ที่ระบุว่า การศึกษา “การเมืองของศาสนา” เป็นสิ่งจำเป็นในสังคมไทยยุคใหม่ เพราะทำให้เราเข้าใจกลไกการแทรกซึมของอำนาจในพื้นที่ศรัทธา และช่วยตั้งคำถามต่อ “ความเป็นกลางทางศาสนา” ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์และวาทกรรมของกลุ่มผลประโยชน์ การสร้างพื้นที่ทางการเมืองระหว่างนักการเมืองกับผู้นำศาสนา จึงมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เฉพาะท้องถิ่น แต่เป็น “โครงสร้างซ้อน” ที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ ศาสนา และประชาชนในระบบประชาธิปไตยไทย

การเมืองเรื่องผลประโยชน์: ศาสนาในฐานะกลไกการต่อรองอำนาจ

ประเด็นของการเมืองเรื่องผลประโยชน์: ศาสนาในฐานะกลไกการต่อรองอำนาจ สะท้อนให้เห็นว่า ในระบบประชาธิปไตยไทย การเมืองเรื่องผลประโยชน์เป็นปรากฏการณ์ที่ฝังรากลึกในทุกระดับของอำนาจ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ “เครือข่ายอุปถัมภ์” (patron-client system) ยังคงเป็นกลไกสำคัญของการจัดสรรอำนาจและทรัพยากร (พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2562) การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มนักการเมืองกับผู้นำศาสนา จึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่การสนับสนุนทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ เช่น ความชอบธรรม การรับรองจากผู้นำศาสนา หรือการใช้วัดเป็นพื้นที่เผยแพร่ภาพลักษณ์ทางการเมืองดังนี้

พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ และวินัย ผลเจริญ (2564) พบว่า นักการเมืองในระดับท้องถิ่นมักใช้วัดเป็น “สนามผลประโยชน์ร่วม” ที่ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ตอบแทน นักการเมืองได้รับฐานเสียงและความไว้วางใจจากศรัทธาชน ขณะที่วัดได้รับการอุปถัมภ์ในรูปของงบประมาณ การซ่อมแซมศาสนสถาน หรือการจัดกิจกรรมสาธารณะ ผลประโยชน์จึงไม่ได้เกิดขึ้นในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมถึง “ผลประโยชน์ทางศรัทธา” ซึ่งเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณให้กลายเป็นทุนทางการเมืองที่จับต้องได้

ในทำนองเดียวกัน พระอธิการภูมิสิษฐ์ ปิยสีโล และนัชพล คงพันธ์ (2564) ชี้ว่า นักการเมืองจำนวนไม่น้อยใช้กิจกรรมทางศาสนาเป็นช่องทางสร้าง “ภาพลักษณ์แห่งความดี” เพื่อกลบภาพลักษณ์ทางการเมืองที่อาจมีข้อครหา การอ้างศาสนาและผู้นำสงฆ์จึงเป็นวิธีหนึ่งในการฟื้นฟูความน่าเชื่อถือทางสังคม ขณะเดียวกัน พระสงฆ์บางรูปก็ใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเพื่อเข้าถึงทรัพยากรและงบประมาณของรัฐ ส่งผลให้เกิดระบบ “อุปถัมภ์สองทาง” ที่ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ในลักษณะ mutual dependency

ชัยวัฒน์ มีสำนฐาน (2566) วิเคราะห์ว่าการผสมผสานระหว่างศาสนาและผลประโยชน์ทางการเมืองนั้นมีความซับซ้อนมากขึ้นในยุคปัจจุบัน เนื่องจากสื่อออนไลน์และการสื่อสารแบบเครือข่ายเปิดโอกาสให้นักการเมืองสามารถใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาและวาทกรรมเรื่องคุณธรรมเพื่อสร้างฐานเสียงได้ในวงกว้าง สิ่งนี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เขาเรียกว่า “การเมืองเชิงศีลธรรมจำแลง” (moralized politics) ซึ่งศาสนาไม่ได้เป็นเพียงพลังทางจิตวิญญาณอีกต่อไป แต่กลายเป็นสินทรัพย์ทางการเมืองที่สามารถต่อรองและจัดสรรได้

กล่าวโดยสรุป “การเมืองเรื่องผลประโยชน์” ในบริบทของศาสนาไทยคือปรากฏการณ์ของการแลกเปลี่ยนเชิงอำนาจ ที่ศรัทธาและวัดกลายเป็นพื้นที่ที่ต่อรอง นักการเมืองใช้ศาสนาเพื่อสร้างความชอบธรรม ในขณะที่ผู้นำศาสนาใช้การเมืองเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงของวัด ในระยะยาว หากไม่มีการวางกรอบจริยธรรมสาธารณะ และกลไกตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ดังกล่าว ประชาธิปไตยไทยอาจเผชิญภาวะ “ศาสนาเป็นเครื่องมือของอำนาจ” ซึ่งบั่นทอนความไว้วางใจของสาธารณชนต่อทั้งรัฐและศาสนา

สำหรับประเด็นการเมืองผลประโยชน์กับการเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมสาธารณะทางศาสนา พบว่า การเมืองเรื่องผลประโยชน์มิได้ส่งผลกระทบเฉพาะในเชิงโครงสร้างอำนาจหรือระบบอุปถัมภ์เท่านั้น หากยังแทรกซึมเข้าสู่มิติทางศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมไทย โดยเฉพาะเมื่อศาสนา ซึ่งเป็นแหล่งหล่อหลอมค่านิยมทางสังคม—ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (พระอธิการภูมิสิษฐ์ ปิยสีโล, 2564) การแทรกซึมของผลประโยชน์ทางการเมืองในพื้นที่ศาสนานำไปสู่สิ่งที่นักวิชาการบางท่านเรียกว่า “การเสื่อมของจริยธรรมสาธารณะ” (moral decay in public sphere) ซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่างสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศาสนากับสิ่งที่ถูกต้องตามยุทธศาสตร์ทางการเมืองเริ่มพร่าเลือน ดังนี้

พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ และวินัย ผลเจริญ (2564) อธิบายว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมืองกับพระสงฆ์ในระดับท้องถิ่นส่งผลให้วัดถูกแปลงสถานะจาก “สถาบันทางจิตวิญญาณ” เป็น “องค์กรทางสังคม-การเมือง” โดยไม่รู้ตัว พระสงฆ์ที่ยอมรับการสนับสนุนทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของวัดอาจเผชิญแรงกดดันให้ตอบแทนทางการเมือง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมพรรค หรือการปรากฏตัวในงานที่มีนักการเมืองเป็นผู้จัด ในมุมของชาวบ้าน นี่คือการบั่นทอนความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา และการลดทอน “พลังทางศีลธรรม” ที่เคยเป็นเสาหลักของชุมชน

ชัยวัฒน์ มีสำนฐาน (2566) ชี้ว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองเชิงศีลธรรมจำแลง” ซึ่งนักการเมืองใช้วาทกรรมเรื่องศีลธรรมและคุณธรรมเพื่อสร้างค่านิยม โดยแฝงผลประโยชน์ทางการเมืองไว้เบื้องหลัง กล่าวคือ ศาสนาไม่เพียงถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างภาพลักษณ์ แต่ยังถูกทำให้เป็น “ทุนทางคุณธรรม” ที่สามารถซื้อ ขาย และต่อรองได้ในสนามการเมือง เมื่อคุณค่าทางศาสนาถูกเปลี่ยนเป็นกลไกทางอำนาจ ความหมายของจริยธรรมสาธารณะจึง

ถูกปรับเปลี่ยนจากการยึดมั่นในความดี สู่การยึดถือผลประโยชน์ร่วมที่สามารถอ้างได้ว่า “ทำเพื่อศาสนา”

พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ (2565) ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า เมื่อศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการเมือง โครงสร้างการบริหารศาสนาเองก็ปรับเปลี่ยนตามแรงจูงใจดังกล่าว เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด การจัดสรรงบประมาณ หรือการเลือกผู้แทนองค์กรศาสนา ล้วนกลายเป็นประเด็นที่มีผลต่อการเมืองในระดับพื้นที่ สิ่งนี้ทำให้จริยธรรมสาธารณะซึ่งเคยตั้งอยู่บนฐานของ “ความเป็นกลางทางศาสนา” ถูกทำลายจากภายใน

ดังนั้น “การเมืองผลประโยชน์” ในสังคมไทยจึงไม่เพียงสะท้อนโครงสร้างของอำนาจเชิงอุปถัมภ์ แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมสาธารณะที่ศาสนาเคยปกป้องรักษาไว้ หากไม่มีการสร้างระบบตรวจสอบเชิงจริยธรรม และการส่งเสริมความรู้เท่าทันทางศาสนา การเมืองให้กับประชาชน วัดอาจกลายเป็น “สนามผลประโยชน์” ที่ทำให้ศาสนาและการเมืองไม่เพียงทับซ้อนกัน หากแต่กลืนกินกันอย่างแนบเนียน จนนำไปสู่การสั่นคลอนรากฐานทางศีลธรรมของชาติไทยในระยะยาว

ทิศทางและแนวโน้มการสร้างพื้นที่ทางการเมืองของพื้นที่ทางศาสนาในเมือง

หนึ่งในแนวโน้มสำคัญคือการที่พื้นที่ศาสนาในเมืองกลายเป็น “พื้นที่ผลิตอัตลักษณ์” (identity-making spaces) ที่เชื่อมโยงกับการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติ (Burchardt, 2023) งานของ Burchardt (2023) พบว่า นักปฏิบัติศาสนา (religious actors) ในเขตเมืองได้แสดงบทบาทเป็นผู้ประกอบพื้นที่ (spatial entrepreneurs) โดยใช้ศาสนสถานและกิจกรรมศาสนาเป็นฐานในการสร้างเครือข่ายทางการเมือง รวมถึงการสร้างความชอบธรรมและการยึดครองพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ (Burchardt, 2023) อีกทิศทางหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงของ “พื้นที่ศาสนาในเมือง” จากเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรม มาเป็นเวทีของการต่อรองอำนาจเชิงพื้นที่ (spatial-political contestation) ซึ่งในบทความของ Lefebvre (2020) พบว่า ศาสนาสถานในเขตเมืองต้องเผชิญกับเงื่อนไขเมือง (urban conditions) เช่น ราคาอสังหาริมทรัพย์สูง การแบ่งโซน การแข่งขันพื้นที่ ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ทางศาสนาและนักการเมืองร่วมมือกันจัดการพื้นที่เหล่านี้เพื่อสร้างฐานเสียงหรือแสวงหาผลประโยชน์ทางสังคมและการเมือง (Lefebvre, 2020)

แนวโน้มน่าสังเกตอีกประการคือการเชื่อมโยงของพื้นที่ศาสนาเข้ากับกระบวนการวางแผนเมืองและการกำกับดูแลกิจกรรมสาธารณะ (urban governance) งานของ Martínez-Ariño (2019) ซึ่งสำรวจการบริหารจัดการความหลากหลายทางศาสนาในเมือง พบว่าเมืองสมัยใหม่มีบทบาทในการ “จัดการ” พื้นที่ทางศาสนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยพื้นที่ศาสนาในเมืองอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมหรือเป็นตลาดของอำนาจทางการเมือง (Martínez-Ariño, 2019) ในภาพรวมแล้ว แนวโน้มเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ศาสนาในเมืองจะกลายเป็น สนามแข่งขันทาง

การเมืองเชิงสัญลักษณ์ (symbolic political arena) มากกว่าการเป็นเพียงสถาบันทางศาสนา เช่นเดียวกับที่พื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ถูกทำให้เป็นฐานทางอำนาจ สำหรับผู้มีบทบาททางศาสนาและนักการเมือง นี่คือนวัตกรรมใหม่ในการเข้าถึงและควบคุมประชาชนผ่านสัญลักษณ์ การแจกจ่ายทรัพยากร และการจัดกิจกรรมในพื้นที่ศาสนา ทิศทางเชิงอนาคตที่น่าสังเกตคือ

1) พื้นที่ศาสนาในเมืองจะถูก “ดิจิทัล และไฮบริด” (hybridised) เมื่อกิจกรรมศาสนารวมออนไลน์และออฟไลน์ ทำให้การสร้างฐานทางศรัทธาและเครือข่ายการเมืองขยายเหนือขอบเขตทางภูมิศาสตร์เดิม

2) การเปลี่ยนแปลงในระบบเมือง เช่น การฟื้นฟูเมือง (urban regeneration) และการใช้พื้นที่ศาสนาในโครงการพัฒนาเมือง อาจเปิดช่องให้กลุ่มผลประโยชน์เข้ามาครอบงำพื้นที่ศาสนาในฐานะแหล่งทรัพยากรทางอำนาจ (Furbey, 2005)

3) แนวโน้มของการใช้พื้นที่ศาสนาเป็นเวทีสร้าง “การแบ่งขั้วทางอัตลักษณ์” (identity polarization) เมื่อเมืองหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา กลุ่มผลประโยชน์อาจใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาเพื่อสร้างหรือเสริมฐานเสียง โดยใช้พื้นที่ศาสนาเป็นเวทีของการยืนยันอัตลักษณ์ ซึ่งอาจเพิ่มความตึงเครียดทางสังคม (Mulya, 2023)

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยในอนาคตจำเป็นต้องมุ่งไปที่การวิเคราะห์ว่า เมื่อพื้นที่ศาสนาในเมืองถูกใช้เป็นเวทีทางการเมืองแล้ว ผลกระทบต่อโครงสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นคืออะไร และจะมีมาตรการเชิงนโยบายหรือกลไกกำกับดูแลแบบใดที่สามารถรับมือกับการทับซ้อนของศาสนา-อำนาจ-ผลประโยชน์ได้

บทสรุป

การเมืองกับศาสนาเป็นสองสถาบันที่ดูเหมือนแยกจากกัน หากแต่ในความเป็นจริงกลับสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นในทุกยุคสมัย ในอดีต ศาสนาในสังคมไทยและสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เคยเป็นกลไกหลักในการสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐและผู้นำทางการเมือง วัดและศาสนสถานทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในฐานะสถานที่ประกอบศาสนกิจและพื้นที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคม การอุปถัมภ์ระหว่างกษัตริย์ ขุนนาง และคณะสงฆ์ คือกลไกสำคัญที่ทำให้ศาสนาและการเมืองอยู่ร่วมกันในรูปแบบ “ศีลธรรมอำนาจ” (moral authority) ที่ผสานความศรัทธาเข้ากับอำนาจการปกครอง

เมื่อเข้าสู่ยุคปัจจุบัน ภูมิทัศน์ของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองได้เปลี่ยนไปตามพลวัตของประชาธิปไตยและเศรษฐกิจแบบเมือง การเมืองไทยในระดับท้องถิ่นสะท้อนรูปแบบใหม่ของ “การเมืองแห่งผลประโยชน์” ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างฐานเสียง นักการเมืองเข้าร่วมกิจกรรมศาสนา สนับสนุนงบประมาณวัด หรือใช้ผู้นำศาสนาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยทางสังคมเพื่อสร้างค่านิยมในพื้นที่ ขณะที่วัดเองก็ใช้ความสัมพันธ์นี้เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (พระ

มหาสมพงษ์ ทองยุทธ & วินัย ผลเจริญ, 2564; Bourdieu, 1991) ปราบปรามการนี้ทำให้ “ศาสนาในเมือง” กลายเป็นเวทีต่อรองทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ที่ส่งผลต่อจริยธรรมสาธารณะ

ในอนาคต แนวโน้มการเมืองและศาสนามีความซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อโลกเมืองขยายตัวและเทคโนโลยีดิจิทัลเปิดพื้นที่ใหม่ให้ศาสนาแสดงบทบาทในสื่อออนไลน์ (Burchardt, 2023; Martínez-Ariño, 2019) พื้นที่ศาสนาทั้งทางกายภาพและเสมือนจริงอาจกลายเป็นสนามแข่งขันของอุดมการณ์และผลประโยชน์มากขึ้น หากปราศจากกลไกตรวจสอบทางจริยธรรมและการเสริมสร้างความรู้เท่าทันทางศาสนา-การเมืองแก่ประชาชน ความศรัทธาอาจถูกกลืนไปโดยอำนาจ ในทางกลับกัน หากรัฐและชุมชนสามารถจัดการสมดุลได้อย่างมีเหตุผล พื้นที่ศาสนาอาจกลายเป็นฐานพลังเชิงคุณธรรมในการพัฒนาประชาธิปไตยที่โปร่งใสและมีมนุษยธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ มีสำฐาน. (2566). ‘วิพากษ์ ≠ ลบหลู่’: เหตุผลที่ควรมีวิชาการเมืองศาสนาในห้องเรียน. BeCommon. สืบค้นจาก <https://becommon.co/people/political-religion/>
- พระมหาสมพงษ์ ทองยุทธ และ วินัย ผลเจริญ. (2564). ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับพระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์ ขอนแก่น*, 8(4), 99–110.
- พระอธิการภูมิสิทธิ์ ปิยสีโล และนันทพล คงพันธ์. (2564). พระสงฆ์กับการเมืองไทยในบริบทสังคมปัจจุบัน. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), 33-44.
- Arjon, S. S. (2023). *Religious Sentiments in Local Politics: Religion and ethnicity in decentralization*. Politik, <https://scholarhub.ui.ac.id/cgi/viewcontent.cgi?article=1086&context=politik>
- Asad, T. (1993). *Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam*. Johns Hopkins University Press.
- Burchardt, M. (2023). *Religious belonging and urban space in global perspective*. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/12063312231161185>
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press.
- Casanova, J. (1994). *Public Religions in the Modern World*. University of Chicago Press.
- Golan-Nadir, N. (2024). *Religion and the city: local governments as the flag holders*. <https://doi.org/10.1080/03003930.2024.2365806>
- International IDEA. (2022). *Vote Buying: Electoral Processes Primer 2*. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/vote-buying.pdf>

- Jang, S. J. (2023). *Explaining the relationship between religiosity and political participation. Journal for the Scientific Study of Religion.*
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jssr.12843>
- Kitschelt, H., & Wilkinson, S. (Eds.). (2007). *Patrons, Clients and Policies: Patterns of Democratic Accountability and Political Competition.* Cambridge University Press.
- Koralage, K., Touseef, M., & Begam, A. (2022). The Influence of Religious Beliefs on Political Participation. *Interdisciplinary Studies in Society, Law, and Politics*, 1(2), 4–11.
- Larsson, T. (2015). Monkish politics in Southeast Asia: Religious disenfranchisement in comparative and theoretical perspective. *Modern Asian Studies*, 49(6), 1–29.
- Lefebvre, S. (2020). Space, Religious Diversity, and Negotiation Processes. *Social Inclusion*, 8(3), 251–261.
- Martínez-Ariño, J. (2019). Governing religious diversity in cities: critical perspectives.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09637494.2019.168340>
- McCargo, D. (2017). Thailand’s urbanized villagers and political polarization. *Critical Asian Studies*, 49(3), 365–378.
- Mulya, T. W. (2023). *Who belongs where? Geographies of (inter) religion and urban segregation.*
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264275123002883>
- Pew Research Center. (2019). *A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World.* <https://www.pewresearch.org/religion/2019/07/15/a-closer-look-at-how-religious-restrictions-have-risen-around-the-world/>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* Simon & Schuster.
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age.* Harvard University Press.

มุมมองสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์ไทย: พื้นที่วัฒนธรรมกับการผลิตซ้ำอำนาจและความชอบธรรม
Songkran in Thai Political Perspective: Cultural Space and the Reproduction
of Power and Legitimacy

พระครูเมธีธรรมบัณฑิต (จรัสศักดิ์ จีระปณฺโญ)

วรเชษฐ์ โทอัน

รพีภัทร มั่นจิต

Phrakru Methidhammabandit (Jirasak Jirapunyo)

Worachet Tho-un

Rapheepat Manjit

Corresponding e-mail: jirasak0508s@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาประเพณีสงกรานต์ในฐานะ “พื้นที่วัฒนธรรม” ที่มีได้ดำรงอยู่เพียงในความหมายเชิงประเพณีหรือวิถีชีวิตของสังคมไทยเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์และพื้นที่ทางการเมืองที่สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการผลิตซ้ำอำนาจและการสร้างความชอบธรรมในสังคมไทยอย่างลุ่มลึก การศึกษานี้ใช้กรอบวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ว่าด้วยอำนาจ วัฒนธรรมการเมือง และความชอบธรรม เพื่ออธิบายให้เห็นว่าประเพณีสงกรานต์ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่รัฐ ชนชั้นนำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคทุน ใช้ในการกำหนดความหมาย ควบคุมพื้นที่สาธารณะ และจัดระเบียบพฤติกรรมของประชาชนผ่านพิธีกรรม สัญลักษณ์ และวาทกรรมความเป็นไทย ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า สงกรานต์มิได้เป็นเพียงเทศกาลแห่งความสุขหรือการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการต่อรองความหมายระหว่างรัฐกับประชาชน ระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมกระแสหลัก และระหว่างเสรีภาพของสาธารณชนกับอำนาจในการกำกับควบคุมของรัฐ ในอีกด้านหนึ่ง สงกรานต์ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐในฐานะผู้พิทักษ์วัฒนธรรม ผู้รักษาความสงบ และผู้จัดการความสัมพันธ์ทางสังคม อันนำไปสู่การตอกย้ำความชอบธรรมของอำนาจทางการเมืองภายใต้บริบทสังคมไทยร่วมสมัย บทความจึงเสนอว่าการทำความเข้าใจสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์จะช่วยเปิดเผยให้เห็นพลวัตของอำนาจที่แฝงตัวอยู่ในวัฒนธรรม และทำให้มองเห็นบทบาทของประเพณีในฐานะพื้นที่สำคัญของการผลิตซ้ำระเบียบทางการเมือง ความหมายทางสังคม และความชอบธรรมของประเทศไทยได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: สงกรานต์, รัฐศาสตร์ไทย, พื้นที่วัฒนธรรม, การผลิตซ้ำอำนาจ, ความชอบธรรม, วัฒนธรรมการเมือง

Abstract

This article aims to examine the Songkran festival as a “cultural space” that exists not merely in the sense of tradition or the way of life of Thai society, but also as a symbolic and political space closely intertwined with the reproduction of power and the construction of legitimacy in Thai society. This study employs a political science framework concerning power, political culture, and legitimacy to explain how Songkran functions as a cultural mechanism through which the state, elites, local administrative organizations, as well as the private sector, define meanings, regulate public space, and organize people’s behavior through rituals, symbols, and discourses of Thainess. The analysis reveals that Songkran is not simply a festival of joy or the preservation of cultural heritage; rather, it is also a site of contestation over meaning between the state and the people, between local culture and dominant culture, and between public freedom and the state’s power of regulation and control. At another level, Songkran is also utilized as an important instrument in constructing the image of the state as the protector of culture, the guardian of public order, and the manager of social relations, thereby reinforcing the legitimacy of political power within the context of contemporary Thai society. The article therefore argues that understanding Songkran through the lens of political science helps reveal the dynamics of power embedded in culture and sheds light on the role of tradition as a crucial space for reproducing political order, social meaning, and the legitimacy of the Thai state more profoundly.

Keywords: Songkran, Thai Political Science, Cultural Space, Reproduction of Power, Legitimacy, Political Culture

บทนำว่าด้วยประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์เป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย เพราะมิได้เป็นเพียงเทศกาลแห่งความรื่นเริงในช่วงเดือนเมษายนเท่านั้น หากยังเป็นระบบความหมายที่เชื่อมโยงมิติด้านศาสนา ความเชื่อ จารีตครอบครัว ชุมชน และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น คำว่า “สงกรานต์” มีรากจากภาษาสันสกฤต samkranti หมายถึง การเคลื่อนย้ายหรือการก้าวผ่าน โดยในบริบทไทยหมายถึงช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ อันเป็นจุดเริ่มต้นของปีใหม่ตามคติเดิมของเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยเหตุนี้ สงกรานต์จึงมิใช่เพียง “วันเล่นน้ำ” หากเป็นพิธีกรรมของการเปลี่ยนผ่านจากปีเก่าสู่ปีใหม่ ซึ่งสังคมไทยได้พัฒนาความหมายเชิง

พุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนขึ้นอย่างชัดเจน (UNESCO, 2023; บุญเดือน ศรีวรรณ, 2564) ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สงกรานต์ปรากฏเป็นประเพณีที่สืบทอดในหลายภูมิภาคของไทย ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ แม้ว่ารูปแบบพิธีกรรมจะต่างกันไปตามพื้นฐานชาติพันธุ์ ภาษา และความเชื่อท้องถิ่น แต่แกนกลางที่ยังคงอยู่คือการทำบุญตักบาตร การสงฆ์น้ำพระ การอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ การรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ และกิจกรรมที่สื่อถึงการชำระล้างสิ่งไม่ดีออกจากชีวิตในช่วงเปลี่ยนศักราช ประคอง นิมมานเหมินท์ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “ตำนาน” กับ “พิธีกรรม” ของสงกรานต์ว่า ตัวพิธีมิได้ดำรงอยู่ลอยตัว หากผูกโยงอยู่กับชุดความเชื่อและเรื่องเล่าที่ทำให้ชุมชนเข้าใจความหมายของเวลา บุญกุศล และการเริ่มต้นใหม่ในระดับสังคมและจิตวิญญาณ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2547). แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าสงกรานต์คือสถาบันวัฒนธรรมที่หล่อหลอมโลกทัศน์ของผู้คน มิใช่เพียงกิจกรรมตามฤดูกาลเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากมุมมองมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาของพิธีกรรม สงกรานต์สามารถอธิบายได้ว่าเป็น “พิธีกรรมแห่งการเปลี่ยนผ่าน” ที่ทำหน้าที่สร้างความต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต Victor Turner เสนอว่า พิธีกรรมมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสถานภาพทางสังคมและสร้างภาวะ *communitas* หรือความเป็นชุมชนร่วมกันชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกของสังคมได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์และยืนยันคุณค่าร่วมกันใหม่อีกครั้ง (Turner, 1969). ขณะที่ Catherine Bell ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมไม่ใช่เพียงการกระทำตามแบบแผน แต่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สร้างความหมาย จัดลำดับความสัมพันธ์ และทำให้ระเบียบทางสังคมได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ (Bell, 1992). หากใช้กรอบนี้อ่านสงกรานต์ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมอย่างการรดน้ำดำหัว การเข้าวัดทำบุญ หรือการรวมญาติ ล้วนเป็นกลไกเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้สังคมไทย “ซ่อม” และ “ยืนยัน” คุณค่าของความกตัญญู ความอ่อนน้อม และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในทุกปี นอกจากนี้ การศึกษาว่าด้วย “เทศกาล” ยังช่วยขยายความเข้าใจต่อสงกรานต์ให้ลึกซึ้ง Alessandro Falassi อธิบายว่า เทศกาลเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะพิเศษ เพราะเป็นช่วงเวลาที่ยุติการกระทำกิจวัตรปกติไว้ชั่วคราว แล้วสร้างพื้นที่ให้เกิดการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ความทรงจำร่วม และการยืนยันอัตลักษณ์ของชุมชน (Falassi, 1987). เมื่อเทียบกับบริบทไทย สงกรานต์จึงเป็นทั้งเทศกาลแห่งการเฉลิมฉลองและพื้นที่ทางสังคมที่เปิดให้ผู้คนกลับไปเชื่อมต่อกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมอีกครั้ง กระบวนการนี้ทำให้สงกรานต์มีสถานะเป็นทั้ง “ประเพณี” และ “เวทีสถาการณ์ทางวัฒนธรรม” ที่รองรับการต่อรองความหมายระหว่างศาสนา ท้องถิ่น รัฐ ตลาด และการท่องเที่ยวในเวลาเดียวกัน ในบริบทการศึกษาร่วมสมัย นักวิชาการไทยได้ชี้ให้เห็นว่าสงกรานต์มีพลวัตสูงและมีได้หยุดนิ่งอยู่กับความหมายดั้งเดิมเพียงด้านเดียว ชลธิชา นิไสย์ และประมินทร์ จารุวร ศึกษาเทศกาลสงกรานต์-วันไหลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพบว่า ประเพณีดังกล่าวถูกประกอบสร้างขึ้นจากการผสมผสานพิธีกรรม ความเชื่อพื้นบ้าน การฟื้นฟูจารีต และการจัดการเชิงเทศกาลเพื่อการท่องเที่ยว จนทำให้สงกรานต์เคลื่อนจากพิธีกรรมชุมชนที่มุ่งความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุข ไปสู่เทศกาลเชิงแสดงการในบริบท

เศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว (Nisaisat & Jaruworn, 2023). ข้อค้นพบนี้สะท้อนอย่างชัดเจนว่า สงกรานต์ในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นพื้นที่ซึ่ง “ความดั้งเดิม” และ “ความทันสมัย” ซ้อนทับกันตลอดเวลา

ในทำนองเดียวกัน วาริสรา อนันตโต ศึกษาสงกรานต์ของชุมชนมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร และเสนอว่า สงกรานต์ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ทางสังคม” สำหรับการแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มอญ ผ่านพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย อาหาร ดนตรี และการละเล่นพื้นบ้าน งานศึกษานี้ชี้ว่า ประเพณีไม่ได้มีหน้าที่รักษาอดีตเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นกลไกในการผลิตความภาคภูมิใจ สร้างการรับรู้ร่วม และส่งต่อความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ภายในสังคมไทย (Anantato, 2019). ข้อเสนอของงานชิ้นนี้สำคัญมาก เพราะทำให้เห็นว่า “สงกรานต์” มิใช่ประเพณีแบบเดียวกันทั้งประเทศ หากแต่เป็นกรอบใหญ่ที่แต่ละชุมชนใช้บรรจุประสบการณ์ ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของตนเองลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ด้านนักวิชาการต่างประเทศ Sean Ashley ศึกษาสงกรานต์ในชุมชนปะหล่องที่บ้านปางแดงในภาคเหนือของไทย และพบว่า แม้สงกรานต์จะรับมาจากสังคมพื้นราบแบบไท แต่เมื่อเข้าสู่บริบทของชุมชนชาติพันธุ์ก็ได้ถูกปรับให้มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น จนเกิดการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา พิธีกรรมชุมชน และความเชื่อดั้งเดิมในแบบของตนเอง (Ashley, 2005). งานของ Ashley จึงยืนยันว่าความเข้มแข็งของสงกรานต์อยู่ที่ความสามารถในการ “แปลความ” และ “ปรับตัว” ตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ไม่ใช่การคงรูปแบบเดิมอย่างตายตัว อีกด้านหนึ่ง Ploysri Porananond ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมก่อเจดีย์ทรายในเชียงใหม่ และเสนอว่า การท่องเที่ยว การขยายตัวของเศรษฐกิจตลาด และกระบวนการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า มีผลต่อการแปรเปลี่ยนพิธีกรรมสงกรานต์จากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไปสู่พื้นที่แสดงทางวัฒนธรรมมากขึ้น (Porananond, 2015). ข้อค้นพบนี้ช่วยอธิบายสภาวะร่วมสมัยของสงกรานต์ไทยได้อย่างดีว่า ประเพณีมิได้หายไป แต่กำลังอยู่ในกระบวนการปรับตัวและถูกนิยามใหม่ภายใต้แรงกดดันของเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และนโยบายวัฒนธรรมร่วมสมัย กล่าวโดยสรุป สงกรานต์ควรถูกมองในฐานะสถาบันวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนสูง เป็นทั้งพิธีกรรมแห่งการเปลี่ยนผ่าน เทศกาลแห่งการรวมหมู่ พื้นที่การแสดงอัตลักษณ์ และสนามของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมร่วมสมัย การศึกษาประเพณีสงกรานต์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจสังคมไทย เพราะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ชุมชน เศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการผลิตความหมายใหม่ในโลกสมัยใหม่ได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ บทนำว่าด้วยประเพณีสงกรานต์จึงมิใช่เพียงการปูพื้นความรู้เรื่องเทศกาลไทย หากเป็นการเปิดประตูสู่การวิเคราะห์โครงสร้างทางวัฒนธรรมและพลวัตของสังคมไทยในมิติที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้น (UNESCO, 2023; Bell, 1992; Turner, 1969; Nisaisat & Jaruworn, 2023)

สงกรานต์ในฐานะพื้นที่วัฒนธรรม และพื้นที่การเมือง

การทำความเข้าใจประเพณีสงกรานต์ในสังคมไทยร่วมสมัยจำเป็นต้องก้าวพ้นกรอบการมองว่าเป็นเพียงเทศกาลแห่งความสุขสนุกสนานหรือกิจกรรมทางศาสนาตามฤดูกาลเท่านั้น หากควรมองให้เห็นว่า สงกรานต์เป็น “พื้นที่” ที่ถูกสร้างความหมายทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่ง สงกรานต์มิใช่เพียงเหตุการณ์เชิงเวลา แต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดให้สถาบันต่าง ๆ เช่น รัฐ ชุมชน ท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และประชาชน เข้ามามีส่วนกำหนดความหมาย ใช้อำนาจ และต่อรองสถานะของตนภายในสังคมไทยร่วมสมัย (Lefebvre, 1991; Massey, 1994) Henri Lefebvre เสนอว่า “พื้นที่” มิใช่สิ่งว่างเปล่าหรือฉากหลังทางกายภาพของชีวิตสังคม แต่เป็นสิ่งที่ถูก “ผลิต” ขึ้นจากความสัมพันธ์ทางอำนาจ ความคิด และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พื้นที่จึงมีลักษณะเป็นทั้งพื้นที่เชิงกายภาพ พื้นที่เชิงจินตนาการ และพื้นที่ที่ผู้คนใช้ชีวิตจริง (Lefebvre, 1991). เมื่อใช้กรอบนี้พิจารณาสงกรานต์ จะเห็นได้ว่าเทศกาลไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เป็นกลาง หากพื้นที่เล่นน้ำ วัด ขบวนแห่ ลานพิธี ถนนสายท่องเที่ยว หรือแม้แต่พื้นที่ในสื่อ ล้วนถูกจัดวาง กำกับ และให้ความหมายโดยผู้มีอำนาจบางกลุ่มอยู่เสมอ ดังนั้น “สงกรานต์” จึงเป็นพื้นที่ที่ถูกผลิตซ้ำผ่านพิธีกรรม นโยบาย การประชาสัมพันธ์ และการจัดระเบียบเชิงสัญลักษณ์ของรัฐและสังคมอย่างต่อเนื่อง แนวคิดของ Doreen Massey ช่วยขยายความเข้าใจนี้ให้ลึกซึ้ง โดยชี้ว่าพื้นที่ไม่เคยเป็นกลาง แต่เป็นผลรวมของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซ้อนทับกัน และเต็มไปด้วยพลวัตของอำนาจในระดับต่าง ๆ (Massey, 1994). หากพิจารณาสงกรานต์ตามกรอบนี้ จะพบว่าเทศกาลดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ความสัมพันธ์ระหว่าง “ศูนย์กลาง” กับ “ท้องถิ่น” ระหว่าง “วัฒนธรรมทางการ” กับ “วัฒนธรรมชุมชน” และระหว่าง “ประเพณี” กับ “ตลาด” มาปะทะ ประนีประนอม และต่อรองกันอยู่ตลอดเวลา สงกรานต์ในเชียงใหม่ ย่อมมิได้มีความหมายเหมือนสงกรานต์ในชุมชนมอญบางกระดี่ หรือสงกรานต์-วันไหลในภาคตะวันออก เพราะแต่ละพื้นที่ต่างมีผู้กระทำการทางสังคมที่สร้าง “ภูมิศาสตร์ของความหมาย” ของตนขึ้นมาอย่างเฉพาะเจาะจง (Massey, 1994; Anantato, 2019; Nisaisat & Jaruworn, 2023)

ในมิติทางวัฒนธรรม สงกรานต์ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับการผลิตและถ่ายทอดความหมายเกี่ยวกับความเป็นไทย ความกตัญญู ความสัมพันธ์ระหว่างวัย และความผูกพันระหว่างศาสนากับชีวิตประจำวัน การรดน้ำพระ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการกลับภูมิลำเนา ล้วนเป็นการปฏิบัติที่สร้างและตอกย้ำคุณค่าร่วมของสังคมไทยในทุกปี ประคอง นิมนานเหมินท์ อธิบายว่า ตำนานและพิธีกรรมของสงกรานต์ทำหน้าที่รองรับโครงสร้างความหมายของเทศกาล ทำให้ประเพณีนี้เชื่อมโยงเวลา ศีลธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น (ประคอง นิมนานเหมินท์, 2547). ในทำนองเดียวกัน UNESCO ได้ขึ้นทะเบียน “Songkran in Thailand, traditional Thai New Year festival” เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติในปี 2023 โดยย้ำถึงบทบาทของสงกรานต์ในฐานะประเพณีที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ชุมชน และการส่งต่อมรดกวัฒนธรรมระหว่างรุ่น (UNESCO, 2023) อย่างไรก็ตาม หากมองลึกไปกว่านั้น

สงกรานต์มิได้เป็นเพียงพื้นที่วัฒนธรรม แต่เป็น “พื้นที่การเมือง” ด้วย เพราะทุกการกำหนดความหมายของประเพณีล้วนสัมพันธ์กับการใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์และการจัดระเบียบทางสังคม Pierre Bourdieu ชี้ว่าอำนาจเชิงสัญลักษณ์ทำงานผ่านการทำให้บางความหมาย บางรสนิยม และบางแบบแผน ถูกมองว่าเป็นสิ่งปกติ เหมาะสม และควรยอมรับ (Bourdieu, 1991). เมื่อประยุกต์กับสงกรานต์ จะเห็นได้ว่า การนิยามว่า “สงกรานต์ที่ดีงาม” ควรเป็นอย่างไร ใครควรเล่นน้ำแบบไหน ใช้พื้นที่ใด แต่งกายอย่างไร หรือประเพณีแบบใดจึงถือว่า “ถูกต้องตามวัฒนธรรมไทย” ล้วนเป็นกระบวนการทางอำนาจทั้งสิ้น เพราะเป็นการตัดสินคุณค่าทางวัฒนธรรมผ่านกรอบคิดของผู้มีอำนาจนำทางสังคม งานของ Ploysri Porananond ทำให้เห็นมิติทางการเมืองของสงกรานต์อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการศึกษาขบวน “ดำหัว” ในเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าขบวนพิธีดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการแสดงความเคารพตามจารีต แต่ถูกประดิษฐ์และใช้เพื่อวาระทางการเมืองของกลุ่มอำนาจในท้องถิ่นมาตั้งแต่ปี 1964 ทั้งยังกลายเป็นพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่รัฐและชนชั้นนำใหม่ใช้แสดงอำนาจและสร้างความชอบธรรมในที่สาธารณะ Porananond ชี้ว่าการจัดขบวน การระดมการมีส่วนร่วม และการทำให้พิธีกรรมกลายเป็นงานสาธารณะขนาดใหญ่ สะท้อนถึงการใช้อำนาจของรัฐเหนือชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม (Porananond, 2014). ข้อค้นพบนี้สำคัญมาก เพราะทำให้เห็นว่าสงกรานต์ไม่ใช่เพียงการสืบทอดวัฒนธรรม แต่เป็นเวทีที่รัฐและชนชั้นนำสามารถใช้ประเพณีเป็นเครื่องมือทางการเมืองได้อย่างแนบเนียน

มิติทางการเมืองของสงกรานต์ยังปรากฏผ่านความสัมพันธ์ระหว่างเทศกาล การท่องเที่ยว และทุนด้วย งานของ Porananond อีกชิ้นหนึ่งว่าด้วยเจดีย์ทรายในเชียงใหม่เสนอว่า เมื่อสงกรานต์ถูกผูกเข้ากับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว พื้นที่พิธีกรรมก็แปรเปลี่ยนเป็นพื้นที่แสดงทางวัฒนธรรมเพื่อการบริโภคมากขึ้น กระบวนการดังกล่าวมิได้ทำให้ประเพณีหายไป แต่ทำให้ความหมายดั้งเดิมถูกจัดวางใหม่ภายใต้ตรรกะของตลาดและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Porananond, 2015). ในทำนองเดียวกัน การศึกษาของ Montira Intason, Willem Coetzee และ Craig Lee ชี้ว่าสงกรานต์ในพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างกรุงเทพฯ ต้องเผชิญกับการกำกับควบคุมเรื่องการใช้น้ำ การรณรงค์การประหยัดน้ำ และข้อจำกัดเชิงนโยบาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทศกาลมิได้เป็นเพียงการเฉลิมฉลอง แต่เป็นพื้นที่ที่รัฐและสาธารณะเข้ามาต่อรองเรื่องทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมสาธารณะร่วมกัน (Intason, Coetzee, & Lee, 2021) อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ สงกรานต์ในฐานะพื้นที่การเมืองมิได้มีเพียงการครอบงำจากเบื้องบน แต่ยังเป็นพื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์และการต่อรองจากเบื้องล่างด้วย งานของ Warisara Anantato แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมอญบางกระดี่ใช้สงกรานต์เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อประกาศอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มอญต่อสังคมเมืองกรุงเทพฯ ผ่านพิธีกรรม การแต่งกาย และการจัดกิจกรรมของชุมชน (Anantato, 2019). ส่วนงานของ Chonthicha Nisaisat และ Poramin Jaruworn พบว่า สงกรานต์-วันไหลในภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นผลของการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับบริบทท้องถิ่น การท่องเที่ยว และการสร้างภาพลักษณ์พื้นที่อย่างใกล้ชิด (Nisaisat &

Jaruworn, 2023). งานทั้งสองชิ้นช่วยยืนยันว่า สงกรานต์เป็นพื้นที่ที่ชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้รับนโยบายของรัฐ แต่ยังมีศักยภาพในการสร้างความหมายใหม่และกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคมไทยร่วมสมัยด้วย กล่าวโดยสรุป สงกรานต์ในสังคมไทยควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “พื้นที่วัฒนธรรม” และ “พื้นที่การเมือง” พร้อมกัน เพราะเทศกาลนี้เป็นทั้งพื้นที่แห่งการอ้างคุณค่าทางสังคม การผลิตอัตลักษณ์ การส่งต่อความทรงจำร่วม และในเวลาเดียวกันก็เป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจ การกำกับควบคุม การสร้างความชอบธรรม และการต่อรองของกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ การอ่านสงกรานต์ผ่านมุมมองเช่นนี้จะช่วยเปิดเผยให้เห็นว่า ประเพณีมิได้เป็นสิ่งคงที่หรือเป็นกลาง แต่เป็นพื้นที่ที่มีชีวิตซึ่งสะท้อนพลวัตของรัฐ สังคม วัฒนธรรม และอำนาจในสังคมไทยอย่างลุ่มลึก (Lefebvre, 1991; Bourdieu, 1991; Porananond, 2014; UNESCO, 2023)

การผลิตซ้ำอำนาจผ่านประเพณีสงกรานต์

หากพิจารณาประเพณีสงกรานต์จากมุมมองรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ จะพบว่าสงกรานต์มิได้ทำหน้าที่เพียงสืบทอดมรดกวัฒนธรรม หากยังเป็นกลไกสำคัญของการผลิตซ้ำอำนาจ ในสังคมไทยด้วย คำว่า “การผลิตซ้ำอำนาจ” ในที่นี้หมายถึงกระบวนการที่อำนาจเดิมได้รับการยืนยัน ตอกย้ำ และทำให้ดูเป็นธรรมชาติผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม พิธีกรรม สัญลักษณ์ และวาทกรรมสาธารณะ จนผู้คนในสังคมยอมรับโดยแทบไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังอยู่ภายใต้การจัดระเบียบหรือการกำกับควบคุมจากโครงสร้างอำนาจบางรูปแบบ (Bourdieu, 1991; Gramsci, 1971; Foucault, 1977) ในมิติหนึ่ง แนวคิดของ Antonio Gramsci ช่วยอธิบายได้ชัดว่าอำนาจในสังคมไม่ได้ดำรงอยู่เพียงผ่านการบังคับของรัฐ แต่ยังดำรงอยู่ผ่าน hegemony หรืออำนาจนำ ซึ่งทำให้ชนชั้นหรือกลุ่มผู้มีอำนาจสามารถทำให้ค่านิยม ความเชื่อ และระเบียบบางอย่างกลายเป็น “สามัญสำนึก” ของสังคม (Gramsci, 1971). หากประยุกต์กับกรณีสงกรานต์ จะเห็นว่าเทศกาลนี้เป็นพื้นที่ซึ่งความหมายของ “ความเป็นไทย” “ความกตัญญู” “ความเหมาะสม” และ “ความเรียบร้อย” ถูกผลิตและทำซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านพิธีกรรม เช่น การรดน้ำดำหัว การสงฆ์น้ำพระ และการรณรงค์สงกรานต์แบบไทยที่ดึงมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้มาได้เป็นกลาง เพราะเป็นการกำหนดว่าแบบแผนใดควรได้รับการยกย่องว่าเป็นวัฒนธรรมแท้ และแบบแผนใดควรถูกกีดกันออกไปว่าไม่เหมาะสมหรือไม่พึงประสงค์ ในอีกมิติหนึ่ง Pierre Bourdieu อธิบายว่าอำนาจเชิงสัญลักษณ์ทำงานผ่านการทำให้ผู้คนยอมรับการจัดลำดับทางสังคมบางอย่างในฐานะสิ่งปกติ อำนาจลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องใช้กำลังโดยตรง แต่แฝงอยู่ในภาษา พิธีกรรม รสนิยม และการรับรองคุณค่าทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1991). เมื่ออ่านสงกรานต์ผ่านกรอบนี้จะเห็นว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ในเทศกาลมิได้เพียงสื่อสารความเคารพหรือความสัมพันธ์ทางครอบครัวเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำโครงสร้างเชิงลำดับชั้นในสังคมไทยด้วย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ประชาชนกับผู้นำท้องถิ่น หรือชุมชนกับรัฐ การรดน้ำขอพรและการแสดงความนอบน้อมในที่สาธารณะจึงมิใช่แค่การแสดงออกเชิงวัฒนธรรม หากเป็นการทำให้ระเบียบเชิงอำนาจในสังคมดำรง

อยู่ต่อไปอย่างละมุนละม่อมและได้รับการยอมรับร่วมกัน ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Michel Foucault ที่เสนอว่าอำนาจสมัยใหม่ไม่ได้ทำงานผ่านการลงโทษแบบรุนแรงเพียงอย่างเดียว แต่ทำงานผ่านการกำกับพฤติกรรม การควบคุมร่างกาย การจัดระเบียบเวลา และการทำให้ปัจเจกเฝ้าระวังตนเองอยู่เสมอ (Foucault, 1977). ในกรณีสงครามนี้ อำนาจลักษณะนี้ปรากฏอย่างชัดเจนผ่าน การกำหนดกติกาการใช้พื้นที่สาธารณะ การควบคุมเวลาเล่นน้ำ การห้ามพฤติกรรมบางอย่าง การกำกับการแต่งกาย การควบคุมการใช้น้ำและการดื่มแอลกอฮอล์ ตลอดจนการใช้มาตรการความปลอดภัยและการรณรงค์เชิงศีลธรรมเพื่อทำให้ประชาชนปฏิบัติตาม “แบบแผนที่เหมาะสม” ของ เทศกาล สงกรานต์จึงเป็นพื้นที่ที่อำนาจเชิงวินัยของรัฐแทรกซึมเข้ามาในชีวิตประจำวันอย่างเด่นชัด แม้ในห้วงเวลาที่ถูกนำเสนอว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกและเสรีภาพก็ตาม

เมื่อพิจารณาจากกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ งานของ Ploysri Porananond เรื่องขบวน “ดำหัว” ในเทศกาลสงกรานต์ชี้ให้เห็นชัดว่า พิธีกรรมสามารถถูกใช้เป็นกลไกของอำนาจได้อย่างไร Porananond พบว่าขบวนดำหัวในเชียงใหม่มิได้เป็นเพียงพิธีเคารพผู้ใหญ่ตามจารีตเท่านั้น แต่ถูกประดิษฐ์และพัฒนาให้เป็นพิธีสาธารณะที่เชื่อมโยงกับวาระทางการเมืองของท้องถิ่นและรัฐ โดยเฉพาะการสร้างความปลอดภัยและการแสดงบทบาทนำของผู้มีอำนาจในพื้นที่ (Porananond, 2014). ในแง่นี้ สงกรานต์จึงกลายเป็นเวทีที่อำนาจทางการเมืองสวมบทบาทผ่านวัฒนธรรม และทำให้ การครอบงำดูเสมือนเป็นการอุปถัมภ์หรือการอ้างประเพณีอันดีงามของสังคม การผลิตซ้ำอำนาจผ่าน สงกรานต์ยังดำเนินไปผ่านกระบวนการทำให้ประเพณีกลายเป็น สินค้าวัฒนธรรม ด้วย ปุรินทร์ นาคสิงห์ และอังกูร หงส์คณานุเคราะห์ ศึกษาการทำให้สงกรานต์กรุงเทพฯ กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมใน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และพบว่า ความหมายของเทศกาลได้เคลื่อนจากพิธีกรรมแบบชุมชนไปสู่ กิจกรรมเชิงพาณิชย์และการบริโภคในพื้นที่อย่างสลับและสยামสแควร์อย่างเด่นชัด (นาคสิงห์ & หงส์คณานุเคราะห์, 2561). กระบวนการนี้มีได้เป็นเพียงการเปลี่ยนรูปของวัฒนธรรม แต่ยังเป็นการจัดสรรอำนาจในการนิยามว่า “สงกรานต์ที่ขายได้” ควรมีหน้าตาแบบใด ใครเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการจัดงาน และพื้นที่ใดถูกยกให้เป็นพื้นที่กลางของการแสดงความเป็นไทยในเชิงตลาด กล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำให้สงกรานต์เป็นสินค้า คือการย้ายอำนาจจากชุมชนและพิธีกรรมดั้งเดิมไปสู่รัฐ ผู้จัดงาน ภาคทุน และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบของ Montira Intason และคณะยังสนับสนุนภาพนี้ให้ชัดขึ้น งานของพวกเขาศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทศกาลสงกรานต์ การท่องเที่ยว และกิจกรรมเชิงพาณิชย์ และเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมสำคัญ เช่น การสาดน้ำ การรดน้ำดำหัว และการก่อเจดีย์ทราย เป็นผลจากการเข้ามาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและตรรกะเชิงพาณิชย์ ซึ่งทั้งร่วมสร้างและบางครั้งก็ทำลายความหมายเดิมของเทศกาล (Intason, Coetzee, & Lee, 2021). ประเด็นนี้สำคัญในทางรัฐศาสตร์ เพราะชี้ว่าการผลิตซ้ำอำนาจมิได้มาจากรัฐฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการร่วมมือหรือเกื้อหนุนกันระหว่างรัฐ ตลาด และวาทกรรมสาธารณะที่ทำให้คนยอมรับ การแปรรูปวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติ ในช่วงหลัง การผลักดันสงกรานต์ในฐานะ soft power ของไทย

ยังทำให้ประเด็นการผลิตซ้ำอำนาจมีความเข้มข้นขึ้น งานของ Nithikittikarn Hemsuwan และคณะเสนอว่า สงครามวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือ soft power เพื่อการตลาดการท่องเที่ยวไทย แต่การใช้ศักยภาพดังกล่าวให้เกิดผลจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบเชิงกลยุทธ์ การบูรณาการภาครัฐ เอกชน และการจัดการภาพลักษณ์เทศกาลให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Hemsuwan et al., 2025). แม้ข้อเสนอนี้จะอยู่ในกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจและการสื่อสารภาพลักษณ์ชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนว่า รัฐสามารถใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างอำนาจเชิงนโยบายและความชอบธรรมของตนในเวทีสาธารณะได้อย่างแนบเนียนมากขึ้น

อย่างไรก็ดี การผลิตซ้ำอำนาจผ่านสงครามไม่ได้หมายความว่าประชาชนหรือชุมชนไม่มีพื้นที่ต่อรอง ตรงกันข้าม งานของ Warisara Anantato และ Chonthicha Nisaisat กับ Poramin Jaruworn แสดงให้เห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ยังใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการประกาศอัตลักษณ์ของตน สร้างพื้นที่การรับรู้ใหม่ และต่อรองกับนิยามแบบรวมศูนย์ของรัฐและตลาด (Anantato, 2019; Nisaisat & Jaruworn, 2023). ดังนั้น การผลิตซ้ำอำนาจในสงครามจึงไม่ใช่กระบวนการทางเดียว หากเป็นพลวัตที่มีทั้งการครอบงำ การยอมรับ การปรับตัว และการต่อรองซ้อนทับกันอยู่เสมอ โดยสรุป ประเพณีสงครามเป็นตัวอย่างสำคัญของการที่วัฒนธรรมทำหน้าที่มากกว่าการอนุรักษ์อดีต แต่เป็นกลไกที่ช่วยให้ระเบียบเชิงอำนาจดำรงอยู่ต่อไปในปัจจุบัน ผ่านพิธีกรรม ความทรงจำร่วม การกำกับพฤติกรรม การทำให้เป็นสินค้า และการใช้นโยบายวัฒนธรรมในระดับรัฐ การมองสงครามในลักษณะนี้ทำให้เห็นว่าอำนาจมิได้อยู่แยกจากวัฒนธรรม หากฝังตัวอยู่ในวิธีที่สังคมเฉลิมฉลอง ระลึกถึง และให้คุณค่ากับประเพณีเอง และนั่นเองคือเหตุผลที่สงครามควรถูกศึกษาในฐานะสนามของการผลิตซ้ำอำนาจและความชอบธรรมอย่างจริงจังในทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ (Bourdieu, 1991; Foucault, 1977; Porananond, 2014; Hemsuwan et al., 2025)

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชุมชน และท้องถิ่น

ประเพณีสงครามในสังคมไทยไม่อาจอธิบายได้อย่างครบถ้วน หากมองเพียงในระดับพิธีกรรมหรือการแสดงออกทางวัฒนธรรมของประชาชนเท่านั้น เพราะในความเป็นจริง สงครามเป็นพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การประสานผลประโยชน์ และการต่อรองเชิงสัญลักษณ์ระหว่าง รัฐ ชุมชน และท้องถิ่น อย่างชัดเจน กล่าวคือ รัฐมิได้เป็นเพียงผู้กำกับดูแลเทศกาล ส่วนชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้สืบทอดประเพณี และท้องถิ่นก็มิได้ทำหน้าที่เป็นเวทีรองรับกิจกรรมเท่านั้น หากทั้งสามฝ่ายต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความหมาย รูปแบบ และทิศทางของสงครามในสังคมไทยร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง (UNESCO, 2023; Huang, 2024) ในระดับรัฐ สงครามได้รับการผลักดันให้มีสถานะเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและทรัพยากรเชิงนโยบายที่สามารถใช้สร้างภาพลักษณ์ประเทศ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ งานของ S. Huang

ชี้ว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายของรัฐไทยได้ทำให้สงกรานต์เคลื่อนจากเทศกาลที่เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวภายในประเทศ ไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ soft power ที่มุ่งยกระดับเทศกาลท้องถิ่นให้มีความหมายในเวทีโลกมากขึ้น (Huang, 2024). แนวโน้มเช่นนี้สะท้อนว่ารัฐมิได้เพียง “สนับสนุน” สงกรานต์ แต่มีบทบาทในการคัดเลือก ยกระดับ และจัดวางความหมายของประเพณีให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของตนเอง

ในอีกด้านหนึ่ง ชุมชนท้องถิ่นยังคงเป็นฐานสำคัญของการดำรงอยู่ของสงกรานต์ เพราะเป็นผู้รักษาพิธีกรรม ความทรงจำ และแบบแผนปฏิบัติที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น หากไม่มีการมีส่วนร่วมของครอบครัว วัด ผู้อาวุโส และกลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน สงกรานต์ย่อมเหลือเพียงงานอีเวนต์สาธารณะที่ขาดรากทางสังคมและจิตวิญญาณ งานของ Warisara Anantato แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมอญบางกระดี่ใช้ประเพณีสงกรานต์เป็น “พื้นที่สังคม” สำหรับการแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผ่านพิธีกรรม การแต่งกาย ภาษา และกิจกรรมชุมชน ซึ่งทำให้ประเพณีไม่ได้เป็นเพียงมรดกตกทอด แต่เป็นกลไกการประกาศตัวตนและการรักษาความต่อเนื่องของกลุ่มในบริบทเมืองสมัยใหม่ (Anantato, 2019). ข้อค้นพบนี้ชี้ว่าชุมชนมิใช่เพียงผู้รับนโยบายจากรัฐ หากยังเป็นผู้สร้างความหมายจากฐานล่างและสามารถใช้สงกรานต์เป็นพื้นที่ต่อรองทางวัฒนธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ ความสำคัญของท้องถิ่นยังปรากฏเด่นชัดในกรณีของเทศกาลสงกรานต์-วันไหลในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่ง Chonthicha Nisaisat และ Poramin Jaruworn พบว่า เทศกาลดังกล่าวมิได้ดำรงอยู่ในฐานะประเพณีดั้งเดิมที่หยุดนิ่ง หากเป็นผลของการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมที่ดึงเอาพิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่น และทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ของท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวและการนำเสนออัตลักษณ์ของพื้นที่ (Nisaisat & Jaruworn, 2023). กรณีนี้สะท้อนว่า “ท้องถิ่น” ไม่ใช่เพียงหน่วยพื้นที่ทางการปกครอง แต่เป็นสนามปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ผู้คนในพื้นที่สามารถประยุกต์ประเพณีให้ตอบสนองต่อบริบทใหม่ ๆ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และภาพลักษณ์เชิงพื้นที่ได้พร้อมกัน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชุมชน และท้องถิ่นมิได้เป็นไปอย่างราบรื่นเสมอไป หากมีทั้งความร่วมมือและความตึงเครียดแทรกอยู่ตลอดเวลา รัฐต้องการจัดระเบียบและทำให้สงกรานต์สามารถสื่อสารภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์ได้ในระดับชาติ ขณะที่ชุมชนจำนวนมากต้องการคงสาระสำคัญของประเพณีเฉพาะถิ่นไว้ และท้องถิ่นเองก็พยายามหาจุดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา งานของ Ploysri Porananond เกี่ยวกับขบวนคำห้วยในเชียงใหม่ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมท้องถิ่นสามารถถูกยกขึ้นเป็นพื้นที่สาธารณะและเชื่อมโยงกับวาระทางการเมืองของรัฐและชนชั้นนำได้ โดยการจัดระเบียบเทศกาลในลักษณะนี้ช่วยให้รัฐเข้าไปมีบทบาทในประเพณีมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้ท้องถิ่นต้องปรับรูปแบบของพิธีกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสายตาของผู้ชมภายนอกและกลไกการจัดงานสมัยใหม่ (Porananond, 2014)

กรณีของสงกรานต์พระประแดงยิ่งทำให้เห็นพลวัตนี้อย่างเด่นชัด สรรเกียรติกุล เจริญศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีสงกรานต์พระประแดงและพบว่า เทศกาลดังกล่าวมีรากฐานจากความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวมอญ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ต้องเผชิญกับปฏิสัมพันธ์ของความ

หลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ งานวิจัยชี้ว่าการดำรงอยู่ของสงกรานต์พระประแดง จำเป็นต้องพึ่งพาการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีสสารัตถะ เพื่อให้ประเพณีคงอยู่ได้ท่ามกลางแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายนอก (สรรเกียรติกุล เจริญ, 2557) ประเด็นนี้ บ่งชี้ว่า ท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงผู้สืบสานวัฒนธรรม หากยังต้องทำหน้าที่ “บริหารความเปลี่ยนแปลง” ระหว่างการรักษาเอกลักษณ์กับการปรับตัวสู่โลกสมัยใหม่ด้วย ในระดับการบริหารจัดการร่วมสมัย บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญมากขึ้นอย่างชัดเจน หลักฐานจากหนังสือเวียน และแนวทางการจัดงานสงกรานต์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี 2568–2569 แสดงให้เห็นว่ารัฐส่วนกลางไม่ได้เพียงประกาศคุณค่าของสงกรานต์ในเชิงนโยบาย แต่ยังพยายามกำกับรูปแบบการจัดงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการสืบสานวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และมาตรการด้านความปลอดภัยไปพร้อมกัน (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดกำแพงเพชร, 2568; องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2569) สิ่งนี้สะท้อนว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับท้องถิ่นใน เทศกาลสงกรานต์มิใช่ความสัมพันธ์แบบบนลงล่างอย่างเดียว หากเป็นระบบกำกับร่วมที่รัฐกำหนด กรอบใหญ่ ขณะที่ท้องถิ่นนำไปปรับใช้ตามบริบทของพื้นที่ตน ในทางสังคมศาสตร์ ประเด็นนี้อาจ กล่าวได้ว่า สงกรานต์เป็นพื้นที่ของ การร่วมผลิตวัฒนธรรม ระหว่างรัฐ ชุมชน และท้องถิ่น รัฐให้ ทรัพยากร ความชอบธรรม และกรอบนโยบาย ชุมชนให้ความหมาย ความทรงจำ และการมีส่วนร่วม ท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมระหว่างสองฝ่ายด้วยการแปลงนโยบายให้เข้ากับวิถีชีวิตจริงของผู้คน แต่ใน ขณะเดียวกัน ความร่วมมือนี้ก็มาพร้อมกับการแข่งขันกันกำหนดว่า “สงกรานต์ที่แท้” ควรเป็นแบบใด ใครควรเป็นผู้แทนของวัฒนธรรมท้องถิ่น และผลประโยชน์จากเทศกาลควรถูกกระจายอย่างไร งาน ของ Intason, Coetzee และ Lee ชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงของเทศกาลภายใต้อิทธิพลการท่องเที่ยว และกิจกรรมเชิงพาณิชย์ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายต้องเข้ามาเจรจาและจัดสมดุลใหม่อยู่ เสมอ (Intason, Coetzee, & Lee, 2021) โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชุมชน และท้องถิ่นใน ประเพณีสงกรานต์มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบพลวัต มิใช่เส้นตรงแบบผู้สั่งกับผู้ปฏิบัติ รัฐ พยายามยกระดับสงกรานต์ให้เป็นวัฒนธรรมแห่งชาติและทุนเชิงนโยบาย ชุมชนพยายามรักษา ความเป็นอัตลักษณ์ และความหมายดั้งเดิมของตน ขณะที่ท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่ทั้งรับ นโยบาย ปรับใช้ จัดการ และต่อรองกับบริบทจริงของพื้นที่ ดังนั้น การศึกษาสงกรานต์ในมิตินี้จึงช่วย เปิดเผยให้เห็นว่า ประเพณีมิใช่เรื่องของวัฒนธรรมอย่างเดียว หากเป็นระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจ การบริหารจัดการ และการต่อรองเชิงสังคมการเมืองที่ดำเนินอยู่ในทุกระดับของสังคมไทยร่วมสมัย (Huang, 2024; Nisaisat & Jaruworn, 2023; Anantato, 2019)

สงกรานต์กับการกำกับควบคุมร่างกายและพื้นที่สาธารณะ

แม้ประเพณีสงกรานต์จะได้รับการรับรู้โดยทั่วไปว่าเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนาน เสรีภาพ และการปลดปล่อยจากชีวิตประจำวัน แต่หากพิจารณาอย่างลุ่มลึกในทางรัฐศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ จะพบว่าสงกรานต์มิได้เป็นเพียงช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลอง หากยังเป็นพื้นที่ที่รัฐและสถาบันสาธารณะต่าง ๆ เข้ามา กำกับควบคุมร่างกาย พฤติกรรม และการใช้พื้นที่สาธารณะ อย่างเข้มข้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง สงกรานต์คือช่วงเวลา “เสรีภาพ” และ “ระเบียบ” ดำรงอยู่พร้อมกัน โดยการเฉลิมฉลองในที่สาธารณะต้องอยู่ภายใต้กติกา การเฝ้าระวัง และมาตรการทางสังคมที่ถูกออกแบบมาเพื่อทำให้เทศกาลดำเนินไปในรูปแบบที่รัฐและสังคมเห็นว่า “เหมาะสม” (Foucault, 1977; Lefebvre, 1991) แนวคิดของ Michel Foucault ช่วยอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างชัดเจน เพราะ Foucault เสนอว่าอำนาจสมัยใหม่ไม่ได้ดำรงอยู่เพียงผ่านการใช้อำนาจหรือการลงโทษโดยตรง หากทำงานผ่านการจัดระเบียบชีวิตประจำวัน การกำกับร่างกาย และการสร้างกลไกที่ทำให้ผู้คนควบคุมตนเองตามบรรทัดฐานของสังคม (Foucault, 1977). หากนำกรอบดังกล่าวมาพิจารณา สงกรานต์ จะเห็นว่าเทศกาลนี้มีใช้พื้นที่ไร้การควบคุม แต่เป็นพื้นที่ที่รัฐและหน่วยงานต่าง ๆ พยายามกำหนดว่า ร่างกายควรเคลื่อนไหวอย่างไร เล่นน้ำได้แค่ไหน ใช้เครื่องมือแบบใด แต่งกายเพียงใด และแสดงออกต่อผู้อื่นในระดับใดจึงจะถือว่าเหมาะสม ดังนั้น ร่างกายของผู้เข้าร่วมสงกรานต์จึงกลายเป็นวัตถุแห่งการกำกับดูแลเชิงนโยบาย กฎหมาย และศีลธรรมสาธารณะไปพร้อมกัน ในเชิงพื้นที่ แนวคิดของ Henri Lefebvre ซึ่งเห็นว่าพื้นที่เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมและอำนาจ ช่วยให้เข้าใจว่า ถนน ลานกิจกรรม วัด พื้นที่ท่องเที่ยว และเขตจัดงานสงกรานต์ มิได้เป็นเพียงฉากหลังทางกายภาพของเทศกาล แต่เป็นพื้นที่ที่รัฐและผู้จัดงานเข้าไปจัดระเบียบและสร้างเงื่อนไขของการใช้สอยอย่างเป็นระบบ (Lefebvre, 1991). การกำหนด “โซนเล่นน้ำ” การจำกัดเวลา การติดตั้งจุดคัดกรอง การจัดเวที การกำหนดทางเข้าออก และการใช้เจ้าหน้าที่กำกับดูแล ล้วนสะท้อนว่า พื้นที่สาธารณะในสงกรานต์เป็นพื้นที่ที่ถูกออกแบบเพื่อให้ความสนุกเกิดขึ้นภายใต้กรอบของการควบคุม ไม่ใช่เสรีภาพที่ไร้ขอบเขต

งานศึกษาของ Montira Intason, Willem Coetzee และ Craig Lee ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้การสาดน้ำจะถูกมองว่าเป็นหัวใจของสงกรานต์ แต่เมื่อประเทศไทยเผชิญภาวะกีดกันด้านทรัพยากรน้ำและการจัดการเมือง การเล่นน้ำในเทศกาลก็ถูกดึงเข้าสู่ระบบของ “การปฏิบัติอย่างรับผิดชอบ” มากขึ้น งานวิจัยนี้ศึกษากรณีการประหยัดน้ำในเทศกาลสงกรานต์และพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามสร้างมาตรการและวาทกรรมใหม่เพื่อให้ประชาชนใช้น้ำอย่างพอเหมาะและตระหนักถึงผลกระทบต่อส่วนรวม (Intason, Coetzee, & Lee, 2021). ประเด็นนี้สำคัญมาก เพราะทำให้เห็นว่ารัฐมิได้เพียงควบคุมพฤติกรรมเพื่อความปลอดภัย หากยังควบคุมการใช้ร่างกายผ่านกรอบสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรสาธารณะด้วย ในระดับนโยบายและการปฏิบัติจริง มาตรการที่หน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดในช่วงสงกรานต์ยังสะท้อนการกำกับควบคุมร่างกายและพื้นที่สาธารณะอย่างเด่นชัด ตัวอย่างเช่น แนวทางการจัดงานสงกรานต์ของหลายพื้นที่ในช่วงปี 2568–2569 เน้นมาตรการห้ามใช้แป้ง ห้ามปืนฉีดน้ำแรงดันสูง ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และกำหนดเวลาเล่นน้ำอย่างชัดเจน เพื่อให้พื้นที่เล่นน้ำอยู่ภายใต้การดูแลด้านความ

ปลอดภัยและความเรียบร้อยของสาธารณะ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2569; Hfocus, 2569) มาตรการเหล่านี้สะท้อนว่า “ร่างกาย” ของผู้เข้าร่วมเทศกาลไม่ได้เป็นอิสระโดยสมบูรณ์ แต่ต้องเคลื่อนไหวอยู่ในกรอบของข้อห้าม ข้อพึงปฏิบัติ และการเฝ้าระวังจากรัฐอย่างต่อเนื่อง การควบคุมดังกล่าวมิได้มีเฉพาะมิติความปลอดภัย หากยังเชื่อมโยงกับมิติศีลธรรมและสิทธิในพื้นที่สาธารณะด้วย หลักเกณฑ์และคำเตือนในช่วงสงกรานต์จากสื่อและหน่วยงานสาธารณะร่วมสมัยมักเน้นประเด็นการแต่งกายที่เหมาะสม การห้ามลวนลามทางเพศ การไม่บังคับสาดน้ำผู้ที่ไม่สมัครใจ และการงดพฤติกรรมที่อาจละเมิดสิทธิของผู้อื่น (The Straits Times, 2026; Nation Thailand, 2026) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่สาธารณะในช่วงสงกรานต์เป็นพื้นที่แห่งการต่อรองระหว่างเสรีภาพของการเฉลิมฉลองกับขอบเขตของสิทธิ ปลอดภัย และศีลธรรมสาธารณะ กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐไม่เพียงควบคุม “การเล่นน้ำ” แต่ควบคุมวิธีที่ร่างกายสามารถปรากฏ สัมผัส และเคลื่อนไหวต่อกันในที่สาธารณะด้วย

ในทางสังคมศาสตร์ ประเด็นนี้สามารถมองได้ว่า สงกรานต์คือพื้นที่ที่รัฐเข้ามา “ทำให้ร่างกายเป็นระเบียบ” ผ่านการสร้างกติกาสาธารณะ ในขณะที่ผู้คนจำนวนมากก็ยอมรับและปรับพฤติกรรมของตนตามกรอบดังกล่าวโดยสมัครใจในระดับหนึ่ง นี่คือรูปแบบของอำนาจเชิงวินัยที่มีได้ปรากฏในลักษณะการห้ามเพียงอย่างเดียว แต่ทำงานผ่านการรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ ป้ายเตือน การออกแบบโซนกิจกรรม และการทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกว่าการปฏิบัติตามกติกาเป็นความรับผิดชอบของ “พลเมืองที่ดี” (Foucault, 1977; Intason et al., 2021) ด้วยเหตุนี้ การควบคุมร่างกายจึงไม่ได้แยกขาดจากการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง หากเป็นส่วนหนึ่งของการหล่อหลอมความเป็นพลเมืองภายใต้กรอบของรัฐและสังคมสมัยใหม่ ในอีกด้านหนึ่ง การกำกับพื้นที่สาธารณะในช่วงสงกรานต์ยังทำให้เกิดการแบ่งแยกเชิงพื้นที่ที่น่าสนใจ เช่น พื้นที่วัดและชุมชนที่เน้นการทำบุญ สรงน้ำพระ และรดน้ำขอพร มักถูกให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ “ประเพณี” ขณะที่ถนนสายท่องเที่ยว ย่านเศรษฐกิจ หรือโซนเล่นน้ำขนาดใหญ่ มักถูกมองเป็นพื้นที่ “บันเทิง” หรือ “ความเสี่ยง” ที่ต้องมีมาตรการควบคุมเข้มข้นกว่า การแบ่งแยกเช่นนี้ทำให้เห็นว่า พื้นที่สาธารณะไม่ได้มีสถานะเท่าเทียมกัน แต่ถูกจัดลำดับความชอบธรรมและความเสี่ยงต่างกันตามสายตาของรัฐและผู้กำกับดูแล (Lefebvre, 1991; UNESCO, 2023) กล่าวได้ว่า รัฐมิได้เพียงจัดพื้นที่เพื่อความสะดวก แต่กำหนดคุณค่าทางศีลธรรมและความชอบธรรมของพื้นที่แต่ละประเภทไปพร้อมกัน ดังนั้น สงกรานต์จึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการที่เทศกาลซึ่งดูเหมือนเป็นพื้นที่แห่งการปลดปล่อย กลับเป็นพื้นที่ของการกำกับควบคุมอย่างเข้มข้นในเวลาเดียวกัน ทั้งการควบคุมร่างกายผ่านกติกา การแต่งกาย การใช้น้ำ การสัมผัสผู้อื่น และการควบคุมพื้นที่ผ่านการกำหนดโซน เวลา มาตรการ และกลไกความปลอดภัย เมื่อพิจารณาในมิตินี้ จะเห็นได้ว่า สงกรานต์มิใช่เพียงเทศกาลทางวัฒนธรรม หากเป็นสนามที่รัฐ สังคม และประชาชนร่วมกันผลิตความหมายของเสรีภาพ ระเบียบ ปลอดภัย และความเหมาะสมขึ้นใหม่ทุกปี และนั่นทำให้

สงกรานต์เป็นพื้นที่สำคัญของการเมืองในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง (Foucault, 1977; Intason et al., 2021; องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2569)

มิติทางเศรษฐกิจการเมืองของสงกรานต์

การพิจารณาประเพณีสงกรานต์ในมิติทางเศรษฐกิจการเมืองทำให้เห็นว่า เทศกาลนี้มีได้เป็นเพียงกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมทางสังคม หากยังเป็น สนามของผลประโยชน์ การจัดสรรทรัพยากร การกำหนดคุณค่าทางเศรษฐกิจ และการใช้อำนาจเชิงนโยบาย อย่างเด่นชัด สงกรานต์ในสังคมไทยร่วมสมัยจึงไม่อาจแยกขาดจากระบบเศรษฐกิจการเมืองท่องเที่ยว อุตสาหกรรมอีเวนต์ การตลาดเชิงวัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ภาพลักษณ์ของรัฐได้อีกต่อไป งานของ Huang ชี้ว่า พัฒนาการของเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทยสะท้อนความพยายามสร้างสมดุลระหว่างการคงอยู่ของชนบประเพณีกับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในบริบทโลกาภิวัตน์ และการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยในระดับสากล (Huang, 2024) ในทางเศรษฐกิจการเมือง

ประเด็นสำคัญประการแรก คือ การที่รัฐและภาคธุรกิจร่วมกันทำให้สงกรานต์กลายเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจ มากกว่าจะเป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการสืบทอดเท่านั้น เมื่อเทศกาลถูกบรรจุเข้าไปในระบบการท่องเที่ยวแห่งชาติ พื้นที่ที่เคยเป็นของชุมชน วัด และครอบครัว ก็เริ่มกลายเป็นพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง ทั้งในรูปของรายได้จากการเดินทาง การบริโภค การจัดงาน การขายสินค้า และกิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ แนวโน้มนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Intason, Coetzee และ Lee ที่ระบุว่าสงกรานต์เป็นตัวอย่างของ hallmark cultural event ซึ่งกลายเป็นจุดตัดสำคัญระหว่างกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และกิจกรรมเชิงพาณิชย์ จนทำให้รูปแบบของพิธีกรรมหลายประการเปลี่ยนแปลงไปตามแรงกดดันทางเศรษฐกิจ (Intason, Coetzee, & Lee, 2021)

ประเด็นที่สอง คือ การทำให้สงกรานต์กลายเป็น สินค้าวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของมิติทางเศรษฐกิจการเมือง ปูรินทร์ นาคสิงห์ และอังกูร หงส์ศณานุเคราะห์ เสนอว่า สงกรานต์ในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในพื้นที่อย่างสีลมและสยามสแควร์ ได้เปลี่ยนสถานะจากประเพณีเชิงชุมชนไปสู่การเป็นสินค้าวัฒนธรรมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน งานศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า สัญลักษณ์ของสงกรานต์ เช่น การสาดน้ำ ผ้าขาวม้า การแสดงพื้นถิ่น หรือบรรยากาศความเป็นไทย ถูกนำมาออกแบบใหม่ให้ตอบโจทย์การบริโภค การตลาด และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว (นาคสิงห์ & หงส์ศณานุเคราะห์, 2561) กล่าวในเชิงรัฐศาสตร์ สิ่งนี้หมายความว่าอำนาจในการนิยาม “ความเป็นสงกรานต์” มิได้อยู่กับชุมชนเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่ถูกย้ายเข้าสู่มือของผู้จัดงาน ภาคธุรกิจ และกลไกตลาดที่สามารถคัดเลือก ตัดทอน และผลิตซ้ำองค์ประกอบทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสิ่งที่ขายได้

ประเด็นที่สาม คือ การที่สงกรานต์ถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งของ ยุทธศาสตร์ soft power ของรัฐไทย ซึ่งสะท้อนอย่างชัดเจนถึงการผนวกรวมวัฒนธรรมเข้ากับอำนาจเชิงนโยบายและผลประโยชน์

ทางเศรษฐกิจ งานของ Hemsuwan และคณะเสนอว่า สงครามที่มีศักยภาพสูงในการทำหน้าที่เป็น soft power เพื่อสนับสนุนการตลาดการท่องเที่ยวไทย โดยจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบกลยุทธ์ การบูรณาการระหว่างภาครัฐและเอกชน และการพัฒนาเทศกาลให้เป็นเครื่องมือสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศ (Hemsuwan et al., 2025) ในกรอบเศรษฐกิจการเมือง ข้อเสนอนี้มีนัยสำคัญมาก เพราะชี้ว่ารัฐมิได้เพียงอนุรักษ์ประเพณี แต่ใช้วัฒนธรรมเป็นทุนเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ กระตุ้นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และสร้างความชอบธรรมให้แก่การใช้งบประมาณและนโยบายด้านวัฒนธรรมของรัฐเอง

นอกจากนั้น การขยายตัวของสงครามในสถานะเทศกาลระดับเมืองและระดับโลกยังทำให้เกิดคำถามสำคัญเรื่อง การกระจายผลประโยชน์ ในระบบเศรษฐกิจการเมืองของเทศกาล กล่าวคือ แม้สงครามจะสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจจำนวนมาก แต่คำถามคือ ใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเติบโตนี้ งานของ Porananond เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมก่อเจดีย์ทรายในเชียงใหม่เสนอว่า เมื่อประเพณีเข้าไปเชื่อมกับการท่องเที่ยวและตลาด ความหมายเชิงพิธีกรรมย่อมถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับการบริโภคของผู้มาเยือน และการแสดงออกทางวัฒนธรรมก็ถูกจัดระบบใหม่ให้เหมาะกับการนำเสนอในพื้นที่เศรษฐกิจการท่องเที่ยว (Porananond, 2015). นั่นหมายความว่า มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากเทศกาลอาจไม่ได้ย้อนกลับไปสู่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยตรงเสมอไป แต่กลับถูกดูดซับเข้าสู่ระบบธุรกิจการท่องเที่ยวและกลไกการจัดงานขนาดใหญ่ที่มีอำนาจสูงกว่า ในแง่นี้ สงครามจึงเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์แบบซ้อนทับระหว่าง ทุน วัฒนธรรม และอำนาจรัฐ รัฐมีบทบาทในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน กรอบนโยบาย และความชอบธรรมของเทศกาล ขณะที่ภาคธุรกิจมีบทบาทในการแปรูปประเพณีให้เป็นประสบการณ์ที่บริโภคได้ ส่วนชุมชนและท้องถิ่นต้องปรับตัวเพื่อรักษาสถานะของตนในระบบใหม่นี้ Huang อธิบายว่า แม้การเน้นประโยชน์เชิงพาณิชย์อาจส่งผลให้คุณค่าเชิงวัฒนธรรมบางด้านของสงครามลดทอนลง แต่การเปิดรับนักท่องเที่ยวและการทำให้เทศกาลมีความเป็นสากลมากขึ้น ก็มีส่วนช่วยทำให้เกิดการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมด้วย (Huang, 2024) ข้อสังเกตนี้ชี้ว่ามิติทางเศรษฐกิจการเมืองของสงครามมิใช่เพียงเรื่องของการครอบงำโดยตลาด หากยังมีด้านของโอกาส การต่อรอง และการสร้างพื้นที่ใหม่ให้แก่ท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสงครามมิได้กระจายอย่างเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่ งานของสรรเกียรติกุล เจริญ ว่าด้วยสงครามพระประแดงแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของประเพณีภายใต้โลกาภิวัตน์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้ท้องถิ่นต้องรับมือกับแรงกดดันจากภายนอกมากขึ้น ทั้งในเรื่องการจัดการ วัฒนธรรม การนำเสนออัตลักษณ์ และการคงสาระัตถะของประเพณีดั้งเดิม (สรรเกียรติกุล เจริญ, 2557) ในแง่นี้ เศรษฐกิจการเมืองของสงครามมิได้หมายถึงเพียงรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่รวมถึงภาระในการจัดการ ความเสี่ยงของการสูญเสียอำนาจในการนิยามวัฒนธรรม และการแข่งขันกันระหว่างท้องถิ่นเพื่อดึงดูดทรัพยากรและความสนใจจากรัฐและนักท่องเที่ยวด้วย อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ

การทำให้สงกรานต์เป็นเทศกาลขนาดใหญ่ระดับชาติหรือระดับนานาชาติ มักนำไปสู่การจัดลำดับคุณค่าของพื้นที่และรูปแบบวัฒนธรรมบางประเภทมากกว่าประเภทอื่น พื้นที่เมืองใหญ่หรือแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมักได้รับงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ และการลงทุนมากกว่า ขณะที่สงกรานต์ในชุมชนขนาดเล็กอาจถูกลดทอนให้เป็นเพียง “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” ที่มีคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ แต่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ตรงจุดนี้ เศรษฐกิจการเมืองของสงกรานต์จึงเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับคำถามเรื่อง การจัดสรรทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ และอำนาจในการกำหนดคุณค่าทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงเรื่องราวได้รวมของเทศกาลเท่านั้น (Intason et al., 2021; นาคสิงห์ & หงส์คณานุเคราะห์, 2561) กล่าวโดยสรุป มิติทางเศรษฐกิจการเมืองของสงกรานต์ทำให้เห็นว่าเทศกาลนี้เป็นมากกว่าพื้นที่ของความเชื่อและการเฉลิมฉลอง หากเป็นเวทีที่รัฐ ทุน และสังคมเข้ามาแข่งขันกัน กำหนดคุณค่าของวัฒนธรรม จัดสรรผลประโยชน์ และสร้างความชอบธรรมให้แก่โครงการทางเศรษฐกิจและการเมืองของตน สงกรานต์จึงเป็นกรณีศึกษาสำคัญของการที่วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นทุน ถูกทำให้เป็นสินค้า และถูกนำไปใช้เป็นทรัพยากรเชิงนโยบายในโลกสมัยใหม่ การทำความเข้าใจสงกรานต์ในมิตินี้จะช่วยให้เห็นพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม อำนาจรัฐ ตลาด และชุมชน ได้อย่างลุ่มลึกยิ่งขึ้น (Huang, 2024; Hemsuwan et al., 2025; Porananond, 2015)

บทวิเคราะห์

เมื่อพิจารณางานวิชาการว่าด้วยสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์ไทยอย่างรอบด้าน จะเห็นได้ชัดว่า จุดแข็งสำคัญของการศึกษาชุดนี้คือการขยับกรอบมองจาก “ประเพณี” ไปสู่ “สนามทางอำนาจ” กล่าวคือ สงกรานต์มิได้ถูกทำความเข้าใจเพียงในฐานะเทศกาลแห่งความสุขหรือมรดกวัฒนธรรม หากถูกวางให้เป็นพื้นที่ซึ่งรัฐ ชุมชน ท้องถิ่น และทุนเข้ามาร่วมกันกำหนดความหมายและผลประโยชน์ งานลักษณะนี้จึงมีคุณูปการทางวิชาการอย่างมาก เพราะช่วยรื้อถอนมุมมองแบบโรแมนติคที่มองประเพณีเป็นสิ่งบริสุทธิ์ ไร้ความขัดแย้ง และอยู่นอกการเมือง ทั้งที่ในความเป็นจริง สงกรานต์เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพื้นที่สาธารณะ การกำกับร่างกาย การสร้างอัตลักษณ์ชาติ และการผลิตซ้ำความชอบธรรมของรัฐอย่างเข้มข้น อย่างไรก็ตาม งานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีแนวโน้มอธิบายสงกรานต์ผ่านกรอบ “รัฐครอบงำ-ชุมชนถูกกระทำ” มากเกินไป จนอาจทำให้มองไม่เห็นความซับซ้อนของการต่อรองในระดับปฏิบัติการจริง กล่าวคือแม้รัฐจะมีบทบาทสูงในการกำหนดกรอบของเทศกาล ทั้งในเชิงนโยบาย การท่องเที่ยว และ soft power แต่ชุมชนและท้องถิ่นก็ไม่ได้อยู่ในฐานะผู้รับอย่างเฉื่อยชาเสมอไป งานของ Anantato และ Nisaisat กับ Jaruworn กลับชี้ให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์และท้องถิ่นจำนวนมากยังใช้สงกรานต์เป็นพื้นที่ประกาศตัวตน รักษาความทรงจำ และผลิตความหมายใหม่ของประเพณีตามบริบทของตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญ (Anantato, 2019; Nisaisat & Jaruworn, 2023). เพราะฉะนั้น การอ่านสงกรานต์อย่างแม่นยำจึงควรระวังไม่ให้ตกอยู่ในกรอบอธิบายแบบโครงสร้างนิยมที่ทำให้ประชาชนดูไร้อำนาจเกินจริง

มีงานวิชาการจำนวนมากไม่น้อยมักตั้งต้นจากสมมติฐานว่า “ความเปลี่ยนแปลงเชิงพาณิชย์” เป็นภัยคุกคามต่อสาระดีของประเพณี ซึ่งแม้จะมีส่วนจริง แต่หากยึดกรอบนี้มากเกินไป ก็อาจพลาดการอธิบายว่าสงกรานต์ในโลกสมัยใหม่ดำรงอยู่ได้ก็เพราะความสามารถในการปรับตัวเช่นกัน Huang และ Hemsuwan กับคณะ ชี้ตรงกันว่า สงกรานต์ในปัจจุบันดำรงอยู่ในโครงสร้างที่รัฐต้องพึ่งพาพลังทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการสื่อสารภาพลักษณ์ประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Huang, 2024; Hemsuwan et al., 2025). คำถามทางวิชาการที่ลึกกว่าการบอกว่า “ตลาดทำลายประเพณี” จึงควรเป็นว่า ภายใต้เงื่อนไขตลาดและรัฐเช่นนี้ ชุมชนยังสามารถรักษาอำนาจในการนิยามตนเองได้มากน้อยเพียงใด และรูปแบบใดของการปรับตัวที่ยังคงสาระดีทางวัฒนธรรมไว้ได้จริง ในเชิงทฤษฎี งานกลุ่มนี้มีศักยภาพสูงมากเมื่อเชื่อมกับกรอบของ Gramsci, Bourdieu และ Foucault เพราะช่วยอธิบายได้ว่า สงกรานต์ดีมีได้เป็นเพียงวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นสินค้า แต่เป็นกระบวนการที่อำนาจนำทำงานผ่านความสมัครใจ อำนาจเชิงสัญลักษณ์ทำงานผ่านการนิยามความเหมาะสม และอำนาจเชิงวินัยทำงานผ่านการกำกับพื้นที่และร่างกาย (Bourdieu, 1991; Foucault, 1977; Gramsci, 1971). นี่คือนาทีที่ทำให้งานศึกษาเรื่องสงกรานต์มีคุณค่าทางรัฐศาสตร์อย่างแท้จริง เพราะเผยให้เห็นว่าเทศกาลซึ่งดูเหมือน “ไร้พิษภัย” แท้จริงแล้วเป็นพื้นที่ที่รัฐ สังคม และตลาดร่วมกันสร้างระเบียบทางอำนาจขึ้นใหม่ทุกปี กล่าวโดยสรุป งานวิชาการเรื่องสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์ไทยมีคุณูปการสำคัญในการเปิดพื้นที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม อำนาจ และเศรษฐกิจการเมือง แต่ความก้าวหน้าต่อไปของการศึกษาประเด็นนี้ควรขยับจากการมองเพียง “การครอบงำ” ไปสู่การวิเคราะห์ “การต่อรองเชิงซ้อน” ระหว่างรัฐ ตลาด ชุมชน และท้องถิ่นให้มากขึ้น เพราะในพื้นที่ทับซ้อนนี้เองที่ทำให้สงกรานต์ยังคงเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรม สนามการเมือง และพื้นที่แห่งการแย่งชิงความหมายของสังคมไทยร่วมสมัยอย่างแท้จริง

บทสรุป

ข้อค้นพบจากการพิจารณาสงกรานต์ในมิติรัฐศาสตร์ไทยสะท้อนอย่างชัดเจนว่า ประเพณีมิได้เป็นเพียงพื้นที่ของการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม หากเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงอำนาจวัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมืองเข้าด้วยกันอย่างซับซ้อน กล่าวคือ สงกรานต์ทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่แห่งการหล่อหลอมความทรงจำร่วม การยืนยันอัตลักษณ์ และการผลิตซ้ำระเบียบทางสังคมในเวลาเดียวกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ UNESCO ที่มองสงกรานต์เป็นมรดกวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นระหว่างครอบครัว ชุมชน และการส่งต่อองค์ความรู้ระหว่างรุ่น แต่เมื่อพิจารณาในเชิงรัฐศาสตร์ ความเป็นปึกแผ่นดังกล่าวมิได้เป็นเพียงคุณค่าเชิงวัฒนธรรม หากยังเป็นฐานสำคัญของการสร้างความชอบธรรมให้แก่ระเบียบสังคมและสถาบันอำนาจที่ครอบคลุมชีวิตประจำวันของประชาชนด้วย (UNESCO, 2023) ในทางทฤษฎี ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายได้อย่างมีพลังผ่านกรอบของ Antonio Gramsci, Pierre Bourdieu และ Michel Foucault โดยเฉพาะแนวคิด

เรื่องอำนาจนำ อำนาจเชิงสัญลักษณ์ และอำนาจเชิงวินัย ซึ่งช่วยให้เห็นว่าสงกรานต์มีใช้พื้นที่ที่อำนาจใช้งานผ่านการบังคับโดยตรงเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่อำนาจทำงานผ่านความยินยอม การทำให้บางคุณค่ากลายเป็นสามัญสำนึก และการกำกับพฤติกรรมผ่านบรรทัดฐานทางสังคมและการจัดระเบียบพื้นที่สาธารณะ (Gramsci, 1971; Bourdieu, 1991; Foucault, 1977). การรดน้ำดำหัว การสงกรานต์น้ำพระ การแต่งกาย การเล่นน้ำอย่าง “เหมาะสม” ตลอดจนมาตรการกำกับพื้นที่ในช่วงเทศกาล จึงมิใช่เพียงพฤติกรรมเชิงพิธีกรรม แต่เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนเรียนรู้และยอมรับระเบียบของสังคมผ่านการปฏิบัติทางวัฒนธรรมซ้ำ ๆ ในทุกปี

อย่างไรก็ตาม หากอภิปรายผลในเชิงลึกมากขึ้น จะพบว่า ข้อค้นพบมิได้สนับสนุนมุมมองแบบโครงสร้างนิยมแข็งตัวที่มองรัฐเป็นผู้ครอบงำแต่เพียงฝ่ายเดียว ตรงกันข้าม หลักฐานจากงานของ Anantato, Nisaisat และ Jaruworn แสดงให้เห็นว่าชุมชนและท้องถิ่นยังคงมีศักยภาพในการใช้สงกรานต์เป็นพื้นที่สร้างอัตลักษณ์ ต่อรองความหมาย และรักษาสาระัตถะของวัฒนธรรมตนเอง แม้อยู่ภายใต้กรอบของนโยบายรัฐและเศรษฐกิจการท่องเที่ยวก็ตาม (Anantato, 2019; Nisaisat & Jaruworn, 2023). ประเด็นนี้ทำให้ข้ออภิปรายต้องขยับจากคำอธิบายแบบ “รัฐครอบงำ-ชุมชนถูกกระทำ” ไปสู่การทำความเข้าใจสงกรานต์ในฐานะพื้นที่ของ การต่อรองเชิงซ้อน ซึ่งมีทั้งการยอมรับ การปรับตัว การต่อรอง และการช่วงชิงอำนาจในการนิยามวัฒนธรรมเกิดขึ้นพร้อมกัน ในมิติทางเศรษฐกิจการเมือง ข้อค้นพบยังชี้ให้เห็นว่า สงกรานต์ได้เคลื่อนจากประเพณีชุมชนไปสู่การเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่รัฐและตลาดเข้ามาจัดการอย่างเข้มข้นมากขึ้น งานของ Porananond, Intason และ Huang ต่างสะท้อนว่าการเชื่อมสงกรานต์เข้ากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำให้พิธีกรรม พื้นที่ และสัญลักษณ์ของเทศกาลถูกออกแบบใหม่ให้ตอบสนองทั้งการบริโภค การเดินทาง และภาพลักษณ์ของประเทศ (Porananond, 2015; Intason, Coetzee, & Lee, 2021; Huang, 2024). จุดนี้นำไปสู่ข้ออภิปรายสำคัญว่า การทำให้สงกรานต์เป็นสินค้าไม่ได้หมายถึงเพียงการสูญเสียความดั้งเดิม แต่ยังเป็นกระบวนการจัดสรรผลประโยชน์และอำนาจใหม่ระหว่างรัฐ ผู้ประกอบการ ท้องถิ่น และชุมชนด้วย ผู้ที่มีอำนาจในการนิยามว่า “สงกรานต์แบบไหนควรค่าแก่การส่งเสริม” ย่อมมีอำนาจในการกำหนดทิศทางของวัฒนธรรมและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ในอีกด้านหนึ่ง การอภิปรายผลยังนำไปสู่ข้อสังเกตสำคัญว่า สงกรานต์ในยุคร่วมสมัยไม่ได้เป็นเพียงเทศกาลทางวัฒนธรรม หากกำลังถูกยกระดับเป็นเครื่องมือทางนโยบายและ soft power ของรัฐไทย งานของ Hemsuwan และคณะเสนอชัดว่าสงกรานต์ถูกมองว่ามีศักยภาพในการขับเคลื่อนการตลาดการท่องเที่ยวและการสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศ (Hemsuwan et al., 2025). ในทางรัฐศาสตร์ ประเด็นนี้ควรถูกอภิปรายอย่างระมัดระวัง เพราะแม้การผลักดันสงกรานต์สู่เวทีโลกจะสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการยอมรับในระดับสากล แต่ก็อาจนำไปสู่การทำให้ความหลากหลายทางท้องถิ่นถูกย่อส่วนลงเหลือเพียงภาพแทนแบบมาตรฐานที่รัฐต้องการนำเสนอ นั่นคือ ความสำเร็จของนโยบาย soft power อาจมาพร้อมกับความเสี่ยงของการรวมศูนย์อำนาจในการนิยามวัฒนธรรมด้วย กล่าวโดยสรุป บทอภิปรายผลนี้ชี้ว่า

สงกรานต์ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะพื้นที่ที่วัฒนธรรมมิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นกลาง แต่เป็นกระบวนการทางสังคมการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการผลิตซ้ำอำนาจ การต่อรองอัตลักษณ์ และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างลุ่มลึก คุณูปการสำคัญของการศึกษาเรื่องนี้จึงอยู่ที่การทำให้เห็นว่า ประเพณีมิใช่เพียงสิ่งที่ควรอนุรักษ์ หากเป็น “สนามแห่งความหมาย” ที่ต้องวิเคราะห์อย่างวิพากษ์ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่รัฐ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจการท่องเที่ยวยึดโยงกันอย่างแนบแน่น อนาคตของการศึกษาสงกรานต์จึงควรมุ่งไปสู่การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และระหว่างระดับของอำนาจ เพื่อให้เข้าใจพลวัตของวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยได้อย่างลึกและรอบด้านยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เจริญ สรรเกียรติกุล. (2557). *การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ* (ดุชนิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญเตือน ศรีวรพจน์. (2564). *ประเพณีสงกรานต์*. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประคอง นิมนานเหมินท์. (2547). Myth and ritual: A study of the Songkran festival. *The Journal of the Royal Institute of Thailand*, 29(1–2).
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดกำแพงเพชร. (2568). *แนวทางการจัดงานประเพณีสงกรานต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2568*.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. (2569). *แนวทางการสืบสานประเพณีสงกรานต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*.
- Anantato, W. (2019). The Songkran festival for the Mon community in Bang Kradii: Social space to show Mon ethnic identity in the province of Bangkok. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal Humanities and Social Sciences*, 39(3), 151–163.
- Ashley, S. (2005). Lowland festivities in a highland society: Songkran in the Palaung village of Pang Daeng Nai, Thailand. *CMU Journal*, 4(1), 71–89.
- Bell, C. (1992). *Ritual theory, ritual practice*. Oxford University Press
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Polity Press.
- Falassi, A. (Ed.). (1987). *Time out of time: Essays on the festival*. University of New Mexico Press.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books.

- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, Eds. and Trans.). International Publishers.
- Hemsuwan, N., Kedkaew, P., Ajchariyapaisankul, R., & Nguitragool, M. (2025). Songkran festival promotion strategy to provide soft power in Thai tourism marketing. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 33(1). 1-17.
- Huang, S. (2024). *The development of the Songkran Festival in Thailand*. Master's thesis, Chulalongkorn University.
- Intason, M., Coetzee, W., & Lee, C. (2021). The development, implementation and challenges to water-saving practices in a water-stressed destination: A case study of the Songkran Festival, Thailand. *International Journal of Event and Festival Management*, 12(3), 279–296.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Massey, D. (1994). *Space, place, and gender*. University of Minnesota Press.
- Nation Thailand. (2026, April 13). *Songkran 2026 tightens rules with 10 water-play safeguards*.
- Nisaisat, C., & Jaruworn, P. (2023). Dynamics and the ways of thinking in creating the Songkran-Wan Lai festival in the Eastern Region of Thailand. *Journal of Thai Studies*, 18(1), 61–92.
- Porananond, P. (2015). Tourism and the transformation of ritual practice with sand pagodas in Chiang Mai, Northern Thailand. *Tourism Review*, 70(3), 165–178.
- Porananond, P. (2014). *Tourism and political agendas in the Dum Hua procession in the Songkran festival*. In P. Porananond & V. T. King (Eds.), *Rethinking Asian tourism: Culture, encounters and local response* (pp. 151–167). Cambridge Scholars Publishing.
- The Straits Times. (2026, April 13). *Thailand announces rules for Songkran festival, fines for non-compliance*.
- Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Aldine.
- UNESCO. (2023). *Songkran in Thailand, traditional Thai New Year festival*. Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

รัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์: การเมืองของปัญหาสำนักสงฆ์บุกรุกป่าอุทยาน
State, Religion, and Conservation: The Politics of the Problem
of Monasteries Encroaching on National Parks

พิชิต กันยาวรรณ
พระมหาจिरายุต ปโยค (มุลชะวะ)
วรเชษฐ์ โทอื่น
Pichit Kalyawan
Phramaha Jirayut h Payoko (Mulachiwa)
Worachet Tho-un
Corresponding e-mail: Pichit2510@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านกรณีปัญหาสำนักสงฆ์หรือที่พักสงฆ์ในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนทั้งในด้านกฎหมาย ความชอบธรรมทางศาสนา และการยอมรับของชุมชนท้องถิ่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติในทางกฎหมายเป็นพื้นที่ที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว ขณะที่ในทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่ป่าบางแห่งกลับถูกให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่วิเวกสำหรับการปฏิบัติธรรมและเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน จึงทำให้เกิดความทับซ้อนของอำนาจ ความหมาย และความชอบธรรมในการใช้พื้นที่เดียวกัน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การดำรงอยู่ของสำนักสงฆ์ในเขตอุทยานจึงไม่อาจอธิบายได้เพียงในฐานะ “การกระทำผิดกฎหมาย” แต่ต้องมองเป็นปัญหาทางการเมืองของความชอบธรรมระหว่างรัฐ ศาสนา และสังคมด้วย

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ และแนวคิดเรื่องรัฐ อำนาจ ความชอบธรรม การเมืองของพื้นที่ และธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า รัฐมีความชอบธรรมทางกฎหมายในการควบคุมและคุ้มครองพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่ในทางปฏิบัติ ศาสนาและชุมชนต่างก็มีฐานความชอบธรรมอีกชุดหนึ่งที่ทำให้สำนักสงฆ์ได้รับการยอมรับในฐานะพื้นที่จิตวิญญาณและสถาบันทางศีลธรรมของท้องถิ่น นักวิชาการไทย เช่น ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์ (2561), นพดล อินทรเสนา (2564) และณัฐนนท์ จิริกิจนิมิตร (2565) ได้ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์สามารถมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ขณะที่ รุ่งอรุณ หน่อคำ (2562) อธิบายว่าความขัดแย้งเรื่องป่าอนุรักษ์มักเกิดจากการประกาศอำนาจรัฐทับซ้อนกับพื้นที่ที่ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอยู่ก่อนแล้ว ข้อเสนอพบว่า การแก้ไขปัญหาสำนักสงฆ์ในพื้นที่ป่าอุทยานควรใช้กรอบธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วมมากกว่าการใช้กฎหมายเชิงเผชิญหน้าเพียงด้านเดียว โดยต้องแยกแยะข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี คำนึงถึงหลักนิติรัฐ ควบคู่กับการเคารพเสรีภาพทางศาสนา และออกแบบกลไกจัดการพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ในเขตอนุรักษ์อย่างเหมาะสม เพื่อให้การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและ การดำรงอยู่ของสถาบัน ศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: รัฐ, ศาสนา, การอนุรักษ์, สำนักสงฆ์, ป่าอุทยาน, ความชอบธรรม, การเมืองของพื้นที่, ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

Abstract

This article examines the relationship among the state, religion, and environmental conservation through the issue of monastic shelters and Buddhist monastic sites located in national park areas in Thailand. The issue is complex because it involves legal control over protected areas, religious legitimacy, and local community acceptance. In legal terms, national parks are protected areas established for the long-term conservation of natural resources and biodiversity. In social and cultural terms, however, some forest areas are also regarded as sacred and suitable for religious practice. As a result, the same area becomes a contested space in which multiple forms of authority, meaning, and legitimacy overlap. Under such conditions, the existence of monastic sites in protected forests should not be understood merely as a legal violation, but also as a political issue of competing legitimacy among the state, religion, and society.

This study employs documentary research by analyzing relevant laws, official documents, and academic literature through the concepts of state power, legitimacy, politics of space, and environmental governance. The analysis shows that the state possesses legal legitimacy to regulate and protect national park areas, yet religion and local communities also hold another kind of legitimacy that allows monastic sites to be accepted as spiritual spaces and moral institutions. Thai scholars such as Pattawee Satyawongthip (2018), Noppadol Inthrasena (2021), and Natthanon Jirakitnimit (2022) argue that Buddhist monks can play significant roles in forest conservation and environmental awareness at the community level. At the same time, Rungarun Norkham (2019) explains that conflicts in conservation areas often emerge when state-imposed boundaries overlap with spaces that communities have historically and culturally used and valued. The article argues that this issue should be addressed through participatory environmental governance rather than through a purely confrontational legal approach. Case-by-case assessment, adherence to the rule of

law, respect for religious freedom, and carefully designed mechanisms for managing sacred spaces within protected areas are necessary for balancing ecological conservation with the continued existence of religious institutions in a sustainable manner.

Keywords: state, religion, conservation, monastic shelter, national park, legitimacy, politics of space, environmental governance

บทนำ

ปัญหาการตั้งสำนักสงฆ์หรือที่พักสงฆ์ในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติเป็นประเด็นที่สะท้อนความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และสังคมไทยอย่างชัดเจน เพราะเป็นจุดตัดของอำนาจทางกฎหมาย อำนาจทางศรัทธา และภารกิจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่อุทยานแห่งชาติในความหมายทางกฎหมายเป็นพื้นที่ที่รัฐจัดไว้เพื่อการคุ้มครองธรรมชาติในระยะยาว ส่วนในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่ป่าหลายแห่งกลับมีความหมายเป็นพื้นที่วิเวกสำหรับปฏิบัติธรรม เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นพื้นที่ที่ชุมชนให้ความเคารพ การซ้อนทับกันของความหมายทั้งสองชุดนี้ทำให้พื้นที่เดียวกันกลายเป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้งเชิงนโยบายและเชิงความชอบธรรม ในระดับกฎหมายไทย พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กำหนดให้อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่คุ้มครอง และห้ามการยึดถือครอบครอง การก่อสร้าง หรือการกระทำที่ทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมโดยไม่ได้รับอนุญาต ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 31 รับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา แต่เสรีภาพดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของรัฐ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงเห็นได้ว่า แม้รัฐจะรับรองเสรีภาพทางศาสนา แต่เสรีภาพดังกล่าวมิได้มีลักษณะไร้ขอบเขต หากต้องดำเนินอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายสาธารณะด้วย

เมื่อพิจารณาในมิติทางวิชาการ นักวิชาการไทยได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไว้ค่อนข้างชัด ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์ (2561) เสนอว่า พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศีลธรรมในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ป่าไม้แก่ประชาชน โดยเฉพาะเมื่อวัดหรือสำนักสงฆ์เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด ขณะที่ นพดล อินทรเสนา (2564) เห็นว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีบทบาททั้งเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ ส่วน ญัฐนนท์ จิรกิจนิมิตร (2565) ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ช่วยขยายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อเสนอเหล่านี้สะท้อนว่า การมีอยู่ของสำนักสงฆ์ในพื้นที่ป่ามิได้มีความหมายด้านลบเพียงอย่างเดียว แต่ในบางกรณีอาจมีบทบาทส่งเสริมการอนุรักษ์ด้วย อย่างไรก็ตาม การมองสำนักสงฆ์ในฐานะกลไกอนุรักษ์เพียงด้านเดียวก็อาจไม่เพียงพอ เพราะในทางนโยบายพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ที่รัฐใช้อำนาจควบคุมโดยตรง รุ่งอรุณ หน่อคำ(2562) อธิบายว่า ความ

ขัดแย้งในพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวนมากเกิดจากการประกาศเขตของรัฐทับซ้อนกับพื้นที่ที่ชุมชนเคยใช้ประโยชน์หรือมีความผูกพันเชิงประวัติศาสตร์อยู่ก่อนแล้ว ส่งผลให้การอนุรักษ์ในความหมายของรัฐอาจถูกมองว่าเป็นการแทรกแซงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์เดิมของคนกับป่า ในกรณีของสำนักสงฆ์ปัญหาจึงยิ่งซับซ้อนมากขึ้น เพราะไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับสถาบันศาสนาและศรัทธาของประชาชนด้วย

นักวิชาการต่างประเทศได้เสนอกรอบอธิบายที่ช่วยให้เข้าใจปัญหานี้ชัดเจน Dudley (2008) ให้นิยามพื้นที่คุ้มครองว่าเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำหนดและจัดการเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในระยะยาว พร้อมทั้งอาจมีคุณค่าทางบริการระบบนิเวศและคุณค่าทางวัฒนธรรมร่วมอยู่ด้วย ส่วน Borrini-Feyerabend et al. (2013) เน้นว่าการจัดการพื้นที่คุ้มครองที่มีประสิทธิภาพต้องให้ความสำคัญกับ “governance” หรือรูปแบบการใช้อำนาจ การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่ใช่ยึดเพียงอำนาจรวมศูนย์ของรัฐเท่านั้น แนวคิดนี้สำคัญมากต่อกรณีสำนักสงฆ์ในป่าอุทยาน เพราะทำให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้อยู่ที่กฎหมายอย่างเดียว แต่อยู่ที่วิธีจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถืออำนาจหลายชุดในพื้นที่เดียวกันด้วย ในประเด็นเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับการอนุรักษ์ Verschuuren, Wild, McNeely, and Oviedo (2010) เสนอว่า sacred natural sites หรือพื้นที่ธรรมชาติศักดิ์สิทธิ์ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทั้งทางจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และระบบนิเวศ พื้นที่ลักษณะนี้อาจอยู่ทั้งภายในและภายนอกเขตพื้นที่คุ้มครองของรัฐ และหลายกรณีสามารถสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติได้จริง ขณะเดียวกัน Jeanrenaud (2001, อ้างถึงใน Verschuuren et al., 2010) ชี้ว่าปัญหาสำคัญคือกรอบกฎหมายสมัยใหม่มักไม่รองรับสถานะของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างเพียงพอ จึงทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างระบบกฎหมายของรัฐกับระบบคุณค่าทางจิตวิญญาณของชุมชนและศาสนา ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานของ Dudley, Bhagwat, and Higgins-Zogib (2010) ที่เห็นว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถเป็นฐานสำคัญของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้ หากรัฐยอมรับคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาอย่างจริงจัง

ในเชิงนโยบายสิ่งแวดล้อม UNEP ชี้ว่า การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องพึ่งพากฎหมายและสถาบันที่เข้มแข็งควบคู่กับธรรมาภิบาลที่ดี ขณะที่ Graham, Amos, and Plumptre (2003) อธิบายว่า ธรรมาภิบาลที่ดีต้องคำนึงถึงความชอบธรรม การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบ หลักการเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกรณีสำนักสงฆ์ในป่าอุทยาน เพราะหากรัฐใช้มาตรการทางกฎหมายโดยไม่รับฟังชุมชนและไม่เข้าใจมิติทางศาสนา ก็อาจทำให้การอนุรักษ์ขาดความยอมรับและนำไปสู่ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อได้ จากการทบทวนแนวคิดและงานวิชาการดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอว่า ปัญหาสำนักสงฆ์บุกรุกป่าอุทยานควรทำความเข้าใจในฐานะ “การเมืองของความชอบธรรม” มากกว่าการมองเป็นเพียงกรณีฝ่าฝืนกฎหมาย กล่าวคือ รัฐยืนยันความชอบธรรมผ่านกฎหมายอนุรักษ์ ศาสนายืนยันความชอบธรรมผ่านความศักดิ์สิทธิ์และเสรีภาพในการปฏิบัติธรรม ส่วนชุมชนยืนยันความชอบธรรมผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม

และวัฒนธรรมที่มีต่อพื้นที่ เมื่อความชอบธรรมทั้งสามชุดนี้ปะทะกัน พื้นที่ป่าอุทยานจึงกลายเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่ต้องการการจัดการอย่างละเอียดอ่อน รอบคอบ และตั้งอยู่บนฐานของธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่การใช้อำนาจเชิงบังคับเพียงมิติเดียว

แนวคิดเรื่องรัฐและอำนาจ

แนวคิดเรื่อง รัฐและอำนาจ เป็นพื้นฐานสำคัญของวิชารัฐศาสตร์ เพราะใช้ในการอธิบายว่า รัฐสามารถออกกฎหมาย ควบคุมพฤติกรรมของประชาชน จัดระเบียบสังคม และตัดสินใจในเรื่องสาธารณะได้อย่างไร รัฐจึงไม่ได้หมายถึงเพียงรัฐบาลหรือหน่วยงานราชการเท่านั้น แต่หมายถึงโครงสร้างของอำนาจที่เชื่อมโยงกับกฎหมาย สถาบัน ความชอบธรรม และการยอมรับของสังคมด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535) ในทางทฤษฎี แนวคิดที่มีอิทธิพลมาจาก Max Weber ซึ่งอธิบายว่า รัฐคือชุมชนมนุษย์ที่อ้างสิทธิในการใช้กำลังกายภาพอย่างชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียวภายในดินแดนหนึ่ง (Weber, 1946) แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ทำให้รัฐแตกต่างจากองค์กรอื่นไม่ใช่เพียงการมีประชากรหรืออาณาเขต แต่คือการมีสิทธิใช้อำนาจบังคับอย่างชอบธรรมผ่านกฎหมาย ตำรวจ ศาล และระบบราชการ Max Weber ยังเชื่อมโยงเรื่องอำนาจรัฐเข้ากับ “ความชอบธรรม” โดยเห็นว่าอำนาจจะดำรงอยู่ได้มั่นคงก็ต่อเมื่อผู้ถูกปกครองยอมรับว่าอำนาจนั้นสมควรเชื่อฟัง ไม่ว่าจะอยู่บนฐานของประเพณี บารมีส่วนบุคคล หรือกฎหมายแบบเหตุผลก็ตาม (Weber, 1946) อย่างไรก็ตาม การมองรัฐผ่านเรื่องการผูกขาดการใช้กำลังเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ Michael Mann เสนอว่า รัฐยังมี “อำนาจเชิงอิสระ” ในการกำหนดนโยบายและจัดระเบียบสังคม โดยแยกอำนาจของรัฐออกเป็น 2 ด้านสำคัญคือ อำนาจเชิงเผด็จการ ซึ่งหมายถึงความสามารถของผู้นำรัฐในการตัดสินใจโดยไม่ต้องต่อรองกับสังคมมากนัก และ อำนาจเชิงโครงสร้างหรือเชิงแทรกซึม ซึ่งหมายถึงความสามารถของรัฐในการนำนโยบาย กฎระเบียบ และการบริหารไปใช้ได้จริงทั่วทั้งดินแดน (Mann, 1984) แนวคิดของ Michael Mann จึงช่วยให้เข้าใจว่า รัฐที่เข้มแข็งไม่ได้หมายถึงรัฐที่ใช้กำลังรุนแรงเสมอไป แต่หมายถึงรัฐที่มีขีดความสามารถเชิงสถาบันสูง สามารถทำให้นโยบายเกิดผลจริงในชีวิตของประชาชนได้ อีกแนวคิดสำคัญคือของ Joel S. Migdal ที่เสนอกรอบ state-in-society เพื่ออธิบายว่า รัฐไม่ได้ยืนอยู่เหนือสังคมอย่างสมบูรณ์ แต่ต้องแข่งขัน ต่อรอง และประสานกับกลุ่มอำนาจอื่นในสังคมอยู่เสมอ เช่น ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มศาสนา กลุ่มทุน หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ (Migdal, 2001) มิกดาลเห็นว่า ในหลายประเทศรัฐอาจมีกฎหมายและสถาบันอย่างเป็นทางการครบถ้วน แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่สามารถทำให้กฎหมายเหล่านั้นมีผลจริงได้เต็มที่ เพราะในระดับชีวิตประจำวันยังมีกลุ่มอื่นร่วมกำหนด “กฎของการอยู่ร่วมกัน” ด้วย (Migdal, 2001) แนวคิดนี้จึงช่วยอธิบายว่า ความเข้มแข็งของรัฐไม่ควรวัดจากจำนวนกฎหมายหรือขนาดของระบบราชการเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวัดจากความสามารถในการทำให้นโยบายมีผลจริงในสังคมด้วย ในอีกด้านหนึ่ง Michel Foucault เสนอให้มอง “อำนาจ” ในความหมายที่กว้างกว่าเดิม โดยเห็นว่าอำนาจไม่ได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงแห่งเดียว แต่อำนาจกระจาย

ตัวอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม สถาบัน ความรู้ และระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน (Foucault, 1978) เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เรือนจำ หรือระบบทะเบียนราษฎร ล้วนเป็นพื้นที่ที่อำนาจทำงานผ่านการจัดประเภท การเฝ้าระวัง และการทำให้ผู้คนยอมรับบรรทัดฐานบางอย่างโดยสมัครใจ (Foucault, 1978) ความคิดของฟูโกต์จึงมีคุณูปการสำคัญ เพราะช่วยให้เห็นว่า รัฐใช้อำนาจไม่เพียงผ่านกฎหมายหรือกำลังเท่านั้น แต่ยังผ่าน “ความรู้” และ “การจัดระเบียบ” ด้วย

เมื่อพิจารณาในบริบทไทย ชัยอนันต์ สมุทวณิช อธิบายพัฒนาการของรัฐไทยผ่านกระบวนการสร้างรัฐสมัยใหม่ โดยเฉพาะการปฏิรูประบบราชการ การรวมศูนย์อำนาจ และการขยายอำนาจของส่วนกลางเข้าไปจัดระเบียบท้องถิ่น งานเรื่อง 100 ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ: วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง ชี้ให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้เกิดขึ้นในรูปแบบปัจจุบันโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลของกระบวนการสะสมอำนาจ การจัดวางสถาบัน และการสร้างกลไกราชการเพื่อควบคุมดินแดนและประชากร (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535) มุมมองนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทำให้เห็นว่า “รัฐ” เป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ มิใช่สิ่งคงที่หรือเป็นกลางตามธรรมชาติ ขณะที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ช่วยขยายความเข้าใจเรื่องรัฐและอำนาจผ่านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม โดยเฉพาะในงาน สอนคราประชาธิปไตย ซึ่งเสนอว่า สังคมไทยไม่ได้มีฐานประสบการณ์ทางการเมืองแบบเดียวกัน คนเมืองกับคนชนบทมักมีมุมมองต่อประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และความชอบธรรมของอำนาจรัฐแตกต่างกัน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2546) ข้อเสนอของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ จึงช่วยให้เข้าใจว่ารัฐไม่อาจใช้อำนาจได้อย่างมั่นคง หากไม่สามารถสร้างความชอบธรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมหลากหลายกลุ่มได้ อำนาจรัฐจึงไม่ใช่เพียงการสั่งการจากเบื้องบน แต่ต้องเชื่อมโยงกับฐานสังคมและการยอมรับในระดับล่างด้วย ในอีกมิติหนึ่ง เกษียร เตชะพีระ เสนอให้มองรัฐและอำนาจผ่านมิติทางวัฒนธรรมและวาทกรรม โดยชี้ว่า อำนาจทางการเมืองไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในสถาบันหรือกฎหมาย แต่ยังดำรงอยู่ในภาษา ความหมาย และการนิยามว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม หรือเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ (เกษียร เตชะพีระ, 2537) มุมมองนี้ช่วยให้เห็นว่ารัฐสามารถรักษาอำนาจได้ไม่ใช่เพราะมีกฎหมายหรือกำลังเท่านั้น แต่เพราะสามารถสร้างและครอบงำความหมายบางอย่างในสังคมได้ด้วย

เมื่อสังเคราะห์แนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จะเห็นได้ว่ารัฐควรถูกเข้าใจอย่างน้อยใน 4 มิติ ได้แก่ อำนาจบังคับตามแนวของ Weber (1946) ชีตความสามารถเชิงสถาบัน ตามแนวของ Mann (1984) ความสัมพันธ์เชิงต่อรองระหว่างรัฐกับสังคม ตามแนวของ Migdal (2001) และ อำนาจเชิงความรู้และวาทกรรม ตามแนวของ Foucault (1978) เมื่อนำมาประกอบกับข้อเสนอของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2535), เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2546), และ เกษียร เตชะพีระ (2537) จะยิ่งเห็นชัดว่า การศึกษารัฐและอำนาจในสังคมไทยจำเป็นต้องพิจารณาทั้งประวัติศาสตร์การสร้างรัฐ โครงสร้างราชการ ความสัมพันธ์รัฐ-สังคม และการผลิตความชอบธรรมทางการเมืองควบคู่กันไป ดังนั้น แนวคิดเรื่องรัฐและอำนาจจึงไม่ใช่เพียงทฤษฎีพื้นฐานในตำรารัฐศาสตร์ แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการ

วิเคราะห์ปัญหาสาธารณะร่วมสมัย เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งเชิงนโยบาย การรวมศูนย์อำนาจ การกระจายอำนาจ และวิกฤตความชอบธรรมของรัฐเอง หากเข้าใจรัฐอย่างรอบด้าน จะเห็นว่าอำนาจที่ยั่งยืนไม่อาจตั้งอยู่บนกำลังหรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยขีดความสามารถเชิงสถาบัน การยอมรับทางสังคม และการสร้างความชอบธรรมร่วมกันในสังคมด้วย (Mann, 1984; Migdal, 2001; เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2546)

แนวคิดเรื่องความชอบธรรม

แนวคิดเรื่อง ความชอบธรรม เป็นหัวใจสำคัญของการอธิบายว่าเหตุใดอำนาจทางการเมืองจึงได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคม และเหตุใดรัฐหรือสถาบันทางการเมืองบางรูปแบบจึงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงแม้ไม่ได้พึ่งการบังคับโดยตรงตลอดเวลา ในทางรัฐศาสตร์ ความชอบธรรมมีได้หมายถึงเพียง “ความถูกต้องตามกฎหมาย” เท่านั้น แต่หมายถึงภาวะที่ผู้ถูกปกครองยอมรับว่าอำนาจหรือระเบียบทางการเมืองนั้นสมควรได้รับการเชื่อฟัง เหมาะสมกับค่านิยมร่วม และมีสิทธิที่จะใช้อำนาจเหนือสังคมได้อย่างเป็นที่ยอมรับ (มนตรี เจนวิทย์การ, 2563; Max Weber, 1946) จุดเริ่มต้นสำคัญของการศึกษาเรื่องนี้มาจาก แมกซ์ เวเบอร์ ซึ่งเสนอว่า การปกครองจะดำรงอยู่ได้ไม่ใช่เพราะการใช้กำลังเพียงอย่างเดียว แต่เพราะมี “ฐานแห่งความชอบธรรม” รองรับ เวเบอร์จำแนกความชอบธรรมออกเป็น 3 แบบคลาสสิก คือ ความชอบธรรมแบบจารีตประเพณี ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของประเพณีและแบบแผนเดิม ความชอบธรรมแบบคาริสมาทิก ที่เกิดจากความศรัทธาในคุณลักษณะพิเศษของผู้นำ และ ความชอบธรรมแบบกฎหมาย-เหตุผล ที่ตั้งอยู่บนการยอมรับกฎระเบียบ และอำนาจของสถาบันทางกฎหมาย Max Weber ยังเชื่อมแนวคิดนี้กับรัฐสมัยใหม่ โดยมองว่ารัฐสมัยใหม่พึ่งพาความชอบธรรมแบบกฎหมาย-เหตุผลเป็นสำคัญ (Max Weber, 1946) อย่างไรก็ตาม การนิยามความชอบธรรมในแบบคลาสสิกยังถูกขยายความต่อโดย David Beetham ซึ่งเสนอว่าความชอบธรรมไม่ควรถูกมองเป็นเพียง “ความเชื่อ” หรือ “การยอมรับ” ในเชิงจิตวิทยาเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาอย่างน้อย 3 องค์ประกอบร่วมกัน ได้แก่ ประการแรก อำนาจต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่ยอมรับร่วมกัน ประการที่สอง กฎเกณฑ์นั้นต้องสามารถอธิบายและให้เหตุผลได้บนฐานของความเชื่อหรือค่านิยมร่วม และประการที่สาม ต้องมีการแสดงออกถึงความยินยอมจากผู้ถูกปกครองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แนวคิดของ David Beetham จึงช่วยให้เห็นว่า ความชอบธรรมไม่ใช่เรื่องของความรู้สึกเพียงอย่างเดียว แต่มีทั้งมิติของกฎ มิติของค่านิยม และมิติของการยอมรับทางสังคมประกอบกัน (David Beetham, 1991)

ในอีกด้านหนึ่ง Seymour Martin Lipset อธิบายว่า ความชอบธรรมคือความสามารถของระบบการเมืองในการทำให้ประชาชนเชื่อว่า สถาบันที่มีอยู่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับสังคมนั้น Seymour Martin Lipset จึงเชื่อมความชอบธรรมเข้ากับเสถียรภาพของระบบการเมืองโดยตรง กล่าวคือ หากประชาชนยังเชื่อว่าสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่มีความเหมาะสม ระบบก็มีโอกาส

ดำรงอยู่ได้แม้เผชิญแรงกดดัน แต่หากความเชื่อนี้สั่นคลอน วิกฤตความชอบธรรมก็จะตามมา และอาจนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว (Seymour Martin Lipset, 1959) เมื่อพิจารณาในงานวิชาการไทย มนตรี เจนวิทย์การ อธิบายว่า แนวคิดเรื่องความชอบธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจการเมืองไทยร่วมสมัย เพราะคำว่า “ชอบธรรม” มักถูกทุกฝ่ายหยิบยกมาใช้ทั้งเพื่อปกป้องอำนาจของตนและเพื่อโต้แย้งฝ่ายตรงข้าม มนตรีชี้ว่า ความชอบธรรมไม่ได้มีความหมายเดียวตายตัว แต่สามารถใช้วิเคราะห์ได้ในหลายระดับ ทั้งระดับรัฐ ระบบการเมือง ภาวะผู้นำ พรรคการเมือง หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เขายังเสนอว่าการอธิบายความชอบธรรมต้องแยกให้ออกระหว่างการยอมรับเชิงสถาบัน การมีผู้แทน และการยอมรับเชิงสังคม มิฉะนั้นการใช้แนวคิดนี้จะสับสนและกลายเป็นเพียงถ้อยคำทางการเมืองที่ใช้โจมตีกันไปมา (มนตรี เจนวิทย์การ, 2563) มุมมองนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ พิชาย รัตน์ดิลก ณ ภูเก็ต ที่อธิบายว่า ความชอบธรรมเป็นทรัพยากรทางสังคมที่ทำให้องค์กรหรือสถาบันสามารถอยู่รอด เติบโต และได้รับการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเสนอว่า ความชอบธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงการไม่ถูกต่อต้าน แต่หมายถึงภาวะที่สังคมเห็นว่าการนั้น “มีคุณค่า มีความจำเป็น และมีสิทธิที่จะดำรงอยู่” เขายังชี้ว่าความชอบธรรมเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับบรรทัดฐานทางสังคม กฎหมาย และความคาดหวังของสาธารณะ ดังนั้นหากสถาบันใดไม่สอดคล้องกับความคาดหวังเหล่านี้ ย่อมเสี่ยงต่อการเผชิญวิกฤตความชอบธรรม (พิชาย รัตน์ดิลก ณ ภูเก็ต, 2564)

จากแนวคิดข้างต้น จะเห็นได้ว่าความชอบธรรมมีอย่างน้อย 3 มิติสำคัญ มิติแรกคือความชอบธรรมเชิงกฎหมาย หมายถึงการใช้อำนาจภายใต้กฎ ระเบียบ และกระบวนการที่รับรองไว้ อย่างถูกต้อง มิติที่สองคือ ความชอบธรรมเชิงคุณค่า หมายถึง การที่อำนาจนั้นสอดคล้องกับหลักศีลธรรม ความยุติธรรม หรือค่านิยมร่วมของสังคม และมิติที่สามคือ ความชอบธรรมเชิงสังคมและการยอมรับ หมายถึงการที่ประชาชนหรือผู้เกี่ยวข้องยินยอมและยอมรับอำนาจนั้นในทางปฏิบัติ แม้อำนาจบางอย่างอาจถูกต้องตามกฎหมาย แต่หากขัดกับความรู้สึกเรื่องความเป็นธรรมของสังคม ก็อาจเผชิญวิกฤตความชอบธรรมได้ ในทางกลับกัน อำนาจบางอย่างอาจได้รับการยอมรับทางสังคมชั่วคราว แต่หากขาดฐานทางกฎหมายและหลักการรองรับ ก็ยากจะยืนระยะได้อย่างมั่นคง (David Beetham, 1991; พิชาย รัตน์ดิลก ณ ภูเก็ต, 2564) ในทางการเมือง ความชอบธรรมยังสัมพันธ์โดยตรงกับเรื่อง การมีผู้แทน และการยอมรับการใช้อำนาจ มนตรี เจนวิทย์การ อธิบายว่า ความชอบธรรมของระบอบหรือรัฐบาลมิได้เกิดจากการมีอำนาจรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับว่าประชาชนมองว่าสถาบันเหล่านั้นเป็นตัวแทนของตนหรือไม่ และเปิดพื้นที่ให้ผู้คนมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอหรือไม่ หากกระบวนการเมืองไม่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม หรือไม่สามารถเปิดให้เสียงที่หลากหลายได้รับการเป็นตัวแทน ความชอบธรรมก็จะถูกตั้งคำถามมากขึ้น (มนตรี เจนวิทย์การ, 2563) นอกจากนี้ ความชอบธรรมไม่ได้เป็นสิ่งคงที่ หากเป็นสิ่งที่ สร้างขึ้น รักษาไว้ และเสื่อมถอยได้ตามบริบททางสังคมและการเมือง ในช่วงที่สถาบันสามารถตอบสนองต่อปัญหาของสังคมได้ดี

ความชอบธรรมมักเพิ่มขึ้น แต่เมื่อสถาบันล้มเหลว ขาดประสิทธิภาพ หรือขัดแย้งกับค่านิยมของประชาชน ความชอบธรรมก็มีแนวโน้มลดลง Seymour Martin Lipset ชี้ว่าประสิทธิผลของระบบการเมืองมีผลต่อความชอบธรรมอย่างมาก เพราะประชาชนไม่ได้ตัดสินความชอบธรรมจากหลักการล้วน ๆ แต่ยังพิจารณาจากความสามารถของระบบในการจัดการปัญหาและรักษาความมั่นคงของสังคมด้วย (Seymour Martin Lipset, 1959)

หากสังเคราะห์ภาพรวมทางทฤษฎี จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องความชอบธรรมช่วยอธิบายว่าเหตุใดบางอำนาจจึงได้รับการยอมรับโดยสมัครใจ ขณะที่บางอำนาจแม้มีกฎหมายรองรับกลับถูกต่อต้านอย่างรุนแรง Max Weber ช่วยให้เราเข้าใจ “ประเภท” ของความชอบธรรม David Beetham ช่วยให้เราเข้าใจ “องค์ประกอบ” ของความชอบธรรม Seymour Martin Lipset ช่วยให้เราเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความชอบธรรมกับเสถียรภาพของระบบการเมือง ส่วน มนตรี เจนวิทย์การ และ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ช่วยขยายความเข้าใจนี้ในบริบทไทยและในมิติของสถาบันร่วมสมัย (Max Weber, 1946; David Beetham, 1991; Seymour Martin Lipset, 1959; มนตรี เจนวิทย์การ, 2563; พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2564) ดังนั้น ความชอบธรรมจึงเป็นมากกว่าคำอธิบายเชิงนามธรรมทางรัฐศาสตร์ แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์การยอมรับอำนาจ ความมั่นคงของสถาบัน และความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมร่วมสมัย หากอำนาจใดขาดความชอบธรรม อำนาจนั้นอาจคงอยู่ได้ด้วยการบังคับในระยะสั้น แต่ยากจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในระยะยาว ตรงกันข้าม หากอำนาจใดมีทั้งฐานทางกฎหมาย เหตุผลทางคุณค่า และการยอมรับจากสังคม อำนาจนั้นย่อมมีเสถียรภาพและสามารถดำเนินบทบาททางการเมืองได้อย่างยั่งยืนกว่า (David Beetham, 1991; Seymour Martin Lipset, 1959)

แนวคิดเรื่องการเมืองของพื้นที่

แนวคิดเรื่อง การเมืองของพื้นที่ เป็นกรอบสำคัญในการอธิบายว่า “พื้นที่” ไม่ได้เป็นเพียงฉากหลังทางกายภาพที่ดำรงอยู่อย่างเฉยๆ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างความหมาย ถูกจัดระเบียบ และถูกช่วงชิงผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่เสมอ การเมืองของพื้นที่จึงหมายถึงกระบวนการที่รัฐ ชุมชน กลุ่มทุน สถาบันศาสนา และผู้แสดงอื่น ๆ เข้ามานิยาม ควบคุม ใช้ประโยชน์ หรือโต้แย้งความหมายของพื้นที่เดียวกันภายใต้ผลประโยชน์และโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าพื้นที่ไม่ใช่ “ภาชนะ” ที่รองรับกิจกรรมทางสังคมเท่านั้น แต่เป็นผลผลิตของสังคม และในขณะเดียวกันก็ย้อนกลับไปกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองด้วย (Henri Lefebvre, 1991) จุดตั้งต้นสำคัญของแนวคิดนี้มาจาก Henri Lefebvre ซึ่งเสนอในงาน The Production of Space ว่า พื้นที่เป็น “ผลผลิตทางสังคม” ไม่ใช่สิ่งธรรมชาติที่ว่างเปล่าและไร้ความหมาย พื้นที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และการปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คน Henri Lefebvre ชี้ว่าพื้นที่เป็นทั้งเครื่องมือของการผลิต การควบคุม และการครอบงำอำนาจ

จึงไม่มีพื้นที่ใดที่ปลอดภัยจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างแท้จริง จากฐานคิดของ Henri Lefebvre นักวิชาการจำนวนมากได้พัฒนาต่อจนเห็นชัดเจนว่า พื้นที่เป็นประเด็นทางการเมืองโดยตรง Doreen Massey อธิบายว่า พื้นที่และสถานที่ไม่ควรถูกมองเป็นหน่วยปิดตาย หากเป็นผลของความสัมพันธ์ การเคลื่อนย้าย และการเชื่อมต่อระหว่างผู้คน ทุน อำนาจ และประวัติศาสตร์หลายสาย Doreen Massey จึงคัดค้านการมองพื้นที่แบบหยุดนิ่งและเสนอว่า “สถานที่” เองก็เป็นสิ่งเปิด มีพลวัต และเต็มไปด้วยการต่อรองทางการเมือง การทำความเข้าใจพื้นที่จึงต้องมองทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ ภายในและภายนอกพื้นที่นั้นควบคู่กัน (Doreen Massey, 1994)

ในอีกมิติหนึ่ง Edward W. Soja เสนอแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมเชิงพื้นที่และชี้ว่า การจัดองค์กรเชิงพื้นที่ของสังคมสามารถผลิตความไม่เป็นธรรมได้อย่างเป็นระบบ เช่น การแบ่งเขต การกั้นคนบางกลุ่มออกจากทรัพยากร การควบคุมการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ หรือการใช้นโยบายเชิงพื้นที่เพื่อรักษาอภิสิทธิ์ของบางกลุ่ม Edward W. Soja จึงเห็นว่า “การเมืองของพื้นที่” ไม่ใช่เรื่องรองจากการเมืองแบบอื่น แต่เป็นแกนสำคัญของความไม่เท่าเทียมและความขัดแย้งในสังคมสมัยใหม่ (Edward W. Soja, 2010) เมื่อนำแนวคิดเหล่านี้มาพิจารณาร่วมกัน จะเห็นได้ว่า การเมืองของพื้นที่มีอย่างน้อย 3 มิติสำคัญ มิติแรกคือ การผลิตความหมายของพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่หนึ่งเดียวกันอาจถูกนิยามต่างกันโดยผู้แสดงแต่ละฝ่าย เช่น รัฐอาจมองเป็นเขตอำนาจหรือพื้นที่อนุรักษ์ ชุมชนอาจมองเป็นถิ่นฐานหรือที่ทำกิน ศาสนาอาจมองเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และทุนอาจมองเป็นทรัพยากรหรือโอกาสทางเศรษฐกิจ มิติที่สองคือ การควบคุมและจัดระเบียบพื้นที่ ผ่านกฎหมาย แผนผัง เขตแดน หรือมาตรการบริหารจัดการต่าง ๆ และมิติที่สามคือ การต่อสู้ช่วงชิงการเข้าถึงและการใช้พื้นที่ ซึ่งมักเป็นจุดที่ความขัดแย้งปรากฏเด่นชัดที่สุด (Henri Lefebvre, 1991; Edward W. Soja, 2010) ในบริบทไทย แนวคิดการเมืองของพื้นที่มีประโยชน์อย่างมากต่อการทำความเข้าใจความขัดแย้งเรื่องป่า ที่ดิน ชายแดน เมือง และอัตลักษณ์ท้องถิ่น งานของ ชัยนต์ วรรณะภูติ แสดงให้เห็นความสำคัญของ “พื้นที่ทางสังคม” ในการอธิบายอัตลักษณ์ การสร้างซ้ำ และการต่อรองของกลุ่มคนในสังคมไทย โดยเฉพาะในงานเรื่อง “‘คนเมือง’: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง” ซึ่งสะท้อนว่าพื้นที่ไม่ได้เป็นเพียงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นพื้นที่ของความหมาย ตัวตน และความสัมพันธ์ทางอำนาจด้วย (ชัยนต์ วรรณะภูติ, 2543/2549)

นอกจากนี้ ชัยนต์ วรรณะภูติ และอำพร จิรัฐติกร ยังได้ร่วมบรรณาธิกรณหนังสือ Spatial Politics and Economic Development in the Mekong Sub-region ซึ่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงไม่อาจแยกออกจากการเมืองของพื้นที่ เพราะการสร้างเขตเศรษฐกิจ เส้นทางคมนาคม เขตแดน และพื้นที่พัฒนา ล้วนเป็นกระบวนการที่มีการกำหนดอำนาจ การได้เปรียบเสียเปรียบ และการต่อรองของผู้คนในพื้นที่เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง (Chayan Vaddhanaphuti & Amporn Jirattikorn, 2011) ในอีกด้านหนึ่ง ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์ ศึกษาเรื่อง การผลิตความหมาย “พื้นที่ประเทศไทย” ในยุคพัฒนา (พ.ศ. 2500–2509) ซึ่งสะท้อนว่ารัฐไทย

ไม่ได้เพียงบริหารพื้นที่ในเชิงกายภาพ แต่ยังสร้าง “ความหมายของพื้นที่ประเทศไทย” ผ่านวาทกรรมการพัฒนาและโครงการสร้างชาติด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง พื้นที่ของประเทศไทยไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ถูกผลิตขึ้นผ่านภาษา นโยบาย ประวัติศาสตร์ และจินตนาการทางการเมืองของรัฐสมัยใหม่ (ภิญญพันธุ์ พงนะลาวัณย์, 2552) ขณะที่ สุชาติา วัฒนา ในงานเรื่อง การเมืองของพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ภายใต้วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก ก็ชี้ให้เห็นมิติสำคัญอีกประการหนึ่งของการเมืองของพื้นที่ นั่นคือ พื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่นมิได้ถูกกำหนดโดยชุมชนท้องถิ่นเพียงลำพัง แต่ยังถูกนิยามและจัดระเบียบโดยวาระนโยบายสิ่งแวดล้อมระดับโลกด้วย จึงเกิดการทับซ้อนระหว่างอำนาจของรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ และผู้คนในพื้นที่ในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (สุชาติา วัฒนา, 2550) มิติของการเมืองของพื้นที่ยังปรากฏชัดในงานของ สุวัลยา โตะสิงห์ เรื่อง ชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเสนอว่า พื้นที่ชายแดนไม่ควรถูกมองเป็นเพียงเส้นแบ่งบนแผนที่ แต่เป็นพื้นที่ที่หลายฝ่ายต่างเข้ามาให้ความหมายและแข่งขันกันนิยาม ไม่ว่าจะป็นรัฐชาติ กลุ่มชาตินิยม องค์กรระหว่างประเทศ หรือชาวบ้านในพื้นที่เอง งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เดียวกันอาจถูกมองเป็น “ดินแดนของชาติ” “มรดกโลก” “พื้นที่พิพาท” หรือ “ที่ทำกิน” ได้พร้อมกัน และความแตกต่างของการให้ความหมายเหล่านี้เองที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง (สุวัลยา โตะสิงห์, 2564)

หากสังเคราะห์ภาพรวมทางทฤษฎีและงานศึกษาในไทย จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการเมืองของพื้นที่มีคุณค่าอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก ช่วยให้เราเข้าใจว่า พื้นที่ไม่เป็นกลาง แต่ถูกสร้างขึ้นผ่านอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคม ประการที่สอง ช่วยเปิดเผยว่าความขัดแย้งจำนวนมากไม่ได้เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการแย่งชิง “สิทธิในการนิยามพื้นที่” ด้วย และประการที่สาม ช่วยให้เห็นว่า การแก้ปัญหาเชิงนโยบายต้องไม่มองพื้นที่เป็นเพียงหน่วยทางเทคนิค หากต้องตระหนักถึงประวัติศาสตร์ ความหมาย อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ ทางอำนาจที่ฝังอยู่ในพื้นที่นั้น (Henri Lefebvre, 1991; Doreen Massey, 1994; Edward W. Soja, 2010) ดังนั้นแนวคิดเรื่องการเมืองของพื้นที่จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมสมัย ไม่ว่าจะป็นความขัดแย้งเรื่องป่า ที่ดิน ชายแดน เมือง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือโครงการพัฒนา เพราะมันช่วยให้เห็นว่าทุกพื้นที่ล้วนเป็นพื้นที่ของอำนาจ การต่อรอง และการผลิตความหมาย การทำความเข้าใจปัญหาเชิงพื้นที่อย่างรอบด้านจึงต้องมองให้พ้นจากแผนที่และกฎหมาย ไปสู่คำถามที่ลึกกว่านั้นว่า ใครมีอำนาจนิยามพื้นที่ ใครได้ประโยชน์จากการจัดระเบียบพื้นที่แบบหนึ่ง และใครถูกทำให้กลายเป็นคนชายขอบในกระบวนการนั้น (ชยันต์ วรรณระภูติ, 2543/2549; สุชาติา วัฒนา, 2550; สุวัลยา โตะสิงห์, 2564)

แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม” เป็นกรอบสำคัญในการอธิบายว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ควรเป็นหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมเข้าด้วยกันในการ

กำหนดกติกา ตัดสินใจ ดำเนินการ และติดตามผลร่วมกัน Maria Carmen Lemos และ Arun Agrawal อธิบายว่า environmental governance คือรูปแบบการกำกับดูแลที่ก้าวพ้นการพึ่งพา กลไกของรัฐหรือกลไกตลาดเพียงลำพัง โดยมุ่งสร้างความร่วมมือระหว่างผู้แสดงหลายฝ่ายและหลาย ระดับ เพื่อรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Lemos & Agrawal, 2006) สารสำคัญของธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมจึงไม่ใช่เพียง “การบริหารที่ดี” ในความหมายทั่วไป แต่เป็นการใช้อำนาจอย่างมีความชอบธรรม ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย John Graham, Bruce Amos, และ Tim Plumptre เสนอว่า หลักธรรมาภิบาลที่ดีควร ประกอบด้วยความชอบธรรมและการมีส่วนร่วม การกำหนดทิศทางร่วม ผลการดำเนินงาน ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส โดยเฉพาะความโปร่งใสซึ่งเป็นเงื่อนไขให้เกิดการตรวจสอบการใช้อำนาจและการรับผิดชอบต่อสาธารณะได้จริง (Graham et al., 2003) ในบริบทไทย แนวคิดนี้ สอดคล้องกับข้อเสนอของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ที่ชี้ว่าการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติในระบอบ ประชาธิปไตยต้องเชื่อมโยงกับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วม และการ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลโดยตรงต่อชีวิต สุขภาพ และวิถีชีวิตของ ผู้คนในพื้นที่ หากประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมตั้งแต่ต้น กระบวนการตัดสินใจย่อมขาดความชอบ ธรรมและเสี่ยงต่อการเกิดความขัดแย้งตามมา (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545)

หลักที่สำคัญที่สุดของธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมคือ การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ไม่ควรหมายถึงเพียงการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในช่วงท้ายของโครงการ แต่ต้องเปิดให้ผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่การกำหนดปัญหา การสร้างทางเลือก การตัดสินใจ ไปจนถึงการ ติดตามและประเมินผล Jens Newig, Edward Challies, Nicolas W. Jager, Elisa Kochskämper, และ Annika Adzersen เสนอว่า การมีส่วนร่วมและความร่วมมือเชิงนโยบายช่วยเพิ่มคุณภาพผลลัพธ์ ด้านสิ่งแวดล้อมได้ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างการยอมรับ และการลดแรง ต้านในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งเงื่อนไขของความชอบธรรมและ เงื่อนไขของประสิทธิผลเชิงนโยบาย (Newig et al., 2018)

หลักที่สองคือ ความโปร่งใส ในทางสิ่งแวดล้อม ความโปร่งใสไม่ได้หมายถึงเพียงการ เปิดเผยเอกสารราชการ แต่หมายถึงการทำให้ข้อมูลสำคัญเข้าถึงได้ เข้าใจได้ และตรวจสอบได้ Philippe Le Billon, Päivi Lujala, และ Siri Aas Rustad อธิบายว่า transparency เป็นหลักการ กลางของ governance ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่จะเกิดผลจริงก็ต่อเมื่อข้อมูลที่เปิดเผยนั้น เชื่อมโยงกับกลไกการตรวจสอบ การตีความ และการตอบสนองจากสถาบันรัฐ หากรัฐเผยแพร่ข้อมูล แต่ประชาชนใช้ประโยชน์ไม่ได้ ความโปร่งใสก็จะไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบอย่างแท้จริง (Le Billon et al., 2021) ในระดับท้องถิ่นไทย ณัชชิตา จันทร์อินทร์ และจุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ พบจากการศึกษาธรร มาภิบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี ว่าความโปร่งใสเป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และทำให้

กระบวนการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมได้รับการยอมรับมากขึ้น งานของ ศิวพา สิริจามร และจำลอง โพธิ์บุญ ก็เสนอในทิศทางเดียวกันว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจะมีประสิทธิผลมากขึ้นเมื่อประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและมองเห็นขั้นตอนการตัดสินใจอย่างเปิดเผย (ณัชชิตา จันทร์อินทร์ & จุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ, 2558; ศิวพา สิริจามร & จำลอง โพธิ์บุญ, 2558)

หลักที่สามคือ ความรับผิดชอบร่วม ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมตั้งอยู่บนฐานคิดว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่มีเจ้าของปัญหาเพียงฝ่ายเดียว จึงไม่สามารถแก้ได้ด้วยภาระให้รัฐหรือชุมชนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง Grazia Borrini-Feyerabend และคณะ อธิบายว่า governance ที่ดีต้องมีความชัดเจนเรื่องบทบาท หน้าที่ สายความรับผิดชอบ การเข้าถึงข้อมูล และกลไกติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ความรับผิดชอบร่วมจึงไม่ได้หมายถึงทุกฝ่ายรับผิดชอบเท่ากัน แต่หมายถึงการกำหนดบทบาทและภาระให้เหมาะสมกับอำนาจ หน้าที่ และผลกระทบที่แต่ละฝ่ายเกี่ยวข้อง (Borrini-Feyerabend et al., 2013) ในเชิงนโยบาย หลักนี้หมายความว่า รัฐต้องรับผิดชอบในการออกแบบกติกาที่เป็นธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับผิดชอบในการประสานงานและสื่อสารข้อมูล ภาคธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบที่ตนก่อ และชุมชนต้องมีบทบาทในการเฝ้าระวังและร่วมกำหนดมาตรการจัดการในพื้นที่ของตน หากขาดการจัดวางความรับผิดชอบร่วมเช่นนี้ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมักจบลงด้วยการกล่าวโทษกันไปมา มากกว่าการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

หลักที่สี่คือ การจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมมักเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ คุณค่า ความเชื่อ และการใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกัน Gail Bingham เสนอว่า กลไกการเจรจา การไกล่เกลี่ย และการสร้างฉันทามติสามารถช่วยลดการเผชิญหน้าแบบแพ้-ชนะ และเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งหาทางออกที่ยอมรับร่วมกันได้มากขึ้น แนวคิดนี้สำคัญมากในงานนโยบายสิ่งแวดล้อม เพราะการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แม้จำเป็นในบางกรณี แต่ไม่เพียงพอสำหรับปัญหาที่มีมิติทางสังคมและความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง (Bingham, 1986)

เมื่อสังเคราะห์ร่วมกัน จะเห็นว่าธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมเป็นกรอบคิดที่ช่วยเสนอทางออกเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ กล่าวคือการมีส่วนร่วมช่วยให้ได้ข้อมูลรอบด้านและสร้างการยอมรับความโปร่งใส ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นและการตรวจสอบ ความรับผิดชอบร่วม ช่วยกระจายภาระและอำนาจอย่างเหมาะสม และ การจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ช่วยลดต้นทุนทางสังคมจากการเผชิญหน้า หากรัฐและสังคมนำหลักทั้งสี่ประการนี้ไปใช้ร่วมกัน การจัดการสิ่งแวดล้อมจะมีโอกาสก้าวพ้นการใช้อำนาจแบบรวมศูนย์ และพัฒนาไปสู่ระบบนโยบายที่ชอบธรรม สมดุล และยั่งยืนมากขึ้น

บทวิเคราะห์

เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์ แนวคิดเรื่องการเมืองของพื้นที่มิได้เพียงช่วยอธิบายว่าพื้นที่ถูกสร้างความหมายแตกต่างกันโดยผู้แสดงหลายฝ่ายเท่านั้น แต่ยังเปิดเผยให้เห็นว่า “อำนาจในการ

นิยามพื้นที่” เป็นรูปแบบหนึ่งของอำนาจทางการเมืองที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมร่วมสมัย กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจกำหนดว่าพื้นที่หนึ่งคืออะไร ย่อมมีอำนาจกำหนดต่อไปว่าใครมีสิทธิอยู่ ใครมีสิทธิใช้ประโยชน์ และใครควรถูกกันออกจากพื้นที่นั้นด้วย ในความหมายนี้ พื้นที่จึงไม่ใช่เพียงทรัพยากรหรือขอบเขตทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นสนามแห่งการต่อสู้เพื่อช่วงชิงความชอบธรรมในการครอบครอง การใช้ประโยชน์ และการกำหนดอนาคตของพื้นที่ ประเด็นสำคัญที่ควรทบทวนคือ ในหลายกรณี รัฐมักอ้างความชอบธรรมจากกฎหมาย แผนที่ และระเบียบราชการ เพื่อให้การนิยามพื้นที่ของตนดูเป็น “ความจริงกลาง” ทั้งที่ในทางปฏิบัติ การกำหนดเขตพื้นที่จำนวนมากเป็นผลจากกระบวนการทางอำนาจที่เลือกยอมรับบางความหมาย และปฏิเสธบางความหมายไปพร้อมกัน การจัดประเภทพื้นที่ว่าเป็น “ป่าอนุรักษ์” “พื้นที่สาธารณะ” “เขตพัฒนา” หรือ “พื้นที่ควบคุม” จึงไม่ใช่เรื่องเทคนิคที่เป็นกลาง หากเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สะท้อนว่าเสียงของใครถูกนับรวม และเสียงของใครถูกทำให้เงียบหาย ในอีกด้านหนึ่ง การวิพากษ์การเมืองของพื้นที่ก็ไม่ควรโรแมนติกิไซด์ (romanticize) ชุมชนหรือท้องถิ่นจนเกินไป เพราะชุมชนเองมิได้เป็นเอกภาพ หากภายในพื้นที่เดียวกันก็อาจมีความไม่เท่าเทียม อำนาจนำ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน การอ้าง “สิทธิชุมชน” จึงอาจถูกใช้เพื่อรับรองผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มได้เช่นกัน ดังนั้น การวิเคราะห์พื้นที่อย่างจริงจังจึงต้องวิพากษ์ทั้งอำนาจรัฐ อำนาจทุน และอำนาจภายในชุมชนไปพร้อมกัน กล่าวโดยสรุป การเมืองของพื้นที่ทำให้เราเห็นถึงความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ไม่ใช่เพียงข้อพิพาทเรื่องเขตแดนหรือทรัพยากร แต่เป็นความขัดแย้งเรื่องความหมาย ความชอบธรรม และอำนาจในการกำหนดโลกทางสังคม การแก้ปัญหาเชิงนโยบายจึงไม่อาจอาศัยกฎหมายหรือเทคนิคเชิงบริหารเพียงอย่างเดียว หากต้องเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้เกิดการเจรจาต่อรองอย่างเป็นธรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายด้วย

เมื่อพิจารณาปัญหา รัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์ ในเชิงวิพากษ์ จะเห็นได้ชัดว่า แก่นแท้ของความขัดแย้งมิได้อยู่ที่การใช้พื้นที่เพียงอย่างเดียว แต่คือการปะทะกันของ ความชอบธรรมหลายชุด ที่ต่างฝ่ายต่างอ้างเพื่อยืนยันสิทธิของตน รัฐอ้างความชอบธรรมจากกฎหมายและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน โดยมองว่าพื้นที่อนุรักษ์เป็นสมบัติสาธารณะที่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเป็นระบบ ขณะที่ศาสนา โดยเฉพาะในบริบทพุทธไทย มักอ้างความชอบธรรมจากศรัทธา คุณค่าทางจิตวิญญาณ และบทบาทของสำนักสงฆ์ในฐานะพื้นที่สงบ วิเวก และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ส่วนชุมชนท้องถิ่นเองก็อ้างความชอบธรรมจากประวัติศาสตร์การอยู่อาศัย ความผูกพันทางวัฒนธรรม และประสบการณ์ตรงกับพื้นที่นั้น (Max Weber, 1946; David Beetham, 1991; มนตรี เจนวิทย์การ, 2563) ปัญหาสำคัญคือ ความชอบธรรมทั้งสามชุดนี้มีได้มีฐานคิดเดียวกัน รัฐให้ความสำคัญกับความชอบธรรมเชิงกฎหมายและสถาบัน ขณะที่ศาสนาให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์และการยอมรับทางศีลธรรม ส่วนชุมชนให้ความสำคัญกับความชอบธรรมเชิงประวัติศาสตร์และการดำรงชีวิตจริง ดังนั้น เมื่อรัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือหลักเพียงด้านเดียว จึงมักเกิดภาวะที่สิ่งซึ่ง “ถูกต้องตามกฎหมาย” อาจไม่ถูกมองว่า “ชอบธรรม” ในสายตาของชุมชนหรือผู้ศรัทธา ในทางกลับกัน สิ่งที่ได้รับการยอมรับทางสังคม

ก็อาจขัดต่อหลักนิติรัฐและเป้าหมายการอนุรักษ์ได้เช่นกัน (David Beetham, 1991; Seymour Martin Lipset, 1959) ในเชิงวิพากษ์ สิ่งที่ควรถูกตั้งคำถามไม่ใช่เพียงว่า “ใครผิดกฎหมาย” แต่คือ “ใครมีอำนาจทำให้ความชอบธรรมของตนกลายเป็นมาตรฐานกลางของสังคม” เพราะในหลายกรณี รัฐไม่ได้เพียงบังคับใช้กฎหมาย แต่ยังผูกขาดการนิยามว่าพื้นที่ใดควรมีความหมายแบบใด ขณะเดียวกัน ฝ่ายศาสนาและชุมชนก็อาจใช้ศรัทธาหรือประเพณีเป็นเกราะคุ้มกันการใช้พื้นที่ที่อาจส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะได้เช่นกัน ฉะนั้น การวิเคราะห์ปัญหานี้อย่างจริงจังจึงต้องไม่ตกอยู่ในกับดักของการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากต้องวิพากษ์ทั้งอำนาจรัฐ อำนาจศาสนา และอำนาจทางสังคมไปพร้อมกัน กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งระหว่างรัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์ คือความขัดแย้งของระบอบความชอบธรรมที่ซ้อนทับกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทางออกเชิงนโยบายจึงไม่อาจพึ่งเพียงการบังคับใช้กฎหมายหรือการอ้างศรัทธา หากต้องสร้างกระบวนการเจรจาที่ทำให้ความชอบธรรมแต่ละชุดถูกนำมาอภิปรายอย่างเสมอภาคและตรวจสอบได้

บทสรุป

บทความเรื่อง “รัฐ ศาสนา และการอนุรักษ์: การเมืองของปัญหาสำนักสงฆ์บุกรุกป่าอุทยาน” ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปัญหาดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงข้อพิพาทเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการฝ่าฝืนกฎหมายป่าไม้ในความหมายแคบ หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากการปะทะกันของ อำนาจหลายรูปแบบ ความชอบธรรมหลายระบบ และความหมายของพื้นที่หลายชุด ที่ซ้อนทับกันอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัย พื้นที่ป่าอุทยานในสายตาของรัฐคือพื้นที่อนุรักษ์ที่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายและสถาบันราชการ ในสายตาของศาสนาคือพื้นที่วิเวก พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรม ส่วนในสายตาของชุมชนท้องถิ่น พื้นที่เดียวกันอาจเป็นทั้งแหล่งทรัพยากร พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่แห่งความผูกพันทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่าง “ผู้กระทำผิด” กับ “ผู้บังคับใช้กฎหมาย” เท่านั้น แต่เป็นความขัดแย้งระหว่างระบอบความจริงและระบอบความชอบธรรมที่ต่างฝ่ายต่างยืนยันว่าตนมีสิทธิที่จะกำหนดความหมายของพื้นที่นั้น

ข้อค้นพบสำคัญของบทความนี้คือ การใช้อำนาจของรัฐในนามของการอนุรักษ์ แม้จะตั้งอยู่บนฐานทางกฎหมายและเป้าหมายสาธารณะ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะได้รับการยอมรับโดยอัตโนมัติ หากการบังคับใช้อำนาจนั้นละเลยมิติทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่ยังรากอยู่ในพื้นที่จริง ในทำนองเดียวกัน การอ้างศรัทธาหรือความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ก็ไม่อาจใช้เป็นเหตุผลเพื่อยกเว้นการตรวจสอบทางกฎหมายหรือหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทั้งรัฐและศาสนาต่างมีข้อจำกัดของตนเอง หากต่างฝ่ายต่างยึดถือความชอบธรรมของตนแบบเบ็ดเสร็จ ความขัดแย้งย่อมไม่สิ้นสุด และพื้นที่อนุรักษ์จะกลายเป็นสนามของการเผชิญหน้า มากกว่าจะเป็นพื้นที่ของการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ

ในเชิงวิชาการ บทความนี้เสนอว่า การทำความเข้าใจปัญหาสำนักสงฆ์ในเขตป่าอุทยาน จำเป็นต้องก้าวข้ามกรอบวิเคราะห์แบบเส้นตรงที่แบ่งโลกออกเป็นฝ่ายถูกกับฝ่ายผิด หรือฝ่ายอนุรักษ์ กับฝ่ายศาสนาอย่างตายตัว แล้วหันมาใช้กรอบวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับ รัฐและอำนาจ ความชอบธรรม การเมืองของพื้นที่ และธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ร่วมกัน เพราะเฉพาะเมื่อมองผ่านกรอบเช่นนี้ เท่านั้น เราจึงจะเห็นว่า ปัญหาไม่ได้อยู่ที่พื้นที่อย่างเดียว แต่อยู่ที่ว่า ใครมีอำนาจในการนิยามพื้นที่ ใครมีสิทธิในการใช้พื้นที่ และใครเป็นผู้ถูกทำให้ไร้อำนาจในการอธิบายพื้นที่ของตนเอง คำถามเหล่านี้ ทำให้บทความนี้ได้หยุดอยู่ที่การบรรยายปรากฏการณ์ แต่ขยับไปสู่การวิพากษ์โครงสร้างอำนาจที่กำหนดว่าความจริงแบบใดจะได้รับการรับรองในทางนโยบาย

ในเชิงนโยบาย บทความนี้ยืนยันว่า ทางออกที่ยั่งยืนไม่อาจตั้งอยู่บนการใช้กฎหมายอย่างแข็งตัวเพียงด้านเดียว และไม่อาจอาศัยความศรัทธาเป็นเกราะคุ้มกันโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเช่นกัน สิ่งจำเป็นคือการพัฒนา ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม ที่ทำให้รัฐ คณะสงฆ์ ชุมชนท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมสามารถเข้าสู่กระบวนการเจรจาอย่างมีหลักเกณฑ์ โปร่งใส และตรวจสอบได้ การจัดการปัญหาจึงควรตั้งอยู่บนการจำแนกข้อเท็จจริงเป็นรายการณี การรับฟังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง การประเมินผลกระทบเชิงระบบ และการสร้างกลไกไกล่เกลี่ยที่ไม่ทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของการเผชิญหน้าเพียงอย่างเดียว

ท้ายที่สุด บทความนี้ชี้ว่า ปัญหาสำนักสงฆ์บุกรุกป่าอุทยานมิได้เป็นเพียงกรณีเฉพาะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ แต่เป็นภาพสะท้อนของโจทย์ใหญ่ในสังคมไทยว่า เราจะออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา ชุมชน และทรัพยากรสาธารณะอย่างไรในโลกที่ความชอบธรรมไม่ได้มีเพียงแหล่งเดียว หากงานวิชาการสามารถต่อยอดจากข้อเสนอในบทความนี้ได้ ก็จะไปสู่การศึกษาที่ลึกซึ้งในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับพื้นที่อนุรักษ์ การศึกษา กลไกการสร้างความชอบธรรมของรัฐและศาสนาในบริบทท้องถิ่น หรือการพัฒนากรอบนโยบายสาธารณะที่เชื่อมโยง หลักนิติรัฐ เสรีภาพทางศาสนา และความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันอย่างสมดุล

ดังนั้น คุณูปการสำคัญของบทความนี้ไม่ได้อยู่ที่การเสนอคำตอบต่อปัญหาเฉพาะหน้า แต่อยู่ที่การชวนให้วงวิชาการและผู้กำหนดนโยบายกลับมาตั้งคำถามพื้นฐานใหม่ว่า ในสังคมที่มีความหมายของพื้นที่หลายชุดและความชอบธรรมหลายระบบ เราจะสร้างระเบียบสาธารณะแบบใดที่ไม่ทำลายทั้งป่า ไม่ทำลายศรัทธา และไม่ทำลายความยุติธรรมไปพร้อมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2562). *พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562*. เกษียร เตชะพีระ. (2537). การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยประชาธิปไตย: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี. *รัฐศาสตร์สาร*, 19(1), 6–23.

- ชยันต์ วรรณระภูติ. (2549). “คนเมือง”: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บ.ก.), *อยู่ชายขอบมองลวดความรู้อันรวมบทความเรื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์*. มติชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2535). *100 ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ: วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ณัฐนันท์ จิรจิณนิมิต. (2565). บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 11(1), 248-265.
- ณัชชิตา จันทร์อินทร์, และจุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ. (2558). ธรรมชาติในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 5(3), 31-51.
- นพดล อินทรเสนา, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, และณรงค์ ปัดแก้ว. (2564). พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาพระราชจินดานายก วัดพระเจดีย์ขาวหลัง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 6(3), 514-528.
- ปัทวี สัตยวงศทิพย์. (2561). บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้ : กรณีศึกษาพระครูประโชติธรรมาภิรมย์ (สาย โชติธมโม) วัดวังศิลาธรรมาราม ตำบลวังหว่า อำเภอแกลง จังหวัดระยอง. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*. 12(3), 170-178.
- พิชาย รัตนติลล ฦ ฎเก็ต. (2564). ความชอบธรรมและกลยุทธ์สร้างความชอบธรรมขององค์กร. *วารสารพัฒนาสังคม*, 23(2), 1-20.
- ภิญญาพันธุ์ พจนะลาวัฒน์. (2552). *การผลิตความหมาย “พื้นที่ประเทศไทย” ในยุคพัฒนา (พ.ศ. 2500-2509) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]*.
- มนตรี เจริญวิทย์การ. (2563). แนวคิดเรื่องความชอบธรรมกับการต่อสู้ทางการเมืองยุคทักษิณ. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 18(3), 5-21.
- รุ่งอรุณ หน่อคำ, ศศิณา ขุนทองวงศ์, และปาณิษตรา บุญส่ง. (2562). แนวทางการพัฒนาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 7(2), 1-20.
- ศิวพา สิริจามร, & จำลอง โพธิ์บุญ. (2558). ธรรมชาติในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองศรีราชา จังหวัดชลบุรี. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 6(1), 52-77.
- สวัสดี สัตพรพันธ์ุ, & จุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ. (2562). ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการขยายกำลังผลิตโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 9(3), 716-729.

- สุชาติ วัฒนา. (2550). *การเมืองของพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ภายใต้วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก: กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุวัลยา ไต้สิงห์. (2564). *ภูมิซรอล: ชุมชนชายแดนและการเมืองเรื่องพื้นที่ภายใต้บริบทรัฐชาติและ โลกาภิวัตน์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2546). *สองนคราประชาธิปไตย: แนวทางปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจเพื่อ ประชาธิปไตย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ทิปป์ พอยท์
- Beetham, David. (1991). *The legitimation of power*. Macmillan Education.
- Borrini-Feyerabend, G., Dudley, N., Jaeger, T., Lassen, B., Pathak Broome, N., Phillips, A., & Sandwith, T. (2013). *Governance of protected areas: From understanding to action*. IUCN.
- Dudley, N. (Ed.). (2008). *Guidelines for applying protected area management categories*. IUCN.
- Dudley, N., Bhagwat, S., & Higgins-Zogib, L. (2010). Conservation of biodiversity in sacred natural sites in Asia and Africa: A review of the scientific literature. In B. Verschuuren, R. Wild, J. A. McNeely, & G. Oviedo (Eds.), *Sacred natural sites: Conserving nature and culture*. Earthscan/IUCN.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: Volume 1: An introduction*. Pantheon Books.
- Graham, J., Amos, B., & Plumtre, T. (2003). *Governance principles for protected areas in the 21st century*. Institute on Governance.
- Jirattikorn, Amporn, & Vaddhanaphuti, Chayan. (Eds.). (2011). *Spatial politics and economic development in the Mekong Sub-region*. Regional Center for Social Science and Sustainable Development, Chiang Mai University.
- Le Billon, P., Lujala, P., & Rustad, S. A. (2021). Transparency in environmental and resource governance: Theories of change for the EITI. *Global Environmental Politics*, 21(3), 124–146.
- Lefebvre, Henri. (1991). *The production of space* (Donald Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.

- Lemos, M. C., & Agrawal, A. (2006). Environmental governance. *Annual Review of Environment and Resources*, 31, 297–325.
- Lipset, Seymour Martin. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69–105.
- Mann, M. (1984). The autonomous power of the state: Its origins, mechanisms and results. *European Journal of Sociology*, 25(2), 185–213.
- Massey, Doreen. (1994). *Space, place and gender*. University of Minnesota Press.
- Migdal, J. S. (2001). *State in society: Studying how states and societies transform and constitute one another*. Cambridge University Press.
- Newig, J., Challies, E., Jager, N. W., Kochskämper, E., & Adzersen, A. (2018). The environmental performance of participatory and collaborative governance: A framework of causal mechanisms. *Policy Studies Journal*, 46(2), 269–297.
- Soja, Edward W. (2010). *Seeking spatial justice*. University of Minnesota Press.
- Verschuuren, B., Wild, R., McNeely, J. A., & Oviedo, G. (Eds.). (2010). *Sacred natural sites: Conserving nature and culture*. Earthscan/IUCN
- Weber, M. (1946). Politics as a vocation. In H. H. Gerth & C. Wright Mills (Eds.), *From Max Weber: Essays in sociology* (pp. 77–128). Oxford University Press.

หลักเกณฑ์และวิธีส่งต้นฉบับการเสนอบทความ
เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์
(Journal of MBU Yotsunthon Review)

1. นโยบายการพิจารณาถ้อยแถลงบทความ

- 1.1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
- 1.2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพทางวิชาการ และมีประโยชน์ในเชิงทฤษฎีหรือเชิงปฏิบัติ โดยผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ จำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน ขึ้นไปต่อบทความและเป็นผู้มีผลงานทางวิจัยอย่างต่อเนื่อง
- 1.3 กองบรรณาธิการอาจส่งผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนแก้ไข เพิ่มเติม หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี
- 1.4 กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขรูปแบบบทความที่ส่งมาตีพิมพ์
- 1.5 การยอมรับเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการจะไม่รับผิดชอบในเนื้อหา หรือความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ทุกเรื่อง

2. การเตรียมต้นฉบับ

- 2.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษ A4 โดยกั้นหน้าด้านบนกับด้านซ้าย เท่ากัน 1.5 นิ้ว หรือ 3.8 เซนติเมตร ส่วนกั้นด้านขวาและด้านล่างเท่ากัน 1 นิ้ว หรือ 2.5 เซนติเมตร
- 2.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ระยะระหว่างบรรทัดเป็นแบบบรรทัดเดียว (Single Space) โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้
 - 1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ
 - 2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ
 - 3) ชื่อผู้เขียน เว้น 1 บรรทัด ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษขวาใต้ชื่อเรื่อง
 - 4) ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วม ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ชิดขอบกระดาษขวา ต่อจากชื่อผู้เขียน/ผู้วิจัยคนที่ 1 ตามลำดับ
 - 5) หัวข้อใหญ่ในบทความ ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย ก่อนขึ้นหัวข้อต่อไป เว้น 1 บรรทัด และจัดย่อหน้าเป็นแบบกระจายแบบไทย
 - 6) หัวข้อย่อย เว้นระยะห่างตามลำดับของแท็บหยุด ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา
 - 7) รายการอ้างอิง เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA citation Styls
 - 8) จำนวนหน้า ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 8-15 หน้า

3. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

เนื้อหา ภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน เนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

3.1 บทความวิจัย

1) ชื่อเรื่อง สั้น กะทัดรัดและชัดเจน ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าวิจัยและควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

6) วัตถุประสงค์ ใช้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7) วิธีการดำเนินงานวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อ ดังนี้

7.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ให้กล่าวถึงกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล

7.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

7.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

7.4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

8) สรุปผล สรุปผลที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตารางกราฟ แผนภาพ ประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบ ตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดาไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพ ขาวดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้ภาพ กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้

9) อภิปรายผล การอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่อย่างไร และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

10) ข้อเสนอแนะ

10.1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

10.2) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

10.3) ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

11) ตาราง รูปภาพหรือแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นและต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการตารางคำอธิบายต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นการรูปภาพหรือแผนภูมิ คำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

12) รายการอ้างอิง เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA. citation Styls ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย “และคณะหรือ and others”

3.2 บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ และชัดเจน ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) เนื้อหา มีองค์ประกอบดังนี้

5.1) บทนำ ความน่าสนใจของเรื่องที่น่าสนใจ ก่อนเข้าสู่เนื้อหา

5.2) เนื้อความ ควรนำเสนอพัฒนาการของเรื่องได้อย่างน่าสนใจและเนื้อเรื่องมีเนื้อหาทันสมัยเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

5.3) บทสรุป ควรย่อเฉพาะข้อมูลในเนื้อความให้สั้น ได้เนื้อหาสาระของเนื้อความครบถ้วน

5.4) เอกสารอ้างอิง ให้ระบุเฉพาะเอกสารที่ผู้เขียนบทความได้นำมาอ้างอิงในบทความวิชาการอย่างครบถ้วน โดยใช้ระบบการอ้างอิง APA citation styls

3.3 บทวิจารณ์หนังสือ

1) ข้อมูลทางบรรณานุกรม/อ้างอิง

2) ชื่อผู้วิจารณ์

3) บทวิจารณ์

4. ตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง

หนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์, เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

จรัสศรี รุ่งรัตน์อุบล. (2565). **เทคนิคเหมืองข้อมูล**. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Norman, D, A. (2002). **The design of everyday things**. New York, NY: Basic books.

วารสาร

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์ (ฉบับที่), หน้า.

วิชัย พานิชย์สวาย, สุมน ไวยบุญญา, พัชรพร ศุภกิจ, และรัตนกร หลวงแก้ว. (2562). ผลของการใช้ทริเยน PISA ที่มีต่อความสามารถด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. **วารสารการวิจัยพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 12(3), 133-160.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational system. **Urban Education**, 46(4), 639-662.

หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.)

แบร์รี สมาร์. (2555). **มิเชล ฟูโกต์ [Michel Foucault] (จาเมรี เชียงทอง และสุนทร สราญจิต, แปล)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

E-book

ผู้แต่ง 1. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. จาก หรือ from <http://www.xxxxxxx>

จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ. (2562). **พฤติกรรมสุขภาพ : แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้**. (พิมพ์ครั้งที่ 3).

พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. สืบค้นจาก <https://www.ookbee.com>

Haslam, S. (2003). **Research Methods and Statistics in Psychology (SAGE Foundations of Psychology series)**. [Kindle DX version]. Retrieved from <http://www.amazon.com>

วิทยานิพนธ์

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบันศึกษา.

วันชนะ จูบรรจง. (2560). **ระบบสนับสนุนการประมาณการสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภคอาหาร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

Darling, C. W. (1976). **Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur**. Unpublished doctoral dissertation, University of Connecticut, USA.

รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์). /ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย). /สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์.

พินิจทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

รายงานการประชุม

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. สำนักพิมพ์. หน้า.

กรมวิชาการ. (2538). การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน. 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 7-8.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality.

In R. Densifier (Ed.), Nebraska Symposium on Motivation: Vol.38. Perspectives on Motivation. Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

สื่ออินเทอร์เน็ต/ Website

ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง. (ปี เดือน วันที่เผยแพร่สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. วันที่สืบค้น : URL:http://

สรญา แสงเย็นพันธ์. (2566). 10 เว็บไซต์จับคู่สื่อ ออกแบบงานได้สวยทันตา. สืบค้น 5 มกราคม 2566,

จาก <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/จับคู่สื่อ/>

Wollman, N. (1999). Influencing attitudes and behaviors for social change. Retrieved

from <http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html>.

การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปีสัมภาษณ์./เดือน/วันที่)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์.

กัตัญญู แก้วหานาม. (2565, มีนาคม 21). ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อประกาศ. (วัน เดือน ปี ที่ประกาศ). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ xxx ตอนที่ xx, หน้า x-xx.

กฎกระทรวง กำหนดประเภท หรือขนาดของอาคาร และมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกแบบอาคารเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2563. (12 พฤศจิกายน 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 137 ตอนที่ 94 ก, หน้า 7-11.

รูปแบบการเขียน “บทความวิจัย” เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร ยศสุนทรปริทรรศน์

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. TH SarabunPSK
ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาดตัวอักษร 16 pt. TH SarabunPSK

ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย (ภาษาไทย).....
ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย (ภาษาไทย).....
สังกัด
สังกัด
ขนาดตัวอักษร 12 pt.
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ).....
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ).....
สังกัด ภาษาอังกฤษ
สังกัด ภาษาอังกฤษ
Email
ขนาดตัวอักษร 12 pt.

บทคัดย่อ (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt. ไม่เกิน 350 คำ

คำสำคัญ : คำสำคัญ 1; คำสำคัญ 2; คำสำคัญ 3 (ต้องมี 3-5 คำ)

Abstract (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

Keywords: word 1; word 2; word 3 (Must have 3-5 words.)

บทนำ (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ตารางที่ 2 XXชื่อตาราง

ตัวแปร	x	SD
x	10.01	0.51
y	12.23	0.68
z	11.11	0.74

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษา.....

ภาพที่ 1 XXชื่อภาพ จัดกึ่งกลาง

สรุปและอภิปรายผล (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ข้อเสนอแนะ

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

องค์ความรู้ใหม่

(องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลง ของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

เอกสารอ้างอิง (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้าเยื้องแบบ Hanging 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ตัวอย่างการอ้างอิง

หนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์, เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.
จรัสศรี รุ่งรัตนอุบล. (2565). **เทคนิคเหมืองข้อมูล**. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
นเรศวร.

Norman, D, A. (2002). **The design of everyday things**. New York, NY: Basic
books.

วารสาร

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์ (ฉบับที่), หน้า.
วิชัย พานิชย์สวาย, สุมน ไวยบุญญา, พัชรพร ศุภกิจ, และรัตนากร หลวงแก้ว. (2562). ผล
ของการใช้ทริเจน PISA ที่มีต่อความสามารถด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียน
ระดับประถมศึกษา. **วารสารการวิจัยพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 12(3), 133-
160.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of
perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational
system. **Urban Education**, 46(4), 639-662.

หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์:
สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.)

แบร์รี สมาร์. (2555). **มิเชล ฟูโกต์ [Michel Foucault] (จาเมรี เชียงทอง และสุนทร
สรานุกิจ, แปล)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

E-book

ผู้แต่ง 1. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. จาก หรือ from
<http://www.xxxxxx>

จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ. (2562). **พฤติกรรมสุขภาพ : แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้.** (พิมพ์ครั้งที่ 3).

พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. สืบค้นจาก <https://www.ookbee.com>

Haslam, S. (2003). **Research Methods and Statistics in Psychology (SAGE Foundations of Psychology series).** [Kindle DX version]. Retrieved from <http://www.amazon.com>

วิทยานิพนธ์

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบันศึกษา.

วันชนะ จูบรรจง. (2560). **ระบบสนับสนุนการประมาณการสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภคอาหาร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

Darling, C. W. (1976). **Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur.** Unpublished doctoral dissertation, University of Connecticut, USA.

รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์) //ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย) //สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พินิจทิพย์มณี. (2553). **การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

รายงานการประชุม

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. สำนักพิมพ์. หน้า.

กรมวิชาการ. (2538). **การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน.** 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 7-8.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality.

In R. Densifier (Ed.), **Nebraska Symposium on Motivation: Vol.38. Perspectives on Motivation.** Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

สื่ออินเทอร์เน็ต/ Website

ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง. (ปี เดือน วันที่เผยแพร่สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. วันที่สืบค้น : URL:http://

สรญา แสงเย็นพันธ์. (2566). 10 เว็บไซต์จับคู่สื่อ ออกแบบงานได้สวยทันตา. สืบค้น 5 มกราคม 2566,

จาก <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/จับคู่สื่อ/>

Wollman, N. (1999). *Influencing attitudes and behaviors for social change*. Retrieved

from <http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html>.

การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปีสัมภาษณ์./เดือน/วันที่)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์.

กัตัญญู แก้วทานาม. (2565, มีนาคม 21). ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อประกาศ. (วัน เดือน ปี ที่ประกาศ). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ xxx ตอนที่ xx, หน้า x-xx.

กฎกระทรวง กำหนดประเภท หรือขนาดของอาคาร และมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกแบบอาคารเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2563. (12 พฤศจิกายน 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 137 ตอนที่ 94 ก, หน้า 7-11.

รูปแบบการเขียน “บทความวิชาการ” เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มมร ยศสุนทรปริทรรศน์

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. TH SarabunPSK
ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาดตัวอักษร 16 pt. TH SarabunPSK

ชื่อ-สกุล ผู้แต่ง (ภาษาไทย).....
สังกัด
ขนาดตัวอักษร 12 pt.
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ).....
สังกัด ภาษาอังกฤษ
Email
ขนาดตัวอักษร 12 pt.

บทคัดย่อ (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt. ไม่เกิน 350 คำ

.....
.....
.....

คำสำคัญ : คำสำคัญ 1; คำสำคัญ 2; คำสำคัญ 3 (ต้องมี 3-5 คำ)

Abstract (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....
.....

Keywords: word 1; word 2; word 3 (Must have 3-5 words.)

บทนำ (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

(เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....
.....
.....

เนื้อหา (Content) (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

(เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบเนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....

.....

.....

สรุป (Summarizing) (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

(เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น)

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

(องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย))

ย่อหน้า 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

ย่อหน้าเยื้องแบบ Hanging 1.27 cm. ขนาดตัวอักษร 16 pt.

.....

.....

ตัวอย่างการอ้างอิง

หนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์, เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.
จรัสศรี รุ่งรัตนอุบล. (2565). **เทคนิคเหมืองข้อมูล**. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
นเรศวร.

Norman, D, A. (2002). **The design of everyday things**. New York, NY: Basic
books.

วารสาร

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์ (ฉบับที่), หน้า.
วิชัย พานิชย์สวาย, สุนัน ไวยบุญญา, พัชรพร ศุภกิจ, และรัตนกร หลวงแก้ว. (2562). ผล
ของการใช้ทริเจน PISA ที่มีต่อความสามารถด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียน
ระดับประถมศึกษา. **วารสารการวิจัยพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 12(3), 133-
160.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of
perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational
system. **Urban Education**, 46(4), 639-662.

หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์:
สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.)

แบร์รี สมาร์. (2555). **มิเชล ฟูโกต์ [Michel Foucault] (จาเมรี เชียงทอง และสุนทร
สรายุจิต, แปล)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

E-book

ผู้แต่ง 1. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. จาก หรือ from
<http://www.xxxxxxx>

จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ. (2562). **พฤติกรรมสุขภาพ : แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้**.
(พิมพ์ครั้งที่ 3).

พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. สืบค้นจาก <https://www.ookbee.com>

Haslam, S. (2003). **Research Methods and Statistics in Psychology (SAGE
Foundations of Psychology series)**. [Kindle DX version]. Retrieved from
<http://www.amazon.com>

วิทยานิพนธ์

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบันศึกษา.

วันชนะ จุบรรจง. (2560). ระบบสนับสนุนการประมาณการสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภคอาหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร
Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur*. Unpublished doctoral dissertation, University of Connecticut, USA.

รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)//ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย)//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

พินิจทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

รายงานการประชุม

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. สำนักพิมพ์. หน้า.

กรมวิชาการ. (2538). การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน. 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 7-8.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality.

In R. Densifier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol.38. Perspectives on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

สื่ออินเทอร์เน็ต/ Website

ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง. (ปี เดือน วันที่เผยแพร่สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. วันที่สืบค้น : URL:http://

สรญา แสงเย็นพันธ์. (2566). 10 เว็บไซต์จับคู่สื่อ ออกแบบงานได้สวยทันตา. สืบค้น 5 มกราคม 2566,

จาก <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/จับคู่สื่อ/>

Wollman, N. (1999). *Influencing attitudes and behaviors for social change*. Retrieved

from<http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html>.

การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปีสัมภาษณ์./เดือน/วันที่)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์.

กัตติญญ แก้วทานาม. (2565, มีนาคม 21). ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
สัมภาษณ์.

ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อประกาศ. (วัน เดือน ปี ที่ประกาศ). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ xxx ตอนที่ xx, หน้า x-xx.

กฎกระทรวง กำหนดประเภท หรือขนาดของอาคาร และมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีการ
ในการออกแบบอาคารเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2563. (12 พฤศจิกายน 2563). ราชกิจจา
นุเบกษา. เล่มที่ 137 ตอนที่ 94 ก, หน้า 7-11.

Mahamakutbuddhist University Yasothon Buddhist College

“ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์”

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
เลขที่174 หมู่ 3 ถนนวารีราชเดช ตำบลทุ่งแต้
อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
โทร. 045-756859-60 www.ybc.mbu.ac.th

Facebook:

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร